

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Perusturvan riittävyyden III arviointiryhmä

TYÖPAPERI

Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015–2019

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-295-6 (painettu)
ISBN 978-952-343-296-3 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-296-3>

PunaMusta Oy
Helsinki, 2019

Tiivistelmä

Perusturvan riittävyyden III arviointiryhmä. Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015–2019. Työpaperi 6/2019. 103 sivua. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL), 2019. ISBN 978-952-343-295-6 (painettu); ISBN 978-952-343-296-3 (verkkojulkaisu).

Kansaneläkeindeksistä annetun lain mukaan perusturvan riittävyys on arvioitava joka hallituskauden päätteenä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen toimeksiannosta Terveystieteiden tutkimuskeskus kutsui koolle huhtikuussa 2018 perusturvan riittävyyden III arviointiryhmän toteuttamaan järjestyksessä kolmannen perusturvan riittävyyden arvioinnin.

Arvio on toteutettu perusratkaisuiltaan samalla tavoin kuin edellinen arviointiraportti. Perusturvaetuukseksi on katsottu tässä vähimmäismääräiset työttömyysetuudet, vanhempainpäivärahat, sairauspäivärahat, eläkkeet, kotihoidon tuki, opintotuki sekä niitä täydentävät asumiset. Toimeentulotukea ei katsota perusturvaksi. Tällä kertaa kiinnitetään kuitenkin aiempaa enemmän huomiota perusturvan ja toimeentulotuen suhteeseen. Kaikki esimerkkikotitalouksien laskelmat on nyt esitetty sekä toimeentulotuen kanssa että ilman toimeentulotukea.

Se, mikä katsotaan riittäväksi perusturvan tasoksi, on lopulta poliittinen päätös. Olemme käyttäneet suuntaa antavana mittatikkuna Kuluttajatutkimuskeskuksen kohtuullisen minimikulutuksen viitebudjetit. Niiden perusteella työttömän, kotihoidon tuen, vähimmäismääräisen sairaus- tai vanhempainpäivärahan saajan tulotaso eivät riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta. Eläkeläisen perusturva sen sijaan kattaa kohtuullisen minimikulutuksen. Opiskelijan sosiaaliturva kattaa kohtuullisen minimikulutuksen vain opintolainan kanssa.

Vuosien 2015–2019 muutokset ovat elämäntilanteesta riippuen heikentäneet perusturvan tasoa tai pitäneet sen muuttumattomana. Erityisesti työttömän perusturvan taso on heikentynyt indeksileikkausten ja aktiivimallista johtuvien etuuksien alentamisen seurauksena. Eläkeläisten sekä sairaus- ja vanhempainpäivärahan saajien perusturvan tasot sen sijaan ovat pysyneet kutakuinkin ennallaan. Opiskelijoiden sosiaaliturva on muuttunut entistä lainapainotteisemmaksi.

Toimeentulotuki paikkaa perusturvan heikentymistä erityisesti työttömällä. Toimeentulotuen rooli työttömän perusturvan paikkaajana on kasvanut huomattavasti vuosina 2015–2019. Kun huomioidaan toimeentulotuki, perusturvan varassa elävien tulotaso ei ole laskenut vaan pysynyt kutakuinkin ennallaan.

Perusturvan mahdollistama tulotaso on Suomessa länsieurooppalaista kärki- tai keskitasoa riippuen perhemuodosta ja elämäntilanteesta. Perusturvan varassa olevien tulotaso on pienempi kuin väestön arvioima riittävä vähimmäisturvan taso keskimäärin.

Avainsanat: sosiaaliturva, perusturva, vähimmäisturva, toimeentuloturva, sosiaalivakuutus, toimeentulotuki

Sammandrag

Expertgrupp III för grundtrygghetens utvärdering. Perusturvan riittävyden arviointiraportti 2015–2019 [Utvärderingsrapport om grundtrygghetens tillräcklighet 2015–2019]. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Diskussionsunderlag 6/2019. 103 sidor. Helsingfors, Finland 2019. ISBN 978-952-343-295-6 (tryckt); ISBN 978-952-343-296-3 (nätpublikation)

Enligt lagen om folkpensionsindex ska grundtrygghetens tillräcklighet utvärderas i slutet av varje regeringsperiod. På uppdrag av social- och hälsovårdsministeriet samman kallade Institutet för hälsa och välfärd i april 2018 en expertgrupp för att genomföra den tredje utvärderingen av grundtrygghetens tillräcklighet.

I fråga om de grundläggande lösningarna har utvärderingen genomförts på samma sätt som den föregående utvärderingsrapporten. Som grundtrygghetsförmåner betraktas i detta sammanhang arbetslöshetsförmåner, föräldradagpenningar, sjukdagpenningar, pensioner, stöd för hemvård och studiestöd till minimibelopp samt bostadsbidrag som kompletterar dessa förmåner. Grundtryggheten omfattar inte utkomststöd. Den här gången uppmärksammas dock förhållandet mellan grundtryggheten och utkomststödet i större utsträckning. Alla kalkyler för exempelhushållen presenteras nu både med och utan utkomststöd.

Vad som anses vara en tillräcklig grundtrygghetsnivå är i slutändan ett politiskt beslut. Som en riktigande måttstock har vi använt de referensbudgetar för ett rimligt minimum som Centret för konsumentforskning har tagit fram. Baserat på dem är inkomstnivåerna för arbetslösa och personer som får stöd för hemvård eller sjuk- eller föräldradagpenning till minimibelopp inte tillräckliga för att täcka en rimlig minimikonsumtion. Pensionärers grundtrygghet täcker däremot en rimlig minimikonsumtion. Grundtryggheten för studerande täcker en rimlig minimikonsumtion endast med hjälp av studielån.

Förändringarna 2015–2019 har beroende på livssituationen försämrat grundtryggheten eller behållit den på oförändrad nivå. Framför allt har grundtrygghetsnivån för arbetslösa försämrats till följd av lägre förmåner orsakade av indexminskningar och aktiveringsmodellen. Grundtrygghetsnivån för pensionärer och personer som får sjuk- och föräldradagpenning har däremot behållits någorlunda oförändrad. De studerandes grundtrygghet har blivit mycket mer lånebetonad.

Utkomststödet kompenserar den försämrade grundtryggheten för i synnerhet arbetslösa. Utkomststödet har fått en betydligt större roll som komplement till de arbetslösas grundtrygghet under 2015–2019. När utkomststödet tas i beaktande har inkomstnivån för dem som lever på grundtrygghet inte sjunkit, utan hållit sig tämligen oförändrad.

Inkomstnivån som möjliggörs av grundtryggheten ligger i Finland på den högsta nivån eller genomsnittsnivån i Västeuropa beroende på familjeformen och livssituationen. Inkomstnivån för dem som är beroende av grundtrygghet är lägre än genomsnittsnivån för vad befolkningen bedömer är en tillräcklig minimitrygghet.

Nyckelord: socialskydd, grundtrygghet, minimitrygghet, utkomstskydd, socialförsäkring, utkomststöd

Abstract

Third evaluation group on the adequacy of basic social security. Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015–2019 [Evaluation report on the adequacy of basic social security 2015–2019]. Discussion Paper 6/2019. 103 pages. Helsinki: National Institute for Health and Welfare (THL), 2019. ISBN978-952-343-295-6 (printed); ISBN 978-952-343-296-3 (online publication)

According to the Act on the national pension index, changes to the adequacy of basic social security must be assessed at the end of each government term. The National Institute for Health and Welfare was commissioned by the Ministry of Social Affairs and Health to bring together in April 2018 an assessment group for carrying out the third assessment of the sufficiency of basic social security.

The basic approach used for the assessment was the same as for the previous assessment report. In the report, basic social security benefits include minimum unemployment benefit, parental daily allowance, sick leave allowance, pensions, home care allowance, student benefit, and supplementary housing benefit. The means tested last resort social assistance is not counted as basic social security. This time, however, more attention was paid to the relationship between basic social security and social assistance. All the calculations for case study households are now presented both with social assistance and without social assistance.

The definition of what is a sufficient basic social security level is ultimately a political decision. In order to provide a helpful measurement scale, we have used the reference budgets for reasonable minimum consumption produced by the Consumer Society Research Centre. Based on these, it was found that the income levels of those receiving unemployment benefit, home care allowance, minimum sick leave allowance or parental daily allowance were not sufficient to cover the reasonable minimum consumption budget. Basic pension security, on the other hand, is sufficient to meet this minimum consumption target. Student social security covers the reasonable minimum consumption budget only if supplemented by a student loan.

The changes taking place between 2015 and 2019 have, depending on the life situation of the recipient in question, either weakened their basic social security level or kept it constant. In particular, the basic social security level for the unemployed has dropped as a consequence of the index cuts and reductions in benefits resulting from the activation model. The basic social security levels for recipients of pensions, sick leave allowance and parental daily allowance, on the other hand, have each remained constant. Social security for students, meanwhile, has become increasingly loan-based.

For the unemployed in particular, income support fills in the gaps left by weakening basic social security levels. The role the means tested last resort social assistance in filling the gaps in the basic social security provided to the unemployed has increased significantly between 2015 and 2019. Once the means tested last resort social assistance is taken into account, the income level of those relying on basic social security has not decreased but instead remained constant.

Compared to other Western European countries, the income level provided in Finland by basic social security ranks either at the top or in the middle, depending on the family type and the life situation of the recipient in question. The income level of those depending on basic social security is lower than the average citizen's assessment of the sufficient minimum security level.

Keywords: social security, basic social security, minimum subsistence, income security, social insurance, social assistance

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
Sammandrag.....	4
Abstract.....	5
1 Toimeksianto.....	8
2 Johdanto.....	10
3 Perusturvan riittävyyteen vaikuttavat tekijät.....	12
3.1 Tarkastelun kohteena oleva sosiaaliturva.....	12
3.1.1 Työttömyysturva.....	12
3.1.2 Eläketurva.....	14
3.1.3 Lapsiperhe-etuudet.....	18
3.1.4 Sairauspäiväraha.....	20
3.1.5 Opintotuki.....	21
3.1.6 Asumisen tuet.....	23
3.1.7 Toimeentulotuki.....	25
3.1.8 Perusturvaetuuksien verotus.....	28
3.2 Keskeisimmät etuuksien ja verotuksen muutokset 2016–2019.....	29
3.3 Etuuksien tasojen kehitys ja indeksit.....	32
3.4 Kelan maksamien etuuksien päällekkäisyys perustoimeentulotuen ja asumisen tukien kanssa.....	39
3.5 Työnteon kannustimet.....	42
4 Esimerkkilaskelmat kotitalouksien tulonmuodostuksesta 2019.....	44
4.1 Esimerkkilaskelmien taustaoletukset.....	44
4.2 Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan saajan tulonmuodostus.....	46
4.3 Takuueläkkeen saajan tulonmuodostus.....	48
4.4 Sairaus- tai vanhempainpäivärahan saajan tulonmuodostus.....	49
4.5 Leskeneläkkeen saajan tulonmuodostus.....	50
4.6 Opintotuen saajan tulonmuodostus.....	51
4.7 Kotihoidon tuen saajan tulonmuodostus.....	52
4.8 Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saajan tulonmuodostus.....	53
4.9 Työeläkkeen saajan tulonmuodostus.....	55
4.10 Pienipalkkaisen kotitalouden tulonmuodostus.....	56
4.11 Keskipalkkaisen kotitalouden tulonmuodostus.....	57
4.12 Yhteenveto esimerkkilaskelmista.....	58
5 Esimerkkilaskelmien kotitalouksien tulojen kehitys ja riittävyys 2015–2019.....	61
5.1 Kotitalouksien tulojen kehitys suhteessa hintoihin ja palkkoihin.....	61
5.2 Toimeentulotuen määrän kehitys esimerkkikotitalouksissa.....	66
5.3 Kotitalouksien tulojen riittävyys suhteessa viitebudjetteihin.....	67
6 Suomen perusturvan tason kansainvälinen vertailu.....	74
6.1 Työttömien ja eläkeläisten perusturvan taso EU-maissa.....	74
6.2 Pitkäaikaistyöttömien toimeentuloturvan nettokorvausasteet OECD-maissa.....	79
7 Perusturvaa saavien kotitalouksien määrä ja asema tulonjaossa.....	82
7.1 Perusturvan jakautuminen sukupuolten näkökulmasta.....	82
7.2 Perusturvan varassa olevien henkilöiden määrä ja tulonmuodostus.....	84
7.3 Perusturvan varassa elävien koettu toimeentulo.....	87
7.4 Väestön käsitykset perusturvaetuuksien riittävydestä.....	89
7.5 Vuosien 2015–2019 sosiaaliturvan ja verotuksen muutosten vaikutukset köyhyyteen.....	92
8 Yhteenveto.....	94
Lähteet.....	96
Liitteet.....	99

1 Toimeksianto

Sosiaaliturvan uudistamista valmistamaan asetettu Sata-komitea esitti loppuraportissaan (STM 2009), että perusturvan riittävyden ja kehityksen arviointi tehtäisiin lakisääteisesti jokaisen vaalikauden lopussa. Hallitus antoi komitean ehdotuksen mukaisen esityksen kansaneläkeindeksistä annetun lain muuttamisesta (HE 108/2010 vp), ja laki tuli voimaan 2010 (SK 1064/2010). Kansaneläkeindeksistä annetun lain 4 a § mukaan sosiaali- ja terveysministeriön on teetettävä joka neljäs vuosi kokonaisarvio perusturvan riittävydestä ja kehityksestä. Arvioinnissa on otettava huomioon kotitalouden saamat Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemat etuudet sekä toimeentulotuki. Arviointiraportin tavoite on tukea talousarvio- ja kehysmenettelyprosesseja ja muuta päätöksentekoa. Arviointi tehdään kerran vaalikaudessa ennen eduskuntavaaleja, jolloin se on käytettävissä muun muassa hallitusohjelmasta sovittaessa. Arviointia voidaan hyödyntää myös hallitusohjelman toteutumisen seurannassa.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan näkemyksen (StVM 29/2010 vp) mukaan arvioinnissa on tarkasteltava perusturvan sekä muiden sosiaaliturvaetuuksien ja niiden muutosten vaikutuksia tulonjakoon, työnteon kannustavuuteen ja työmarkkinoiden toimivuuteen. Valiokunta piti lisäksi tärkeänä, että arviossa tarkastellaan, miten verotus ja tuloista johtuva etuuksien menetys kohtelee matalapalkka-aloilla työskenteleviä suhteessa etuuksien saajiin. Perusturvan rahoituksen arviointia ei esitetty tehtäväksi arviointiraportissa hallituksen esityksessä eikä sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä.

Sosiaali- ja terveysministeriö antoi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle toimeksiannon (STM/754/2018, THL/742/4.01.00/2018) kutsua koolle HE 108/2010 mukaisen asiantuntijaryhmän kolmannen arviointiraportin kokoamista varten. Työryhmän tehtäväksi asetettiin tuottaa kansaneläkeindeksistä annetun lain 4 a § mukainen perusturvan riittävyden arviointi maaliskuun 1. päivään 2019 mennessä, tai sitä ennen pidettävien eduskuntavaalien vaalipäivää edeltävän kuukauden 1. päivään mennessä.

Asetettava työryhmä vastaa itsenäisesti arviointimenettelyn käytännön toteuttamisesta ja arviointiraportin sisällöstä (HE 108/2010 vp). Perusturvan riittävyttä arvioitaessa otetaan huomioon Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemat etuudet sekä toimeentulotuesta annetun lain mukainen toimeentulotuki. Arvioinnin kohteena olevien etuuksien lisäksi arviossa tarkasteltaisiin kyseisiä etuuksia saavien kotitalouksien toimeentuloon oleellisesti vaikuttavia muita tekijöitä. Arviointi kattaa yksittäisten etuuksien ohella perustoimeentuloon vaikuttavien tekijöiden kokonaisuuden, johon liittyvät etuuksien lisäksi myös verotus ja asumiskustannukset. Kokonaisuudessa otetaan huomioon myös eri elämäntilanteisiin liittyvät erityispiirteet, jotka vaikuttavat etuuksien saajien toimeentuloon ja etuuksien tosiasialliseen riittävyteen.

Arviointiryhmän puheenjohtajaksi nimitettiin ensin tutkimusprofessori Pasi Moisio ja varapuheenjohtajaksi tutkimuspäällikkö Jussi Tervola Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta. Kahden ensimmäisen kokouksen jälkeen puheenjohtajaksi nimitettiin tutkimuspäällikkö Jussi Tervola ja tutkimusprofessori Pasi Moisio siirtyi varapuheenjohtajaksi. Arviointiryhmän koordinaattoriksi nimitettiin asiantuntija Susanna Makkila Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta. Muiksi jäseniksi nimitettiin projektisuunnittelija Anna-Riitta Lehtinen Helsingin yliopiston Kuluttajatutkimuskeskuksesta, päämatematiikko Teemu Hänninen ja tutkija Tuija Korpela Kelasta, erikoistutkija Veli-Matti Törmälehto Tilastokeskuksesta, yliopisto-opettaja Lauri Mäkinen ja professori Mikko Niemelä Turun yliopistosta/Kelasta sekä erikoistutkija Marja Riihelä Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta. Työryhmän pysyviksi asiantuntijoiksi nimettiin erityisasiantuntija Ilari Keso sosiaali- ja terveysministeriöstä ja erityisasiantuntija Jukka Mattila valtiovarainministeriöstä. Kansainvälisten vertailujen tuottamiseen on osallistunut tutkija Ilari Ilmakunnas Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta.

Arviointiryhmä kokoontui 6 kertaa välillä 8.6.2018–24.1.2019. Työryhmä vastasi itsenäisesti arvioinnin käytännön toteuttamisesta ja arviointiraportin sisällöstä.

Perusturvan riittävyyden III arviointiryhmä on saanut työnsä päätökseen ja antaa arvionsa perusturvan riittävyydestä.

Helsingissä 28. helmikuuta 2019

Jussi Tervola

Teemu Hänninen

Anna-Riitta Lehtinen

Lauri Mäkinen

Marja Riihelä

Pasi Moisio

Tuija Korpela

Susanna Mukkila

Mikko Niemelä

Veli-Matti Törmälehto

2 Johdanto

Se, mikä katsotaan riittäväksi perusturvan tasoksi, on viime kädessä arvovalinta eli poliittinen päätös. Määrajoin suoritettavalla perusturvan riittävyyden arvioinnilla tuotetaan tutkimukseen perustuvaa tietoa poliittiseen päätöksentekoon. Arviointiraportti toteuttaa kansaneläkeindeksistä annetun lain 4 a § mukaisen joka neljäs vuosi tehtävän perusturvan riittävyyden arvioinnin. Arviointi antaa kokonaiskuvan perusturvan varassa olevien kotitalouksien toimeentulon, kannustimien ja tulonjaollisen aseman kehityksestä kuluneen neljän vuoden aikana, sekä arvioi hallituskauden aikana tehtyjen tulonsiirtojen muutosten vaikutuksia tähän kehitykseen.

Perusturvan riittävyyden arviointi toteutettiin ensimmäisen kerran vuonna 2011 (THL 2011). Toinen arviointiraportti julkaistiin 2015 (Perusturvan II arviointiryhmä 2015); tämä arviointiraportti julkaistiin myös englanniksi (The second expert group for evaluation of the adequacy of basic social security 2015). Perusratkaisuiltaan nyt julkaistava kolmas arviointiraportti on aikaisempien mukainen. Arvioinnin menetelmällistä pohjaa on kuitenkin kolmannessa raportissa laajennettu muun muassa kansainvälisten vertailujen osalta sekä perusturvan tason vertailulla yleisesti käytettyihin köyhyysrajoihin. Jälkimmäinen laajennus liittyy yleistyneeseen tapaan käyttää EU:n suhteellista köyhyysriskirajaa sosiaaliturvaetuuksien riittävyyden arvioimiseen, kuten Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea tekee.

Julkisessa keskustelussa perusturvalla tarkoitetaan tilannekohtaisesti hieman eri asioista. Perusturvalla saatetaan viitata Kansaneläkelaitoksen syyperusteisiin perusetuuksiin kuten työmarkkinatukeen ja kansaneläkkeeseen, tai jopa kaikkiin Kansaneläkelaitoksen etuuksiin. Laista on löydettävissä tietty ohjenuora perusturvan määrittelylle. Perustuslain 19 §:n toisessa momentissa säädetään jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Säädestä on tulkittu siten, että perustoimeentulo on turvattava edellä mainituissa elämäntilanteissa ilman tarve- tai tuloharkintaa. Samoin on tulkittu, että perustoimeentulon on oltava tasoltaan korkeampi kuin ensimmäisen momentin tarkoittama toimeentuloturvan takaava tarveharkintainen vähimmäisturva eli toimeentulotuki. (Tuori 2004.)

Perusturva määritellään tässä aikaisempien arviointiraporttien mukaisesti työelämän ulkopuolella olevien ja ansiosidonnaisten etuuksien piiriin kuulumattomien henkilöiden pääasialliseksi toimeentuloturvaksi. Perusturvaa täydentävät asumisen tuet ja toimeentulotuki. Aikaisemmista raporteista poiketen esitämme tämän raportin laskelmat sekä ilman toimeentulotukea että toimeentulotuen kanssa, millä haluamme kiinnittää huomioita toimeentulotuen rooliin perusturvan paikkaajan. Esimerkkikotitalouksien tulojen kehitystä arvioidaan suhteessa hintojen ja ansioiden kehitykseen yhdessätoista eri elämäntilanteessa ja neljällä eri asumiskustannuksilla. Esimerkkiperheiden tulojen riittävyyttä arvioidaan myös suhteessa kohtuullisen vähimmäiskulutuksen viitebudjetteihin. Lisäksi tarkastellaan väestön näkemyksiä etuuksien riittävyydestä ja vertaillaan perusturvan tasoa eri maissa. Empiirisen aineiston avulla tarkastellaan perusturvaetuuksien jakautumista sukupuolittain sekä perusturvan varassa elävien toimeentulon kehitystä. Hallituskauden politiikkatoimien köyhyysvaikutuksia tarkastellaan mikrosimulointimallilla.

Kolmas arviointiraportti tarkastelee vuosien 2015–2019 aikana tapahtunutta perusturvan varassa olevien kotitalouksien toimeentulon kehitystä ja lainsäädännön muutosten vaikutuksia. Pääministeri Sipilän hallitusohjelmaan päätöksellä perusturvaetuuksien indeksikorotukset sovittiin jäädytettäväksi 2017–2019. Perusturvan indeksikorotuksia leikattiin jo Stubbin hallituksen viimeisenä vuotena 2015. Indeksijäädytysten ja -leikkausten kumulatiivinen vaikutus perusturvan riittävyyteen on ollut merkittävä. Toimeentulotuen perusosaan, takuueläkkeeseen ja sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahoihin on tehty erilliskorotuksia, millä on pyritty turvaamaan ostovoiman säilyminen kaikkein pienituloisimmilla kotitalouksilla. Toimeentulotuen erilliskorotukset ovat kuitenkin johtaneet toimeentulotuen kasvavaan rooliin toimeentuloturvassa, erityisesti kun myös asumistuen vuokrattojen tarkistukset on jätetty tekemättä.

Ensimmäisen perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011 osoitti perusturvan tason olevan riittämättömän kohtuullisen minimikulutuksen saavuttamiseksi (THL 2011), ja tämän taustalla olleen pitkän aikavälin perusturvan tason vajoamisesta yleiseen tulotasoon nähden 1990-luvun laman jälkeisinä kahtena vuosikymmenenä. Osin arviointiraportin tietoihin perustuen toteutettiin perusturvan, asumistuen ja toimeentulo-

tuen tasokorotukset vuosina 2011–2012, joiden todettiin toisessa perusturvan riittävyyden arviointiraportissa parantaneen perusturvan riittävyyttä. Kolmannen arvioinnin ajanjaksoa eli Sipilän hallituskautta kuvaavaa sen sijaan perusturvan kiristyksiä ja voimakas työllisyyden parantuminen.

3 Perusturvan riittävyyteen vaikuttavat tekijät

3.1 Tarkastelun kohteena oleva sosiaaliturva

Seuraavissa kappaleissa kuvataan tarkastelun kohteena olevat etuudet vuoden 2019 lainsäädännön mukaisesti, minkä jälkeen käydään lyhyesti läpi niitä koskevan lainsäädännön keskeisimmät muutokset vuosina 2015–2019. Tarkasteltavat etuudet ovat työttömyyspäivärahat ja työmarkkinatuki, työeläke, kansaneläke sekä sitä täydentävä takuueläke, perhe-eläkkeet, vanhempainpäivärahat, lapsilisä, kotihoidon tuki, elatustuki, sairauspäiväraha, opintotuki, yleinen ja eläkkeensaajan asumistuki sekä toimeentulotuki. Lopuksi kiinnitetään huomiota etuuksien verotukseen.

3.1.1 Työttömyysturva

Työttömälle maksettavia etuuksia ovat työttömyyspäiväraha (ansiopäiväraha tai peruspäiväraha) ja työmarkkinatuki. Työttömyyspäivärahaan ovat oikeutettuja työssäoloehdon täyttävät työttömät aina siihen saakka, kunnes työttömyyspäivärahan enimmäisaika on täyttynyt. Jos työtön myös kuuluu työttömyyskassaan, hän saa ansiopäivärahaa. Työttömät, jotka täyttävät työssäoloehdon, mutta eivät kuulu työttömyyskassaan, saavat enimmäisajan puitteissa peruspäivärahaa. Työmarkkinatuki taas on viimesijainen työttömyysturvan muoto, johon ovat oikeutettuja ne työttömät, joilla joko työssäoloehto ei täyty tai joiden työttömyyspäivärahan enimmäisaika on kulunut umpeen. Peruspäivärahan ja työmarkkinatuen maksaa Kela.

Työttömyyspäivärahat ja työmarkkinatuki ovat veronalaista tuloa, ja lain mukaan niiden taso tarkistetaan kansaneläkeindeksin muutosta vastaavasti. Kaikkia työttömyysetuuksia voidaan korottaa samassa taloudessa asuvien alle 18-vuotiaiden lasten perusteella. Lapsikorotus yhdestä lapsesta on 5,23 euroa päivässä, kahdesta lapsesta yhteensä 7,68 euroa ja kolmesta tai useammasta lapsesta yhteensä 9,90 euroa päivässä.

Kaikkien työttömyysetuuksien suuruuteen vaikuttavat työttömyysaikaiset työtulot ja työnhakijan aktiivisuus työttömyysaikana. Jos työtuloja on yli 300 euroa kuukaudessa, jokainen siitä ylimenevä euro vähentää työttömyysetuutta 50 senttiä. Tällä tavoin muodostuvaa työttömyysetuutta kutsutaan sovitelluksi työttömyysetuudeksi. Jos henkilö ei ole ollut kolmen peräkkäisen työttömyyskuukauden aikana riittävästi työssä tai työllistymistä edistävässä palvelussa, eli henkilö ei täytä niin sanotun aktiivimallin ehtoja, alennetaan seuraavien kolmen kuukauden ajalta maksettavan työttömyysetuuden määrää 4,65 prosenttia eli yhden työttömyyspäivän verran kuukaudessa. Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan saajista noin 40 prosenttia sai aktiivimallin perusteella alennettua etuutta vuoden 2018 lopussa (Kela 2019).

Työssäoloehto ja työttömyyspäivärahojen enimmäisaika

Työttömyyspäivärahojen työssäoloehdon täyttää henkilö, joka on ollut työssä vähintään 26 viikkoa työttömyyttä edeltävien reilun kahden vuoden aikana. Työttömyyspäivärahaa maksetaan 5 päivän omavastuuajan jälkeen 5 työpäivältä viikossa enintään 300 päivän ajan henkilölle, jonka työhistoria on korkeintaan kolmen vuoden mittainen, enintään 400 päivää niille, joiden työhistoria on yli 3 vuotta, sekä tietyin edellytyksin enintään 500 päivän ajan 58 vuotta täyttäneille henkilöille. Ikääntyneille työttömille voidaan maksaa ansiopäivärahaa tietyin ehdoin enimmäismaksuajan jälkeen 65 ikävuoteen saakka niin sanottuina lisäpäivinä.

Peruspäiväraha

Peruspäivärahan ([1290/2002, 5 ja 6 luku](#)) piiriin kuuluvat Suomessa asuvat henkilöt ja Suomessa työskentelevät EU- ja ETA-maiden kansalaiset. Oikeus peruspäivärahaan on työvoimatoimistoon ilmoittautuneella 17–64-vuotiaalla kokoaikatyötä hakevalla henkilöllä, joka täyttää työssäoloehdon, jonka työttömyyspäivärahan enimmäisaika ei ole täyttynyt ja joka ei ole työttömyyskassan jäsen.

Vuonna 2019 peruspäivärahan määrä on 32,40 euroa päivässä eli 696,60 euroa kuukaudessa. Lisäksi aktiivitoimenpiteiden ajalta peruspäivärahan saaja voi olla oikeutettu peruspäivärahan korotusosaan, joka on

suuruudeltaan 4,74 euroa päivässä. Aktiivitoimenpiteiden ajalta maksetaan lisäksi kulukorvausta, jonka suuruus on 9 tai 18 euroa päivässä.

Työmarkkinatuki

Työmarkkinatukea ([1290/2002, 7 luku](#)) voi saada 17–64-vuotias Suomessa asuva kokoaikatyötä hakeva työtön työnhakija, joka on työkykyinen, työmarkkinoiden käytettävissä ja taloudellisen tuen tarpeessa. Oikeus työmarkkinatukeen on työttömällä, joka on saanut perus- tai ansiopäivärahaa enimmäisajan tai joka ei täytä työssäoloehdot. Täysi työmarkkinatuki on samansuuruinen kuin peruspäiväraha ja siihen liittyvät lapsikorotukset, korotusosat ja kulukorvaukset. Työmarkkinatukea maksetaan 5 päivän omavastuuajan jälkeen 5 työpäivältä viikossa niin pitkään kuin työttömyys jatkuu.

Työmarkkinatuki on osin tarveharkintainen, eli työttömän omat pääomatulot sekä vanhempiensa taloudessa asuvan alle 25-vuotiaan nuoren osalta myös vanhempien kaikki tulot voivat pienentää työmarkkinatukea. Tarveharkintaa ei kuitenkaan sovelleta esimerkiksi aktiivitoimenpiteiden ajalta.

Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha

Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan ([1290/2002, 5 ja 6 luku](#)) määrä on suhteutettu työttömäksi jääneen aikaisempiin ansioihin. Työttömyyskassojen jäsenet, jotka täyttävät työssäoloehdon, ovat oikeutettuja ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan. Ikärajojen, keston ja omavastuuajan osalta ansiopäiväraha vastaa peruspäivärahaa.

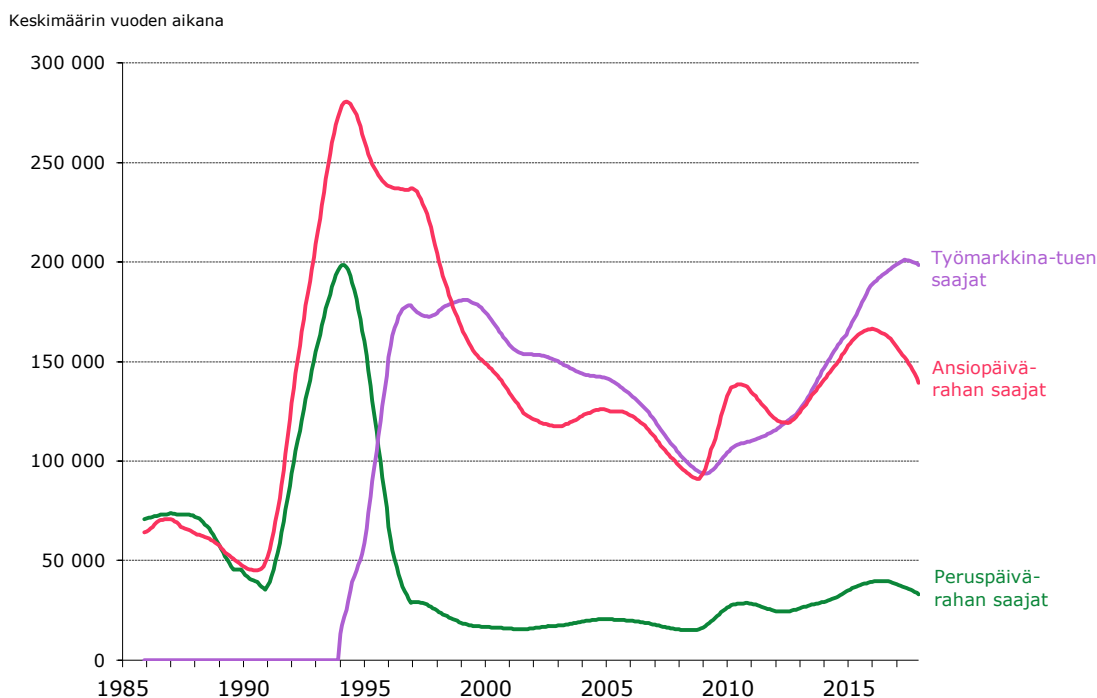
Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha koostuu perusosasta ja ansio-osasta. Perusosa on yhtä suuri kuin peruspäiväraha ilman korotuksia eli 32,40 euroa päivässä. Ansio-osa on 45 prosenttia päiväpalkan ja perusosan välisestä erotuksesta tiettyyn taitepisteeseen asti (peruspäivärahan 95-kertainen määrä), jonka jälkeen ansiosidonnaisen määrä kasvaa 20 prosenttia jokaista palkkaeuroa kohden. Vastaavat luvut korotetulle ansiosidonnaiselle päivärahalle ovat 55 prosenttia ja 25 prosenttia. Korotettua ansiopäivärahaa voi saada määräaikaisesti, jos vakuutettu osallistuu työllistymistä edistävään toimintaan.

Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan perusteena oleva palkka on hieman bruttopalkkaa matalampi, koska siihen tehdään ns. TEL-vähennys (4,24 % vuonna 2019), jonka tarkoituksena on ottaa osittain huomioon työntekijän eläke- ja työttömyysvakuutusmaksuja vastaava osuus. Täysi ansiopäiväraha lapsikorotuksineen voi olla enimmillään 90 prosenttia päiväpalkan perusteena olevasta päiväpalkasta, kuitenkin vähintään lapsikorotuksilla korotetun peruspäivärahan suuruinen. Jos henkilöllä on oikeus korotettuun ansio-osaan, täysi ansiopäiväraha lapsikorotuksineen voi olla enintään yhtä suuri kuin ansiopäivärahan perusteena oleva päiväpalkka.

Vuonna 2017 ansiopäivärahoja maksettiin 2 366 milj. euroa, peruspäivärahoja 284 milj. euroa, sekä työmarkkinatukia 1 839 milj. euroa. Kaiken kaikkiaan työttömyysetuuksia maksettiin 4 491 milj. euroa, josta ansioturvan osuus oli noin 53 %.

Työttömyysturvan kehitys

Kuviossa 3.1.1 on esitetty työttömyysturvan saaneiden määrän kehitys vuosina 1985–2017. Siitä nähdään, että saajien määrällä mitattuna työmarkkinatuesta on tullut viime vuosina merkittävin työttömyysetuus, kun taas ansiopäivärahan suhteellinen osuus on pienentynyt.

Kuvio 3.1.1. Työttömyysturvan peruspäivärahaa, työmarkkinatukea sekä ansiopäivärahaa saaneet vuosina 1985–2017.

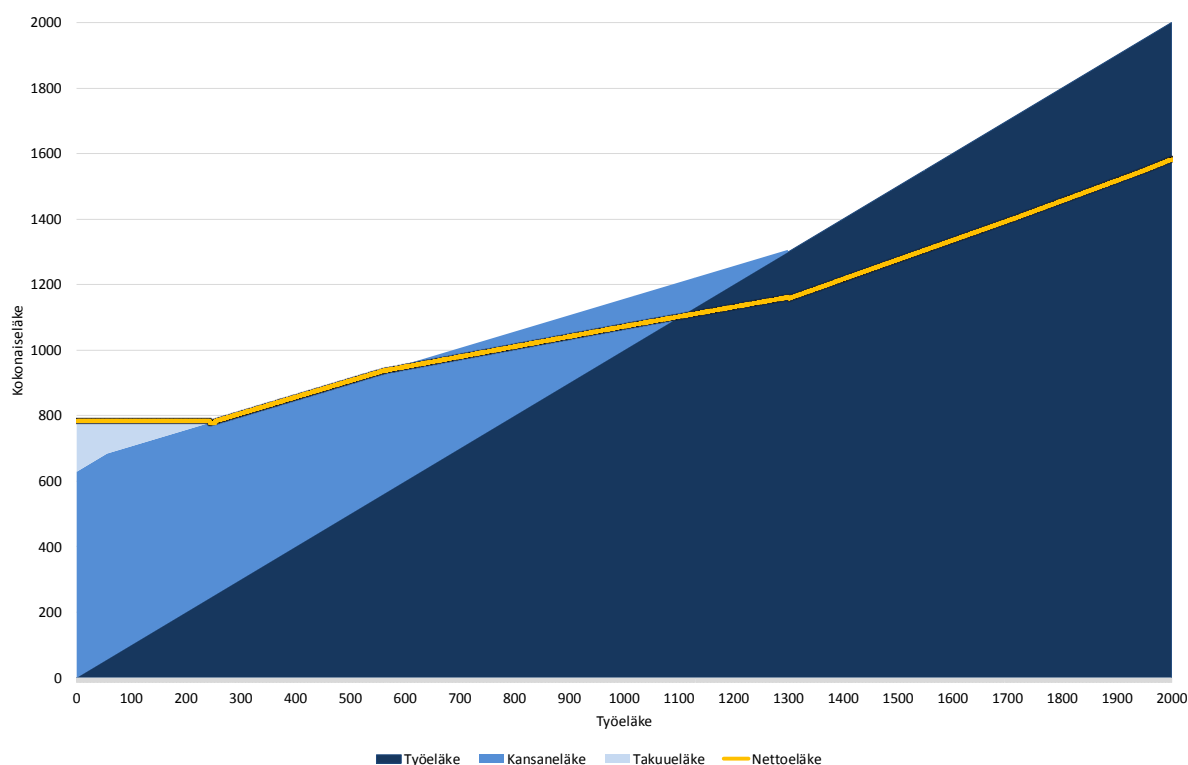
Lähde: Kela

3.1.2 Eläketurva

Työeläke ja kansaneläke sekä takuueläke turvaavat toimeentuloa vanhuuden, työkyvyttömyyden ja perheenhuoltajan kuoleman varalta. Työeläke karttuu ansiotyöstä ja kansaneläke sekä takuueläke takaavat vähimmäiseläkkeen sellaiselle eläkkeensaajalle, jonka työeläke on lyhyen työuran tai matalan ansiotason vuoksi jäänyt vähäiseksi. Lisäksi eläkkeensaajalla voi olla oikeus kansaneläkejärjestelmän mukaisiin lisiin. Työ-, takuu- ja kansaneläkkeiden lisäksi eläkkeitä maksetaan liikenne- ja tapaturmavakuutuslakien sekä sotilasvamman- ja sotilastapaturmalakien perusteella. Niiden mukaiset etuudet ovat ensisijaisia työ- ja kansaneläkkeisiin nähden. Lakisääteiset eläkkeet ovat veronalaista tuloa.

Kuviossa 3.1.2 on esitetty työeläkkeen, kansaneläkkeen sekä takuueläkkeen muodostama eläkkeensaajan kokoniseläke esimerkkitapauksessa. Kansaneläke pienenee eläketulojen kasvaessa siten, että täydestä kansaneläkkeestä vähennetään puolet työeläkkeestä. Kansaneläke alkaa pienentyä, kun työeläketulot ylittävät rajatulon (55,50 €/kk vuonna 2019). Kun työeläketulot ovat vuonna 2019 yksin asuvalla yli 1 299,88 euroa ja puolison kanssa asuvalla yli 1 157,70 euroa kuukaudessa, ei kansaneläkettä enää makseta.

3 Perusturvan riittävyyden vaikuttavat tekijät

Kuvio 3.1.2 Kokonaiseläke vuonna 2019.

Lähde: Eläketurvakeskus

Taulukossa 3.1.2. on kuvattu eläkkeensaajien jakautuminen eläkkeen tyyppin mukaan. Vuoden 2017 lopussa pelkkää työeläkettä sai 60 prosenttia omaa eläkettä saavista (ei perhe-eläke tai osa-aikaeläke). Eläkettä sekä kansaneläke- että työeläkejärjestelmästä sai 33 prosenttia ja pelkästään kansaneläkettä 7 prosenttia eläkkeensaajista. Kaikkiaan eläkkeensaajia oli 1,6 miljoonaa.

Taulukko 3.1.2 Eläke-etuuksien saajien määrät vuoden 2017 lopussa.

	Varsinaista eläkettä saaneet			Muuta eläke-etuutta saaneet ¹⁾
	Yhteensä	Työeläke	Kansaneläke	
Kaikki eläkelajit	1 585 582	1 484 610	628 347	121 223
Oma eläke	1 546 224	1 442 881	606 914	121 043
Vanhuuseläke	1 339 991	1 290 642	474 834	52 878
Työkyvyttömyyseläke	206 048	144 583	132 080	68 741
Osa-aikaeläke	7 244	7 244	-	-
Maatalouden erityiseläke	12 026	12 026	-	528
Leskeneläke	253 011	252 727	5 116	7 619
Lapseneläke	17 444	12 790	16 342	143
Lapsikorotus (saajat)	11 544	9 452	6 633	11 798
Rintamalisät	13 719	13 323	7 557	13 791
Eläketuki	32	29	12	3 134
Takuueläke	98 801	33 038	98 243	101 669

¹⁾ Takuueläkettä, eläketukea, rintamalisää tai lapsikorotusta saaneet

Lähde: Eläketurvakeskus, Kela

Suomessa maksettiin vuonna 2017 eläkkeitä kaikkiaan 30,6 miljardia euroa. Lakisääteinen eläkemeno koostuu vuoden aikana maksetuista työeläkkeistä (27,0 mrd. euroa), kansaneläkejärjestelmän mukaisista

eläkkeistä (2,5 mrd. euroa) sekä liikennevakuutus-, tapaturmavakuutus-, sotilasvamman- ja sotilastapaturmalakien mukaan maksetuista eläkkeistä (0,5 mrd. euroa).

Työeläke

Työeläkettä karttuu ansiotyöstä ja yrittäjätoiminnasta, jotka vakuutetaan työeläkejärjestelmässä. Palkansaajat ansaitsevat työeläketurvaa pääasiassa työntekijän eläkelain (2006/395) mukaan. Julkisen puolen työntekijöiden ja yrittäjien eläketurvasta on säädetty omissa laeissaan. Työeläke voi perustua usean eläkelain alaiseen työskentelyyn, mutta eläke-etuudet ovat pääasiassa samanlaisia eri laeissa.

Työeläkkeen tarkoituksena on työssäoloaikana saavutetun kulutustason kohtuullinen säilyttäminen eläkkeelle siirryttäessä. Eläke määräytyy työskentelyn aikana voimassa olleen lainsäädännön mukaan. Työeläkkeenä voidaan maksaa vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkettä sekä osittaista varhennettua vanhuuseläkettä tai työuraeläkettä. Työeläkkeen määrään vaikuttavat työansioden taso, työuran pituus, iästä riippuva karttumisprosentti, elinaikakerroin sekä indeksitarkistukset.

Ennen vuotta 1955 syntyneillä oli mahdollisuus jäädä vanhuuseläkkeelle aikaisintaan 63-vuotiaana. Vuosina 2018–2030 työeläkejärjestelmän vanhuuseläkkeen alin eläkeikä nousee kolmella kuukaudella vuodessa siten, että vuonna 1955 syntyneiden alin eläkeikä on 63 vuotta 3 kuukautta, kunnes vuonna 1962 syntyneiden ikäluokan kohdalla eläkeikä nousee 65 vuoteen vuonna 2027. Vuodesta 2030 alkaen eläkeikä kytketään elinajan odotteeseen, ikäraja nousee siitä lähtien korkeintaan kahdella kuukaudella vuosittain.

Osittainen varhennettu vanhuuseläke tarjoaa mahdollisuuden yhdistää työnteko ja osittainen eläke ennen varsinaista vanhuuseläkeikää. Kertyneestä eläkkeestä voi ottaa maksuun 25 tai 50 prosenttia, eläkettä vähennetään pysyvällä varhennusvähennyksellä, joka on 0,4 prosenttia jokaista varhennuskuukautta kohti. Vähennys säilyy varhennetussa osuudessa myös vanhuuseläkkeen tai muun eläke-etuuden alkaessa osittaisen vanhuuseläkkeen jälkeen. Osittaisen vanhuuseläkkeen ikäraja on 61 vuotta 1949–1963 syntyneille ja 62 vuotta 1964 syntyneille. Vuonna 1965 ja sen jälkeen syntyneiden kohdalla ikäraja kytketään elinajan odotteeseen.

Työuraeläke on vuoden 2017 eläkeuudistuksessa tullut uusi etuus työeläkejärjestelmässä. Rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavassa työssä tehty vähintään 38 vuoden mittainen työeläkevakuutettu työura voi oikeuttaa siirtymään työuraeläkkeelle 63 vuoden iässä. Työuran pituusedellytyksen täyttyminen ratkaistaan työeläkekisterissä olevien tietojen sekä eläkkeen hakijan toimittamien luotettavien selvitysten perusteella.

Vuodesta 2017 alkaen vanhuuseläkettä karttuu 17–68-vuotiaille 1,5 prosenttia kunkin työskentelyvuoden ansioista, paitsi vuosien 2017–2025 siirtymäaikana 53–62-vuotiaille 1,7 prosenttia ansioista. Eläke lasketaan palkasta, joka on tarkistettu palkkakertoimella eläkkeen alkamisvuoden tasoon, karttunut eläke kerrotaan elinaikakertoimella. Työeläkettä karttuu koko palkasta ilman kattoa.

Työkyvyttömyyseläke koostuu työkyvyttömyyden alkamiseen mennessä karttuneesta eläkkeestä ja työkyvyttömyyden alkamisesta 63-vuotiaaksi laskettavasta tulevan ajan eläkkeestä. Tulevan ajan eläkkeen perusteena ovat pääsääntöisesti viiden eläketapahtumavuotta edeltävän vuoden ansiot. Eläkkeen karttumisprosentti tulevalta ajalta on 1,5.

Työeläkettä kartuttavat myös tietyt palkattomat jaksot. Sairaus- ja kuntoutusetuuksien, vanhempainpäivärahojen, ansiosidonnaisten työttömyyspäivärahojen ja eräiden koulutusetuuksien ajalta eläkettä karttuu 1,5 prosenttia sosiaalietuuden perusteena olevasta ansiosta. Osuus, joka etuuden perusteena olevasta ansiosta otetaan huomioon työeläkkeessä, vaihtelee eri etuuksien kohdalla. Eläkkeeseen rinnastettavaa etuutta karttuu myös alle 3-vuotiaan lapsen hoidon ja opiskelun ajalta, mistä säädetään erillislaissa (VEKL, laki valtion varoista suoritettavan eläkkeen korvaamisesta alle kolmivuotiaan lapsen hoidon tai opiskelun ajalta). Näistä etuuksista eläkettä karttuu kiinteän euromäärän perusteella (741,96 €/kk vuonna 2019).

Vuodesta 2010 lähtien alkavat vanhuuseläkkeet on tarkistettu elinaikakertoimella, jonka avulla eläkkeet sopeutetaan automaattisesti elinajanodotteen muutoksiin. Elinaikakerroin vaikuttaa koko ansaitun työeläkkeen määrään. Elinaikakerroin määrätään kullekin syntymävuosiluokalle 62 vuoden iässä. Vuonna 1957 syntyneen kuukausieläkettä elinaikakerroin pienentää 4,3 prosenttia.

Työuran aikaiset työtulot tarkistetaan eläkettä määrättäessä eläkkeen alkamisvuoden tasoon palkkakertoimella, jossa ansiotason muutoksen paino on 0,8 ja kuluttajahintojen muutoksen paino 0,2. Maksussa

olevia eläkkeitä tarkistetaan vuosittain työeläkeindeksillä, jossa ansiotason muutoksen paino on 0,2 ja kulluttajahintojen muutoksen paino 0,8.

Lakisääteinen työeläketurva rahoitetaan pääasiassa työnantajien, työntekijöiden ja yrittäjien maksamilla työeläkemaksuilla, maksuista kertyneillä eläkevaroilla sekä niille saaduilla tuotoilla.

Kansaneläke

Kansaneläke ([568/2007. II Osa](#)) on asumisperusteinen etuus eli sen saaminen ja määrä riippuvat Suomessa asumisen pituudesta. Eläkkeenhakijan ulkomailla olo pienentää kansaneläkkeen määrää, jos hän on asunut Suomessa vähemmän kuin 80 prosenttia siitä kokonaisajasta, joka on kulunut 16 vuoden iän täyttämistä eläkkeen alkamiseen. Jos Suomessa asuttua aikaa on kulunut alle 3 vuotta, ei kansaneläkettä voi saada. Myös eläkkeensaajan perhesuhteet vaikuttavat eläkkeen määrään, parisuhteessa asuvien kansaneläke on kuukaudessa noin 70 euroa pienempi kuin yksin asuvien.

Kansaneläkettä maksetaan silloin, kun henkilön työeläkkeet jäävät pieniksi tai hän ei saa niitä lainkaan. Kansaneläkkeenä voi saada vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkettä. Vanhuuseläkeikä on 65 vuotta, työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää 16–64-vuotiaalle.

Kansaneläke on työeläkevähenteinen. Sitä ei makseta, jos työeläkkeen määrä (vuonna 2019) ylittää yksin asuvalla 1 299,88 euroa kuukaudessa ja parisuhteessa asuvalla 1 157,70 euroa kuukaudessa. Tuloiksi lasketaan myös muut saadut eläkkeet ja korvaukset. Kansaneläkkeen täysi määrä yksin asuvalle on 628,85 euroa kuukaudessa ja parisuhteessa asuvalla 557,79 euroa kuukaudessa. Täyden kansaneläkkeen saa, jos työeläkkeitä on enintään 55,50 euroa kuukaudessa.

Vuonna 2017 kansaneläkkeitä maksettiin yhteensä 2 150,3 milj. euroa, ja vuoden lopussa kansaneläkettä sai 606 914 henkilöä.

Takuueläke

Takuueläke ([703/2010](#)) turvaa Suomessa asuvalle henkilölle vähimmäiseläkkeen, jos henkilön kaikki eläkkeet ennen verotusta ovat yhteensä enintään 777,84 euroa kuukaudessa. Tuloraja ja vähimmäiseläke jäävät kuitenkin pienemmäksi silloin, kun eläkkeensaaja on varhentanut vanhuuseläkkeelle siirtymistään.

Takuueläkkeen suuruuteen vaikuttavat saajan kaikki muut eläkkeet Suomesta ja ulkomailta. Täyden takuueläkkeen saavat vain ne, joilla ei ole mitään muita eläkkeitä. Muut eläkkeet vähennetään takuueläkkeen täydestä määrästä sataprosenttisesti. Eläkkeisiin luetaan mukaan myös esimerkiksi leskeneläkkeet ja tapaturmaeläkkeet.

Takuueläkettä eivät pienennä eläkkeensaajan työtulot, pääomatulot ja omaisuus. Myöskään eläkettä saavan hoitotuki, eläkkeensaajan asumistuki ja omaishoidon tuki eivät vaikuta sen määrään. Takuueläke vaikuttaa asumistukeen ja perheen mahdollisesti saamaan toimeentulotukeen.

Vuoden 2017 lopussa takuueläkettä sai 101 669 eläkeläistä eli noin 7 prosenttia kaikista eläkkeensaajista. Heistä joka toinen asui yksin ja sai ainoana eläketulonaan täyttä kansaneläkettä, jolloin takuueläkettä maksetaan 155,67 euroa kuukaudessa. Vuonna 2017 takuueläkkeitä maksettiin 192,6 milj. euroa.

Perhe-eläke

Suomessa on kaksi toisiaan täydentävää lakisääteistä perhe-eläkejärjestelmää. Kansaneläkelain mukainen yleinen perhe-eläke ([568/2007. III Osa](#)) ja työeläkejärjestelmän perhe-eläke ([TyEL 2006/395](#)), joka perustuu edunjättäjän ansaitsemaan työeläkkeeseen. Kansaneläkkeen perhe-eläkkeeseen kuuluvat leskeneläke ja lapseneläke. Myös tapaturma-, liikenne- ja potilasvahinkovakuutuksesta maksetaan perhe-eläkkeitä. Kansaneläkelain mukaista leskeneläkettä ei makseta 65 vuotta täyttäneelle leskelle. Sen sijaan työeläkelakien mukaisella leskeneläkkeellä ei ole ikärajaa.

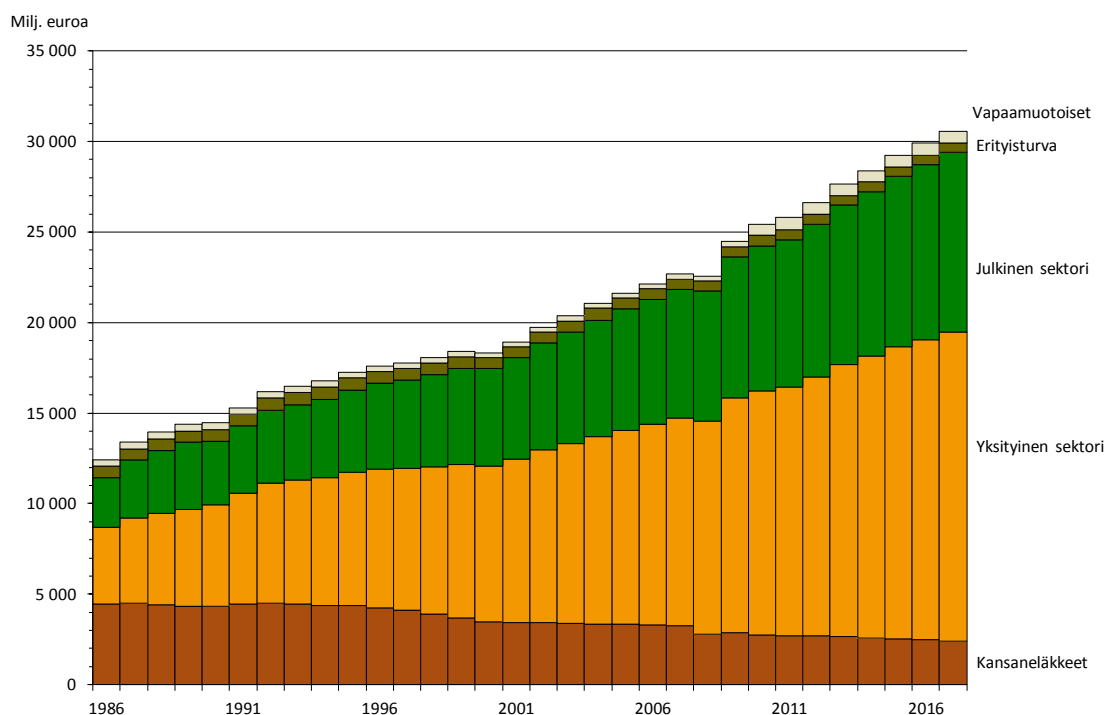
Lapsi ja alle 65-vuotias leski voivat saada perhe-eläkettä samaan aikaan sekä kansaneläkelain että työeläkelakien perusteella. Lesken edunjättäjä on kuollut aviopuoliso, alaikäisen lapsen edunjättäjä on kuollut äiti, isä tai muu huoltaja.

Kansaneläkejärjestelmän leskeneläkkeeseen on oikeus, jos leskellä ja edunjättäjällä on tai on ollut yhteinen lapsi ja avioliitto on solmittu ennen kuin edunjättäjä on täyttänyt 65 vuotta. Jos yhteistä lasta ei ole, leskeneläkkeen saamisedellytykset ovat tiukemmat. Eläkettä maksetaan alkueläkkeenä, 324,33 euroa kuukaudessa, jos puolison kuolemasta on kulunut alle kuusi kuukautta. Tämän jälkeen voi saada jatkoeläkettä, jonka perusmäärä on 101,59 euroa kuukaudessa ja täysi täydennysmäärä yksin asuvalle 527,26 euroa kuukaudessa. Perusmäärään on oikeutettu leski, jolla on yhteisiä lapsia edesmenneen puolison kanssa. Täydennysmäärä on tulovähenteinen. Lapseneläkkeeseen on oikeus alle 18-vuotiaalla lapsella ja opiskelun perusteella 18–20-vuotiaalla. Lapseneläkkeen perusmäärä on 59,68 euroa kuukaudessa ja täydennysmäärä 90,26 euroa kuukaudessa.

Työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeen perusteena on edunjättäjän kuolinhetkellään saama eläke. Jos edunjättäjä ei ollut eläkkeellä, perhe-eläkkeen perusteena käytetään eläkettä, jonka hän olisi saanut, jos olisi tullut työkyvyttömäksi kuolinhetkellään. Lesken ja lasten saama perhe-eläke voi olla enintään edunjättäjän täyden työeläkkeen suuruinen. Jos lapsia on enintään yksi, leskeneläke on puolet edunjättäjän eläkkeestä. Lesken oma tai laskennallinen työeläke vähentää leskeneläkettä.

Eläkkeiden kehitys

Kokonaiseläkemenojen kehitys nähdään kuvioista 3.1.2.b. Kokonaiseläkemenojen määrä oli lähes kolminkertainen vuonna 2017 verrattuna 1980-luvun puoliväliin. Kasvu johtuu sekä eläkeläisten määrän voimakkaasta kasvusta että keskieläkkeiden kasvusta. Työeläkkeiden merkitys on kasvanut, kun työeläkejärjestelmä on kypsynyt ja yhä suurempi osa eläkeläisistä on vanhuuseläkkeellä. Kansaneläkkeiden osuus on samalla tarkasteluvälillä laskenut yli kolmasosasta alle kymmenyksen.

Kuvio 3.1.2.b. Kokonaiseläkemenot Suomessa 1986–2017 vuoden 2017 hintatasossa.

Lähde: ETK, Kela

3.1.3 Lapsiperhe-etuudet

Tässä käsiteltyihin lapsiperhe-etuuksiin kuuluvat vanhempainpäivärahat, lapsilisä, lastenhoidon tuet sekä elatustuki.

Vanhempainpäivärahat

Lapsen vanhemmilla on oikeus äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaan. Tukea voi saada myös kansainvälisestä adoptiosta aiheutuviin kustannuksiin.

Vanhempainpäivärahoja ([1224/2004 9 luku](#)) maksetaan raskauden ja synnytyksen sekä lapsen hoidon perusteella. Jos työnantaja maksaa palkkaa vanhempainpäiväraha-ajalta, päiväraha maksetaan työnantajalle. Vanhempainpäivärahojen vähimmäismäärä on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Päivärahojen suuruus riippuu vanhemmuutta edeltävien työtulojen määrästä. Pieni- ja keskituloisen päivärahan suuruus on noin kaksi kolmasosaa työtulosta. Tulottomille maksetaan vähimmäispäivärahaa, joka on 27,86 euroa päivää kohden (kuudelta päivältä viikossa).

Vanhempainpäivärahoihin kuuluvat äidille maksettavat äitiysraha ja erityisäitiysraha ([1224/2004 9: 2 – 5 §](#)), isälle maksettava isyysraha ([1224/2004 9: 6 – 7 §](#)) sekä joko isälle tai äidille maksettava vanhempainraha ([1224/2004 9: 8 §](#)). Kaikkien vanhempainpäivärahojen saaminen edellyttää 180 päivän asumista Suomessa välittömästi ennen laskettua synnytysaikaa.

Äitiysrahaa saa äitiysvapaan alkaessa 105 arkipäivää, isällä on oikeus yhteensä 54 isyysrahopäivään. Isyysrahopäivät on pidettävä viimeistään siihen mennessä, kun lapsi täyttää kaksi vuotta tai adoptiolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta. Isä voi pitää enintään 18 isyysrahopäivää samanaikaisesti, kun äiti saa äitiys- tai vanhempainrahaa samasta lapsesta, loput isyysrahopäivät on pidettävä äitiys- ja vanhempainrahakauden jälkeen.

Vanhempainrahaa maksetaan 158 arkipäivältä sille vanhemmalle, joka hoitaa lasta kotona. Vanhempainrahaa ei voida pääsääntöisesti maksaa saman lapsen perusteella samanaikaisesti molemmille vanhemmille, toisin kuin osittaista vanhempainrahaa.

Osittaista vanhempainrahaa ([1224/2004 9: 9 §](#)) maksetaan molemmille vanhemmille samanaikaisesti, jos he ovat kumpikin sopineet työnantajansa kanssa osa-aikatyöstä vähintään kahden kuukauden ajaksi vanhempainrahakauden aikana. Oikeutta osittaiseen vanhempainrahaan ei ole, jos vain toinen vanhemmista tekee osa-aikatyötä.

Vuonna 2017 vanhempainpäivärahoja maksettiin 149 092 vanhemmalle yhteensä 991,6 milj. euroa.

Lapsilisä

Suomessa asuvasta lapsesta maksetaan lapsilisää ([1992/796](#)), kunnes hän täyttää 17 vuotta. Lasta kohden maksettavan lapsilisän määrä nousee jokaisesta lapsesta viidenteen lapseen saakka, jonka jälkeen kustakin seuraavasta lapsesta maksetaan sama määrä, joka viidennestä lapsesta maksetaan. Lapsilisän määrät vuonna 2019 ovat yhdestä lapsesta 94,88 euroa kuukaudessa, toisesta lapsesta 104,84 euroa kuukaudessa, kolmannelta lapsesta 133,79 euroa kuukaudessa, neljännessä lapsesta 153,24 euroa kuukaudessa ja jokaisesta seuraavasta lapsesta 172,69 euroa kuukaudessa. Yksinhuoltajakorotusta saa 53,30 euroa kuukaudessa jokaisesta lapsilisään oikeuttavasta lapsesta. Lapsilisä ei ole indeksisidonnainen etuus.

Vuonna 2017 lopussa lapsilisää saavia perheitä oli yhteensä 548 585, joista yhden lapsen perheitä oli 238 476 (43,5 %), kahden lapsen perheitä 212 216 (38,7 %), kolmen lapsen perheitä 70 689 (12,9 %), neljän lapsen perheitä 17 259 (3,1 %) ja viiden tai useamman lapsen perheitä 9 945 (1,8 %).

Vuonna 2017 lapsilisää maksettiin 1 366,2 milj. euroa.

Lastenhoidon tuet

Lastenhoidon tukiin kuuluvat kotihoidon tuki, joustava hoitoraha, osittainen hoitoraha sekä yksityisen hoidon tuki. Perhe voi saada lasten kotihoidon tukea, jos perheeseen kuuluuvähintään yksi alle 3-vuotias lapsi, joka ei ole kunnallisessa päivähoidossa, ([1128/1996](#)). Tällöin myös perheen yli 3-vuotiaista lapsista voidaan maksaa kotihoidon tukea. Adoptiovanhemmat voivat kuitenkin saada kotihoidon tukea myös yli 3-vuotiaasta lapsesta, kunnes vanhempainrahakauden alkamisesta on kulunut 2 vuotta. Lasta voi hoitaa jomikumpi vanhemmista, muu hoitaja (esim. sukulainen) tai yksityinen päivähoidon tuottaja.

Lasten kotihoidon tuki koostuu kiinteästä hoitorahasta ja tulovähenteisestä hoitolisästä. Lisäksi osa kunnista (lähes joka viides vuonna 2018, [Kuntaliitto, 2018](#)) maksaa kotihoidon tuen kuntalisää. Hoitorahaan eivät vaikuta perheen tulot. Hoitorahaa maksetaan jokaisesta tukeen oikeutetusta lapsesta erikseen. Hoito-

rahan suuruus yhdestä alle 3-vuotiaasta lapsesta on 338,34 euroa kuukaudessa. Muista alle 3-vuotiaista sisaruksista maksetaan kustakin 101,29 euroa kuukaudessa ja yli 3-vuotiaista, alle kouluikäisistä sisaruksista 65,09 euroa kuukaudessa. Hoitolisään sen sijaan vaikuttavat perheen koko ja bruttotulot. Hoitolisän suuruus on enimmillään 181,07 euroa kuukaudessa ja sitä maksetaan vain yhdestä lapsesta. Vuonna 2018 kuntalisän keskimääräinen suuruus oli 147 euroa lasta kohden (Lahtinen & Svartsjö 2018).

Alle 3-vuotiaan lapsen isä, äiti tai muu huoltaja, jonka työaika viikoittain on keskimäärin enintään 30 tuntia, voi saada joustavaa hoitorahaa ([1128/1996 13a §](#)). Joustava hoitoraha on porrastettu kahteen ryhmään vanhemman työajan mukaan. Joustavaa hoitorahaa saa kolmipäiväisellä työviikolla 241,19 euroa kuukaudessa ja nelipäiväisellä työviikolla 160,80 euroa kuukaudessa. Siihen eivät vaikuta perheen tulot.

Pienten koululaisten vanhemmat tai huoltajat voivat saada osittaista hoitorahaa ([1128/1996 13 §](#)) lapsen toisen kouluvuoden loppuun asti. Osittainen hoitoraha on 96,89 euroa kuukaudessa.

Yksityisen hoidon tukea voidaan maksaa alle kouluikäisistä lapsista, jotka ovat yksityisessä päivähoitossa. Yksityisen hoidon tuki koostuu hoitorahasta, hoitolisästä ja kuntalisästä kotihoidon tuen tapaan, kuntalisää yksityiseen hoitoon maksoi vuonna 2018 noin 40 prosenttia kunnista. Vuonna 2019 suurempi hoitoraha on 172,25 euroa kuukaudessa lasta kohti. Tuloista ja perheen koosta riippuvan hoitolisän enimmäismäärä on 144,85 euroa kuukaudessa ja sitä maksetaan perheen kaikista yksityisessä hoidossa olevista lapsista. Tuki maksetaan hoidon tuottajalle. Yksityisen hoidon tuen kuntalisä alle 3-vuotiaasta kokopäiväisessä päiväkotihoidossa vuonna 2018 vaihteli välillä 90 euroa kuukaudessa (Huittinen) – 1 210 euroa kuukaudessa (Eura). (Lahtinen & Svartsjö 2018).

Lastenhoidon tuet on sidottu kansaneläkeindeksiin. Vuonna 2017 lastenhoidon tukia maksettiin yhteensä 417,9 milj. euroa. josta 327,9 milj. euroa oli lakisääteistä tukea ilman kuntalisia. Keskimäärin kuukauden aikana tukia maksettiin noin 107 500 lapsesta.

Elatustuki

Vanhemmilla on lakiin ([704/1975](#)) perustuva velvollisuus elättää alaikäistä lastaan. Jos vanhemmat eivät asu yhdessä, lapsen kanssa asuvalla vanhemmalla on oikeus saada lapselle elatusapua. Elatusavusta ja sen suuruudesta vanhemmat voivat sopia keskenään kirjallisella, vapaamuotoisesti muotoillulla sopimuksella tai kunnan sosiaalihuollon vahvistamalla sopimuksella. Jos vanhemmat eivät pääse sopuun elatusavusta, tuomioistuin vahvistaa elatusavun määrän.

Elatustukea ([580/2008](#)) voi saada, jos:

- elatusvelvollinen vanhempi ei ole maksanut vahvistettua elatusapua,
- elatusapu on vahvistettu elatustukea pienemmäksi tai ei lainkaan maksettavaksi elatusvelvollisen vanhemman taloudellisen tilanteen vuoksi,
- lapsi on adoptoitu ilman kumppania, tai
- avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyyttä ei ole vahvistettu.

Täysimääräinen elatustuki on 158,74 euroa kuukaudessa vuonna 2019. Jos elatusvelvollinen ei ole maksanut elatusapua, se peritään häneltä jälkikäteen. Jos saatavaa ei ole maksettu elatusavun erääntymistä seuraavien viiden kalenterivuoden kuluessa, saatava raukeaa. Vanhenemisaikaa ei voi katkaista. Elatustuen suuruus on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Vuonna 2017 elatustukea maksettiin yhteensä 205,6 milj. euroa. Siitä 81,4 milj. euroa oli ns. korvattavaa elatustukea, josta syntyi takautumissaatavaa. Elatusvelvollisilta perittiin elatustukea 62,4 milj. euroa, minkä lisäksi elatusvelvollisilta saatuja elatusapuja tilitettiin lapsille vuoden aikana 8,4 milj. euroa. Vuoden lopussa elatustukea maksettiin 105 847 lapsesta.

3.1.4 Sairauspäiväraha

Sairauspäivärahaa ([1224/2004 8 luku](#)) maksetaan korvauksena sairausajan ansionmenetyksistä. Jos työnantaja maksaa palkkaa sairauspäiväraha-ajalta, päiväraha maksetaan työnantajalle. Päivärahan suuruus riippuu työtulojen määrästä. Pieni- ja keskituloisen päiväraha on noin kaksi kolmasosaa työtulosta. Tulottomille

maksetaan vähimmäispäivärahaa, joka on 27,86 euroa päivässä. Sairauspäivärahan vähimmäismäärän suuruus on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Oikeus sairauspäivärahaan on Suomessa vakinaisesti asuvalla 16–67-vuotiaalla, joka on sairauden takia kykenemätön tekemään tavallista työtään tai siihen läheisesti verrattavaa muuta työtä. Sairauspäivärahaa maksetaan sairastumispäivän ja sitä lähinnä seuraavien 9 arkipäivän mittaisen omavastuuajan jälkeisiltä arkipäiviltä (kuudelta päivältä viikossa).

Päivärahaa maksetaan enintään 300 arkipäivältä eli noin vuoden. Myös osasairauspäivärahaa ([1224/2004 8: 11 §](#)) voidaan maksaa tukemaan 16–67-vuotiaan työntekijän työssä pysymistä tai työhön paluuta. Osasairauspäivärahan suuruus on puolet sairauspäivärahasta.

Vuonna 2017 sairauspäivärahoja maksettiin 170 592 saajalle yhteensä 764,2 milj. euroa, osasairauspäivärahoja 19 071 saajalle 37,4 milj. euroa, sekä YEL-sairauspäivärahoja 14 780 saajalle 4,9 milj. euroa.

3.1.5 Opintotuki

Opintotuen ([65/1994](#)) tarkoitus on turvata opiskelijan toimeentulo opiskelun aikana. Opintotuen pääasialliset osat ovat opintoraha ja opintolainan valtioneuvosto. Näiden lisäksi opintotukeen kuuluvat myös ateriatuki, opintolainahyvitys ja opintolainavähennys, sekä erityisryhmille myönnettävät korkoavustus, koulumatkatuki, huoltajakorotus, asumislisä ja 1.8.2019 alkaen myös oppimateriaalilisä. Opintotuen myöntämisen yleisiä edellytyksiä ovat oppilaitokseen hyväksyminen, päätoiminen opiskelu, opinnoissa edistyminen ja taloudellisen tuen tarve.

Opintorahaa ([65/1994 10 §](#)) voi saada lukio- ja ammatillisista opinnoista aina korkeakouluopintoihin saakka. Opintorahan suuruus määräytyy hakijan iän, asumismuodon ja perhesuhteiden perusteella. Opiskelijan omat ja eräiden nuorten opiskelijoiden kohdalla myös heidän vanhempiensa tulot vaikuttavat opintorahan määrään. Vuonna 2019 opintorahan maksimimäärä kuukaudessa on itsenäisesti asuvalle yli 18-vuotiaalle opiskelijalle 250,28 euroa kuukaudessa ja alle 18-vuotiaalle 101,74 euroa kuukaudessa. Vanhempien luona asuville vastaavat määrät ovat 81,39 euroa kuukaudessa ja 38,66 euroa kuukaudessa. Opintorahaa saavien alle 18-vuotiaan lapsen huoltajien huoltajakorotus on 75 euroa kuukaudessa. Pienituloisten alle 20-vuotiaiden oppimateriaalilisä on puolestaan 46,80 euroa kuukaudessa.

Opintolaina ([65/1994 15§](#)) on valtion takaama laina, joka pitää maksaa takaisin. Vuonna 2019 opintolainan valtioneuvosto on 650 euroa kuukaudessa korkeakouluissa opiskeleville tai 18 vuotta täyttäneille opiskelijoille, sekä 300 euroa kuukaudessa muille opiskelijoille kotimaassa. Valtioneuvosto voidaan myöntää opintorahaa saavalle opiskelijalle. Se on voimassa enintään 30 vuotta ensimmäisen lainaerän nostamisesta. Laina haetaan opiskelijan valitsemasta pankista, jonka kanssa sovitaan opintolainan korosta ja takaisinmaksuaikataulusta.

Niin kauan kuin opiskelija saa opintotukea, pankki pääomittaa opintolainan korot kahdesti vuodessa. Viimeistä opintotukilukukautta seuraavan lukukauden jälkeen opiskelija maksaa korot itse. Jos yksin asuvan lapsettoman opiskelijan tulot ovat alle 1 350 euroa kuukaudessa, korkojen maksamista varten voi hakea opintolainan korkoavustusta.

Määräajassa suoritettua korkeakoulututkintoa varten nostettuun opintolainaan voi saada opintolainahyvityksen ja opintolainavähennyksen. Opintolainahyvityksessä valtio lyhentää opintolainaa opiskelijan puolesta 40 prosenttia siitä opintolainan määrästä, joka ylittää 2 500 euroa. Opintolainavähennys puolestaan on verovähennys, joka koskee ennen 1. elokuuta 2014 aloittaneita opiskelijoita. Kun opiskelija lyhentää opintolainaa pankille, hän maksaa samalla opintolainavähennyksen verran vähemmän veroja. Opintolainavähennyksen suuruus on 30 prosenttia siitä opintolainan määrästä, joka ylittää 2 500 euroa. Vähennys tehdään vuosittain lainanlyhennysvuoden verosta, menettelyä jatketaan, kunnes vähennyksen kokonaismäärä on käytetty.

Korkeakoulututkintoon johtavissa opinnoissa opintotukeen oikeuttava aika määräytyy suoritettavan tutkinnon, opintojen aloitusajankohdan ja opiskelijan aiempien korkeakouluopintojen perusteella. Korkeakouluopiskelua varten opintotukea voi saada yhteensä enintään 54 kuukaudeksi. Yhteen ylempään korkeakoulututkintoon voi tukea saada korkeintaan 48–57 kuukautta riippuen tutkinnon laajuudesta, jos opinnot ovat alkaneet 1.8.2017 jälkeen. Pelkästään alempan korkeakoulututkintoon tähtäävissä opinnoissa enimmäisai-

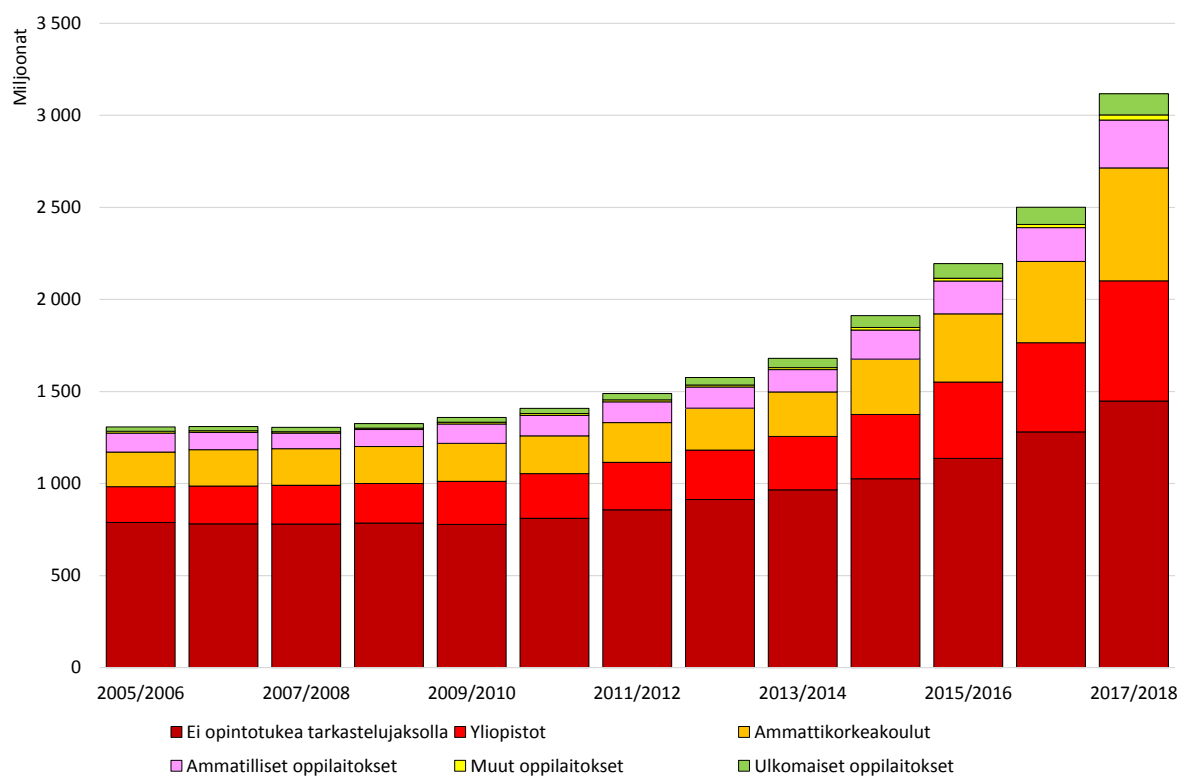
ka on 30–35 kuukautta. Muissa kuin korkeakouluopinnoissa opintotukea myönnetään päätoimisten opintojen ajaksi.

Kaiken opintotuen myöntäminen ja maksaminen edellyttävät, että opiskelija edistyy opinnoissaan. Jos opintosuorituksia ei ole kertynyt tarpeeksi, opiskelijalle lähetetään selvityspyyntökirje. Opintotuen maksamista voidaan jatkaa, jos opinnot ovat tilapäisesti hidastuneet hyväksyttävästä syystä. Hyväksyttäviä syitä ovat esimerkiksi oma tai lähiomaisen sairaus tai muuten vaikea elämäntilanne.

Korkeavastuksen tulorajat on sidottu palkkakertoimeen ja opiskelijan omien tulojen tulorajat ansiotasoindeksiin. Sen sijaan eri opintotuen muotojen euromäärissä ja muissa tulorajoissa ei ole indeksisuojaa.

Opintoetuksia maksettiin vuonna 2017 yhteensä 678,5 milj. euroa, josta opintorahan osuus oli 456,4 milj. euroa ja asumislisän 145,6 milj. euroa. Opintolainan takausvastuun perusteella pankeille maksettiin takausvastuina 13 milj. euroa. Korkeakouluopiskelijoiden ruokailua tuettiin 30,7 milj. eurolla, koulumatkatuen kulut olivat 46,8 milj. euroa. Lukuvuoden 2017–2018 lopussa valtion takaamien opintolainojen pääoma oli 3,1 miljardia euroa

Kuviosta 3.1.5 nähdään opintolainakannan kehitys oppilaitosasteen mukaan lukuvuodesta 2005–2006 alkaen. Opintokiuudistuksessa vuonna 2014 nostettiin korkeakouluopiskelijan opintolainan valtioneuvoston enimmäistakausta 300 eurosta kuukaudessa 400 euroon kuukaudessa, mikä näkyy kuviossa opintolainakannan kasvuna. Vuonna 2017 opintolainan valtioneuvoston enimmäismäärä nostettiin 650 euroon ja samalla alennettiin opintorahan määrää noin neljänneksellä, myös tämä lakimuutos on havaittavissa kuviossa.

Kuvio 3.1.5. Opintolainakanta oppilaitosasteen mukaan lukuvuosina 2005/06–2017/18.

Lähde: Kela

3.1.6 Asumisen tuet

Asumisen tukia ovat yleinen asumistuki, eläkkeensaajien asumistuki sekä nykyään enää harvoille opiskelijoille maksettava opintotuen asumislisä. Asumiskustannuksia korvataan lisäksi sotilasavustuksen asumisavustuksella, työvoimapolitiittisen koulutuksen ajalta kulukorvauksella sekä viimesijaiseksi tarkoitettulla toimeentulotuella.

Yleinen asumistuki

Yleistä asumistukea ([938/2014](#)) voidaan maksaa vuokra-, asumisoikeus- tai omistusasunnossa Suomessa asuvalle pienituloiselle ruokakunnalle. Samaan ruokakuntaan kuuluviksi katsotaan samassa asunnossa pysyvästi asuvat henkilöt.

Yleisen asumistuen määräytyminen

Yleinen asumistuki määräytyy kotitalouden koon ja asuinpaikan mukaisten enimmäisasumismenojen (kattovuokrien) sekä lineaarisen tulojen yhteensovituksen mukaisesti.

Yleinen asumistuki on 80 prosenttia hyväksyttävän asumismenon ja perusomavastuun erotuksesta. Hyväksyttävä asumismeno muodostuu asumistuessa huomioon otettavista asumismenoista niiden erikseen määriteltyn enimmäismäärään asti.

Asumistuen omavastuu muodostuu kahdesta osasta. Ensinnäkin tukiprosentista johtuen ruokakunnan itsensä kustannettavaksi jää aina 20 prosenttia kohtuullisiksi katsottavista asumismenoista (suhteellinen omavastuu). Toisaalta perusomavastuu määräytyy tarveharkinnan mukaan, eli ruokakuntaan kuuluvien henkilöiden yhteenlaskettujen pysyvien kuukausitulojen perusteella.

Perusomavastuuosuus on 42 prosenttia niistä tuloista, jotka ylittävät täysimääräiseen tukeen oikeuttavan tulorajan. Tuloraja puolestaan riippuu ruokakunnan aikuisten ja lasten lukumäärästä: yksin asuvan perusomavastuu alkaa, kun tulot ylittävät 720 euroa kuukaudessa. Yhden lapsen yksinhuoltajalla näin käy, kun tulot ylittävät 941 euroa kuukaudessa. Jokainen ruokakuntaan kuuluva aikuinen korottaa tulorajaa 99 eurola, jokainen lapsi 221 eurolla. Tulorajan määrittävän kaavan parametrit on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Asumistukea määrättäessä tuloina huomioidaan ansiotulot, pääomatulot ja useat sosiaalietuudet. Jokaisen ruokakuntaan kuuluvan henkilön palkkatulosta, elinkeinotoiminnan tulosta tai maatalouden tulosta tehdään kuitenkin 300 euron ansiotulovähennys

Yleisessä asumistuessa huomioon otettavat asumismenot

Vuokra- ja osakehuoneistoissa asumismenoina otetaan huomioon vuokra tai vastike, johon lisätään erikseen maksetut lämmitys- ja vesimaksut. Todellisia hoitomenoja ei tarvitse selvittää vaan vesi- ja lämmityskustannuksina käytetään ruokakunnan koon mukaan määräytyviä keskimääräisiä arvoja.

Muissa omistusasunnoissa hoitomenoina otetaan huomioon asunnon sijainnin ja ruokakunnan koon mukaan määräytyvät hoitomenoerät. Kaikissa omistusasunnoissa asumismenoihin luetaan lisäksi rahoitusmenoina 73 % henkilökohtaisten asuntolainojen vuotuisista koroista. Tontin vuokraa ja kiinteistövero ei hyväksytä asumismenoiksi.

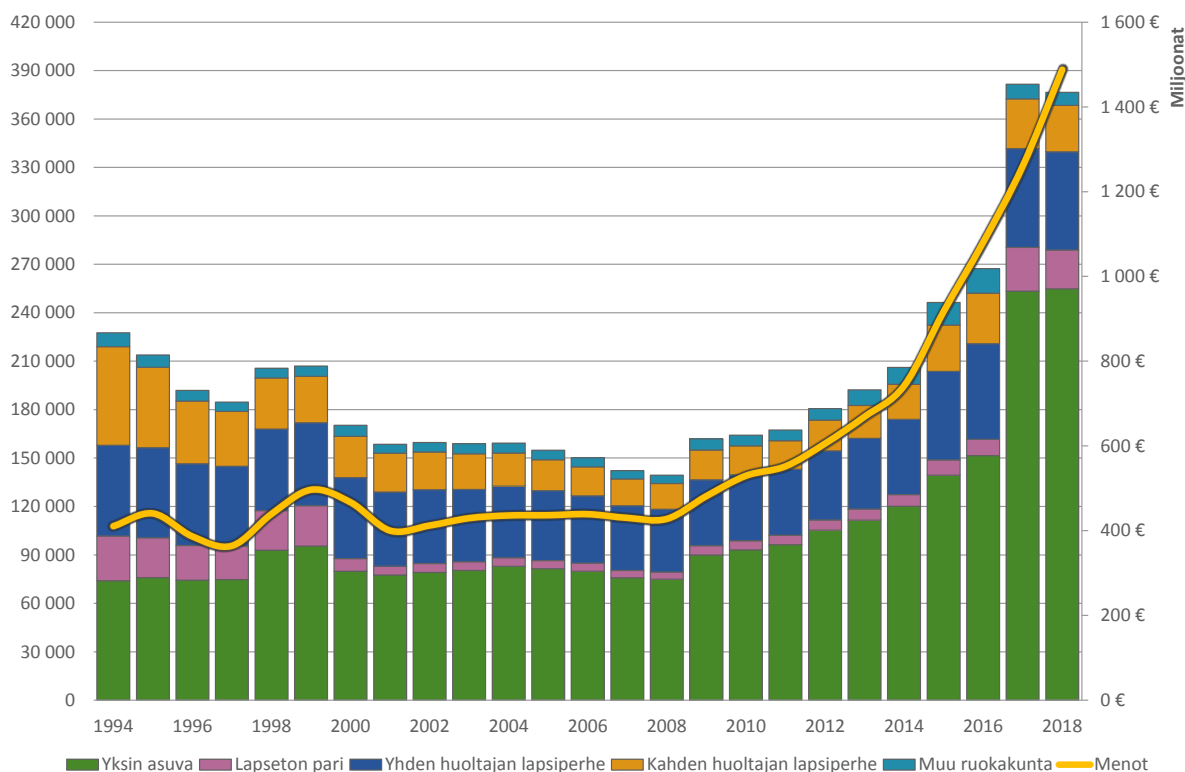
Yleisessä asumistuessa hyväksyttävät enimmäisasumismenot

Yleisessä asumistuessa hyväksyttävät enimmäisasumismenot määräytyvät ruokakunnan koon ja asunnon sijainnin mukaan. Vuokra-asunnoissa yhden hengen ruokakuntien enimmäisasumismeno on 349–516 euroa kuukaudessa asunnon sijainnista riippuen, kahden hengen ruokakunnilla vastaava vaihteluväli on 509–746 euroa kuukaudessa. Enimmäismenot on sidottu lokakuun kuluttajahintaindeksiin.

Omistusasunnoissa enimmäisasumismenon kokonaismäärä on sama kuin vuokra-asunnoissa, mutta se on jaettu kahteen osaan: hoitomenoihin ja rahoitusmenoihin. Enimmäishoitomeno on 30 prosenttia vuokra-asuntojen enimmäisasumismenon määrästä (yhden hengen ruokakunnassa 105–155 €/kk), loput 70 prosenttia määrästä voidaan hyväksyä enimmäisrahoitusmenoina (yhden hengen ruokakunnassa 244–361 €/kk). Mikäli omistusasunnon hoitomenot ylittävät hoitomenojen enimmäismäärän, hyväksytään ylimenevästä osasta 73 prosenttia rahoitusmenoina.

Yleisen asumistuen kehitys tilastoissa

Vuonna 2017 yleistä asumistukea maksettiin 1260,9 milj. euroa. Vuoden lopussa tukea sai 381 526 ruokakuntaa, joissa asui 636 645 henkilöä. Kuten kuvioista 3.1.6 nähdään, yleisin yleistä asumistukea saava perhetyyppi on yksinasuvat. Vuodesta 2009 asumistuen saajien määrää ovat lisänneet sekä asumistukeen tehdyt lakimuutokset että työttömyyden kasvu. Erityisesti yksinasuvien asumistuen saajien määrä on kasvanut. Yleisen asumistuen saajien määrän kasvu vuonna 2017 johtui suurelta osin siitä, että opiskelijat siirrettiin elokuussa 2017 yleisen asumistuen piiriin.

Kuvio 3.1.6 Yleistä asumistukea saaneet vuosina 1994–2018 ruokakunnan tyypin mukaan.

Lähde: Kela

Eläkkeensaajan asumistuki

Eläkkeensaajan asumistukeen ([571/2007](#)) on oikeus kaikilla Suomessa asuvilla tiettyjä eläkkeitä ja korvauksia (yleisimmin vanhuus-, työkyvyttömyys- tai takuueläkettä) saavilla yli 16-vuotiailla henkilöillä, joilla on tukeen oikeuttavia asumismenoja.

Eläkkeensaajan asumistuen määräytyminen

Eläkkeensaajan asumistuki on 85 prosenttia hyväksyttävän asumismenon, perusomavastuun ja lisäomavastuun erotuksesta. Eläkkeensaajan asumistuen perusomavastuu on tuloista riippumaton summa (noin 50,90 €/kk), joka vähennetään kaikkien tuensaajien asumismenoista. Lisäomavastuu puolestaan riippuu tuloista siten, että tietyn tulorajan ylittävästä osasta 40 prosenttia lasketaan lisäomavastuuksi. Lisäomavastuun tuloja riippuu ainoastaan tuensaajan perhesuhteista ja on noin 723–1 060 euroa kuukaudessa. Oma-vastuun määrät on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Eläkkeensaajan asumistuessa asumismenoiksi hyväksytään pääasiassa samat menot kuin yleisessäkin asumistuessa. Suurimpia poikkeuksia tästä ovat henkilökohtaisten asuntolainojen korot, jotka hyväksytään asumismenoiksi kokonaisuudessaan, kuten myös tontin vuokra, jota yleisessä asumistuessa ei hyväksytä ollenkaan.

Valtioneuvosto määrää vuosittaisella asetuksella euromäärät, joita suurempia asumismenoja ei hyväksytä tuen perusteeksi. Määrät ovat asunnon sijainnista riippuen noin 544–675 euroa kuukaudessa.

Vuonna 2017 eläkkeensaajan asumistukea maksettiin 581,0 milj. euroa. Vuoden lopussa tukea sai 207 322 henkilöä.

Opintotuen asumislisä

Asumislisää ([65/1994. 14§](#)) voivat saada kaikki Ahvenanmaalla tai ulkomailla vuokralla tai alivuokralaisena asuvat lapsettomat opiskelijat sellaiseen asuntoon, josta käsin he voivat harjoittaa päätoimisia opintoja. Asunto ei saa olla opiskelijan vanhemman tai hänen puolisonsa omistama. Asumislisän määrä on 210 euroa kuukaudessa muualla paitsi tietyissä alhaisen vuokratason maissa.

Manner-Suomessa vain tiettyjen oppilaitosten asuntoloissa asuvat voivat saada asumislisää, heille asumislisän määrä 88,87 euroa kuukaudessa.

Kuukausi, jolta maksetaan pelkkää opintotuen asumislisää, on tukikuukausi tulovalvonnassa, opintojen edistymisen seurannassa ja enimmäistukiajassa.

Opintotuen asumislisän määriä ei ole sidottu indeksiin.

Vuonna 2017 asumislisää maksettiin 145,6 milj. euroa noin 170 000 opiskelijalle. Vuosi 2017 oli viimeinen vuosi, jolloin asumislisää vielä sai Manner-Suomeen, vuonna 2018 määrät ovat yli 90 prosenttia pienempiä.

3.1.7 Toimeentulotuki

Toimeentulotuki ([1412/1997](#)) on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen ja tarveharkintainen toimeentuloturvan muoto. Se turvaa henkilön ja perheen toimeentulon silloin, kun kotitalouden omat tulot ja varat eivät siihen riitä. Vuodesta 2006 alkaen toimeentulotuki on jakautunut perustoimeentulotukeen sekä täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen ([L 1218/2005](#)). Vuoden 2016 loppuun asti kaikesta toimeentulotuen toimeenpanosta vastasivat kunnat. Vuoden 2017 alussa¹ perustoimeentulotuki siirtyi Kelan toimeenpantavaksi, mutta täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki jäivät edelleen kuntien vastuulle. Ennen täydentävän tai ehkäisevän tuen hakemista kotitalouden tulisi hätätilanteita lukuun ottamatta hakea ja saada ensin päätös perustoimeentulotuesta Kelalta. Täydentävää tukea voi saada erityisistä tarpeista tai olosuhteista aiheutuviin menoihin. Ehkäisevän tuen tarkoitus on ehkäistä syrjäytymistä ja edistää omatoimista suoriutumista. Sitä voidaan myöntää esimerkiksi ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi.

Perustoimeentulotuen määräytyminen ja perusosan suuruus

Perustoimeentulotuki on kotitalouskohtainen tuki, jossa huomioidaan koko kotitalouden tulot ja menot. Yksinkertaisimmillaan perustoimeentulotuen suuruus määräytyy siten, että kotitalouteen kuuluvien henkilöiden² perusosat sekä asumis- ja terveydenhuoltomenot lasketaan yhteen ja summasta vähennetään kotitalouden nettotulot. Jos kotitalouden nettotulot jäävät alle toimeentulotukilaskelman, maksetaan erotus toimeentulotukena. Tuloina otetaan huomioon periaatteessa kaikki henkilön ja perheenjäsenten käytettävissä olevat tulot. Kotitalouden jäsenet ovat velvoitettuja hakemaan ne ensisijaiset etuudet, joihin heillä mahdollisesti on oikeus. Tuloina ei kuitenkaan huomioida vammais- ja hoitotukia, äitiysavustusta, kulukorvauksia ja työttömyysturvan aktiivikorotuksia. Lisäksi työtuloista jätetään nykykäytännön mukaan huomioimatta etuoikeutettuna tulona 150 euroa kuukaudessa. Myös helposti realisoitavissa oleva varallisuus ja omaisuus

¹ Perustoimeentulotuki siirtyi Kelalle vuoden 2017 alussa, mutta toimeentulotukiasiakkaiden siirtymistä porrastettiin niin, että kunnat saattoivat vuoden 2016 puolella tehdä maaliskuun 2017 loppuun asti jatkuvia perustoimeentulotukipäätöksiä.

² Toimeentulotuessa samaan kotitalouteen lasketaan kuuluvaksi tuen hakija, hänen puolisonsa ja alaikäiset lapset. Esim. vanhempiensa luona asuvat 18 vuotta täyttäneet henkilöt muodostavat oman kotitaloutensa.

otetaan huomioon, lukuun ottamatta vakinaista asuntoa, työ- ja opiskeluvälineitä ja vastaavia toimeentulotukilain 12 § lueteltuja varoja.

Perustoimeentulotuen perusosan määrä on määritelty laissa ja se on sidottu kansaneläkeindeksiin. Vuonna 2019 yksin asuvan perusosa on 497,29 euroa, yksinhuoltajan 547,02 euroa, yhteistaloudessa asuvan 422,70 euroa ja vanhempansa luona asuvan täysi-ikäisen 363,02 euroa kuukaudessa. Alaikäisten vanhempiensa luona asuvien lasten perusosat ovat 263,56–348,10 euroa lasten iästä ja lukumäärästä riippuen. Perusosa on summa, jolla on tarkoitus kattaa jokapäiväisen elämän välttämättömät menot (ravinto, vaatteet, vähäiset terveydenhuoltomenot, hygienia, paikallisliikenteen käyttö, media, puhelin, harrastus- ja virkistystoiminta) ja jonka käytöstä ei vaadita erillisiä selvityksiä.

Muut perusmenot

Perustoimeentulotuen muina perusmenoina katetaan kohtuullisen suuruisina asumismenot, välttämättömät muuttokustannukset ja vuokravakuudet, sekä muut kuin perusosaan sisältyvät julkisen terveydenhuollon menot. Asumiskustannusten kohtuullisuutta harkittaessa otetaan huomioon kotitalouden tarpeet ja elämäntilanne, paikkakunnan kohtuullisena pidetty vuokrataso ja asumisen menojen kokonaiskustannukset. Kelassa on määritelty kuntakohtaiset enimmäiskustannukset vuokramenoille, jotka määräytyvät toimeentulotukikotitalouden koon ja asunnossa asuvien henkilöiden mukaan.

Jos asumismenot ylittävät noin 5 prosentilla kohtuullisena pidetyn tason, ne voidaan harkinnalla hyväksyä kokonaisuudessaan. Myös perheen erityiset tarpeet (esim. vammaisen henkilön tarvitsemien apuvälineiden aiheuttama lisätilan tarve, hakijan korkea ikä, lasten koulunkäyntimahdollisuudet) vaikuttavat tehtävään yksilökohtaiseen harkintaan. Jos Kelalla olevien tietojen perusteella ei ilmene syitä, jotka puoltaisivat suuremman kustannustason mukaista asumista, annetaan hakijalle yleensä kolmen kuukauden määräaika, jonka aikana hänen tulee etsiä edullisempaa asuntoa tai esittää selvitys erityisistä perusteista kalliimmalle asumiselle. Määräajan päättymisen jälkeen asiakkaan asumismenot joko hyväksytään perustellusta syystä kokonaisuudessaan tai huomioidaan ne jatkossa kunnan kohtuullisena pidetyn tason mukaisina. (Kela 2018.)

Vuonna 2017 yksin asuvan henkilön kohtuullisena pidetty vuokra oli korkein Vantaalla (694 €/kk) ja matalin Valtimolla (324 €/kk). Sellaisista kotitalouksista, joilla oli vuokramenoja ja joiden kanssa samassa asunnossa ei asunut muita henkilöitä, keskimäärin 43 prosentilla oli kotitalouden henkilöiden määrän ja asuinkunnan perusteella määriteltyä kohtuullista määrää suuremmat asumismenot. Kolmella neljästä tällaisesta kotitaloudesta asumismenot myös huomioitiin kokonaisuudessaan ja 12 prosentilla kohtuullisena pidettyä määrää suurempana, mutta ei kokonaisuudessaan.

Terveydenhuoltomenoina korvataan pääsääntöisesti yleensä lääkärin määrääksiin perustuvia menoja julkisessa terveydenhuollossa. Korvattavia terveydenhuoltomenoja ovat muun muassa lääkekulut, poliklinikka- ja vuodeosastomaksut, hammashoidosta ja silmälasien hankinnasta aiheutuneet kustannukset sekä vastaavat muut henkilön tarpeellisesta terveyden- ja sairaanhoidosta aiheutuneet menot.

Perustoimeentulotuen siirryttyä Kelalle, perustoimeentulotuen tarvetta aiheuttavista asumis- ja terveydenhoitokustannuksista on aiempaa tarkempaa tietoa. Vuonna 2017 perustoimeentulotuesta arvioitiin laskennallisesti menneen 346,2 miljoonaa euroa asumiseen ja 66,5 miljoonaa euroa terveydenhoitoon liittyviin menoihin. Kaiken kaikkiaan perustoimeentulotukea maksettiin Kelasta 722,1 miljoonaa (netto) euroa vuonna 2017. (Kelän perustoimeentulotuen kuntatilastot 2018.)

Perusosan alentaminen

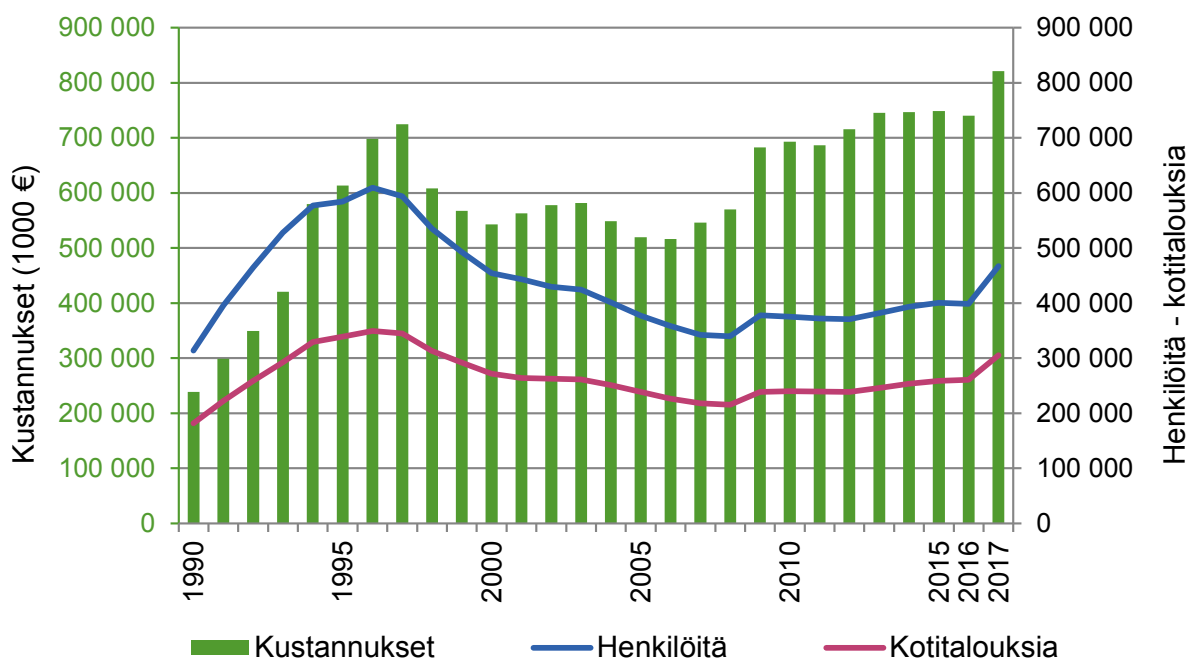
Toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa 20 prosentilla, mikäli toimeentulotuen tarve johtuu siitä, että henkilö on laiminlyönyt velvollisuutensa pitää huolta itsestään ja elatuksestaan. Näin katsotaan tapahtuneen, mikäli henkilö on ilman perusteltua syytä esimerkiksi kieltäytynyt tarjotusta työstä tai julkisesta työvoimapaikasta. Lisäksi ammatillista koulutusta vailla olevan alle 25-vuotiaan perusosaa voidaan alentaa, mikäli hän on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, että hän on menettänyt oikeuden työmarkkinatukeen. Perusosaa voidaan alentaa 40 prosenttia, mikäli henkilö toistuvasti kieltäytyy tarjotusta työstä tai toimenpiteestä. Perusosan alentamisesta voidaan päättää kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Jos perusosaa alennetaan, Kela ilmoittaa asiasta kunnan sosiaalitoimeen ja ohjaa henkilön asioimaan sinne.

Kunnassa on tarkoitus laatia suunnitelma siitä, miten henkilö voi edistää itsenäistä suoriutumistaan ja miten häntä voidaan tukea siinä.

Vuonna 2017 Kelasta lähetettiin kuntiin 24 449 ilmoitusta alennetusta perusosasta koskien 12 761 henkilöä. (Kelan perustoimeentulotuen kuntatilastot 2018.) Noin kolmasosassa (32 %) ilmoituksista perusosan alentamisen syy oli kieltäytyminen työstä, toimenpiteestä tai koulutuksesta ja lähes puolessa (45 %) toistuva kieltäytyminen pyydetyistä toimenpiteistä. 9 prosentissa syy oli toistuva kieltäytyminen työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä ja 8 prosentissa kieltäytyminen aktivointisuunnitelman laatimisesta. Lopuissa 6 prosentissa syy oli jokin muu.

Toimeentulotukea saavien kotitalouksien määrä ja tuen kustannukset

Kaiken kaikkiaan toimeentulotukea maksettiin vuonna 2017 821,1 miljoonaa euroa (brutto), josta perustoimeentulotukena 753,4 miljoonaa euroa (Kela 735,6 miljoonaa euroa ja kunnat 17,8 miljoonaa euroa), täydentävänä tukena 40 miljoonaa euroa ja ehkäisevänä tukena 20,3 miljoonaa euroa. Lisäksi kuntouttavaan työtoimintaan myönnettiin 6,1 miljoonaa euroa. Toimeentulotukea sai 305 168 kotitaloutta, joissa asui 467 139 henkilöä. Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrä kasvoi perustoimeentulotuen Kela-siirron yhteydessä 17 prosenttia verrattuna edelliseen vuoteen. (Kuvio 3.1.7).

Kuvio 3.1.7 Toimeentulotukea saaneet kotitaloudet, henkilöt ja tuen kustannukset (vuoden 2017 hintatasossa) 1990–2017.

Lähde: THL 2019

3.1.8 Perusturvaetuuksien verotus

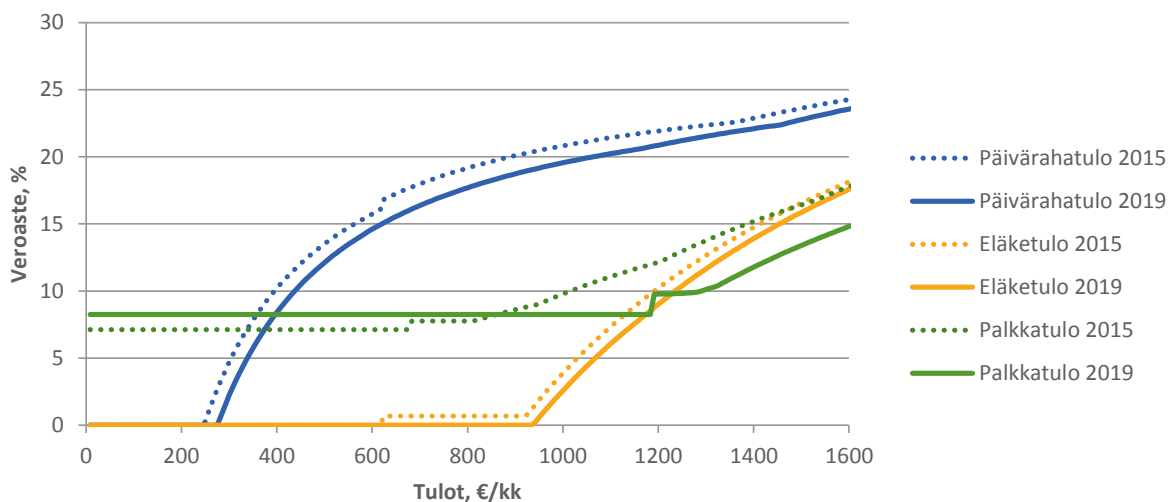
Useimmat keskeiset perusturvaetuudet ovat veronalaista tuloa ja niistä tehdään ennakonpidätys ennen tuen maksamista asiakkaalle. Tässä raportissa käsitellyistä etuuksista veronalaista tuloa ovat muun muassa työttömyysetuudet, sairaus- ja vanhempainpäivärahat, eläkkeet, kotihoidon tuki ja opintoraha. Verotonta tuloa ovat mm. asumisen tuet, lapsilisä, elatustuki, vammaistuet, eläkettä saavan hoitotuet ja toimeentulotuki.

Jos henkilön verotettava vuositulo koostuu vain perusturvaetuuksista, maksaa hän vain kunnallisveroa. Tämän lisäksi perusturvaetuuksista maksetaan veroluonteista sairaanhoitomaksua, joka on pysynyt hallituskauden aikana lähes samansuuruisena. Etuuksien verotusta keventää mm. kunnallisverotuksen perusvähennys, jota on korotettu jokaisena hallituskauden vuotena. Eläkkeiden verotukseen vaikuttaa kunnallis- ja valtionverotuksen eläketulovähennys. Kunnallisverotuksen eläketulovähennyksen ansiosta täyden kansaneläkkeen saajat eivät maksa ollenkaan veroa. Lapsiperheiden verotusta on hallituskaudella keventänyt väliaikaiseksi säädetty ansiotuloverotuksen lapsivähennys, joka poistui vuonna 2017.

Tämän raportin verotuslaskelmat on tehty verotuslainsäädännön lopullisen verotuksen mukaisesti. On hyvä muistaa, että etuudensaantihetkellä etuuksista tehtävä ennakonpidätys voi olla hyvinkin erisuuruinen kuin lopullinen verotus. Verohallituksen päätöksen perusteella esimerkiksi työmarkkinatuesta tehdään automaattisesti 20 prosentin ennakonpidätys, ellei työtön erikseen pyydä tähän muutosta. Jos työmarkkinatuki on henkilön ainoa tulonlähde vuoden aikana, varsinainen veroprosentti on kuitenkin pienempi, n. 16–17 prosenttia. Täten raportissa esitetyt esimerkkilaskelmat voivat hieman yliarvioida henkilön tuloja etuudensaantihetkellä. Ennakonpidätyksen ja varsinaisen verotuksen erot tasataan veronpalautuksilla ja jäännösveroilla (ns. veromätkyillä) verotusta seuraavan vuoden joulukuussa.

Kuviossa 3.4.1. on kuvattu lapsettoman henkilön työttömyyspäivärahan, eläkkeen ja palkkatulojen keskimääräisiä veroasteita matalilla tulotasoilla vuosina 2015 ja 2019. Kuvioissa on verojen lisäksi huomioitu myös vakuutettujen maksamat sosiaalivakuutusmaksut. Kuvioista voidaan nähdä, että päivärahatulojen verotus on pienimpiä tuloja lukuun ottamatta työtulojen ja eläkkeiden verotusta kireämpää. Tämä johtuu työtuloille ja eläketuloille kohdistetuista verovähennyksistä.

Kaikkien tulomuotojen verotus on keventynyt vuosina 2015–2019 lukuun ottamatta hyvin matalia palkkatuloja (alle 850 €/kk), joiden verotus on hieman kiristynyt sosiaalivakuutusmaksujen korotusten takia. Kun tarkastellaan yli 1000 euron kuukausituloja, verotus on keventynyt eniten palkkatulojen kohdalla.

Kuvio 3.4.1. Eri tulolajien veroaste tulojen mukaan vuosina 2015 ja 2019, ml. veroluonteiset maksut.

Lähde: SISU-malli / omat laskelmat.

Oletukset: Vaaka-akselin tulot eri vuosien nimellisinä arvoina. Keskimääräinen kunnallisveroaste. Eläkevakuutusmaksuja laskettaessa on henkilön oletettu olevan alle 53-vuotias.

3.2 Keskeisimmät etuuksien ja verotuksen muutokset 2016–2019

Seuraavassa käydään läpi keskeisimmät perusturvaa koskevat lainsäädäntömuutokset vuosina 2016–2019. Ansioturvasa tapahtuneita muutoksia ei käsitellä ja verotuksen osalta käsitellään vain muutoksia, joilla on ollut vaikutusta perusturvaetuuksien verotukseen

2016

- Tasokorotukset
 - a. Toimeentulotuen perusosa +0,4 %, uusi taso 485,50 €/kk (+0,00 €/kk). Ilman korotusta perusosa olisi pienentynyt kansaneläkeindeksiin pienentyessä ([1517/2015](#))
 - b. Takuueläke +3,1 %, uusi taso 766,85 €/kk (+20,28 €/kk) ([1451/2015](#))
 - c. Kunnallisverotuksen perusvähennys +1,7 %, uusi taso 3 020 € (+40 €) ([1546/2015](#))
- Opintorahan sidonnaisuus kansaneläkeindeksiin poistettiin, vanhempien tulorajoja korotettiin ([1402/2015](#))
- Lapsilisän sidonnaisuus kansaneläkeindeksiin poistettiin ([1661/2015](#))
- Ruokavaliokorvaus keliaakikoille poistettiin (aiemmin 23,60 €/kk) ([1452/2015](#))
- Lääkekustannusten korvauksiin uusi alkuomavastuu 50 €/v, peruskorvattavien lääkkeiden korvaustaso kasvoi 40 prosenttiin korvauserusteesta (aiemmin 35 %) ([252/2015](#), [1656/2015](#))
- Sairausvakuutuksen matkakustannusten omavastuu nousi, uusi taso välityskeskuksesta tilattuna 25 €/matka (+9 €/matka) ja muualta tilattuna 50 €/matka (+18 €/matka) ([1655/2015](#))
- Sairauspäivärahan korvaustasojen alempi taitekohta alennettiin 30 000 euroon (aiemmin 36 419 €) ja taitekohtien välistä korvaustasoa laskettiin 35 prosenttiin (aiemmin 40 %), samalla poistettiin sairauspäivärahan työedellytys ([1658/2015](#))
- Vanhempainpäivärahojen 30 päivän korotettu korvaustaso (75 %) poistui ([1658/2015](#))
- Yleisen asumistuen perusomavastuuosuus nousi 42 %:iin (aiemmin 40 %) ja asumismenojen enimmäismäärien indeksikorotus jätettiin tekemättä ([1672/2015](#))
- Eläkkeensaajan asumistuen määräytymisperusteiden korotus jätettiin tekemättä ([1673/2015](#))
- Sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksujen ylärajoja korotettiin noin 30 % ([VnA 1350/2015](#))

2017

- Leikkaukset
 - a. Kansaneläkeindeksi -0,86 %, pisteluku laski 1617:ään ([1082](#) – [1083/2016](#))
 - b. Lapsilisät -0,9 % (paitsi yksinhuoltajakorotus) ([1086/2016](#))
 - c. Korkeakouluopiskelijan opintoraha -25,7 %, uusi taso 250,28 €/kk (-86,48 €/kk) ([4/2017](#)). Opintoraha korkeakouluissa samalle tasolle kuin muissa oppilaitoksissa
- Tasokorotukset
 - a. Toimeentulotuen perusosa +1,4 % takaamaan ostovoiman säilyminen kansaneläkeindeksiin leikkauksesta huolimatta, uusi taso 487,89 €/kk (+2,39 €/kk) ([1084/2016](#))
 - b. Nuoren kuntoutusraha +27,1 %, uusi taso 760,25 €/kk (+162,00 €/kk) ([1344/2016](#))
 - c. Opintolainan valtioneuvosto +62,5 %, uusi taso 650 €/kk (250 €/kk) ([4/2017](#))
 - d. Kunnallisverotuksen perusvähennys +1,3 %, uusi taso 3 060 € (+40 €) ([1510/2016](#))
- Perustoimeentulotuen toimeenpano siirrettiin kunnilta Kelaan ([815/2015](#) – [816/2015](#), [1107/2016](#) – [1111/2016](#))
- Sairausvakuutuksen vakuutusmaksuja muutettiin vuodesta 2017 alkaen kilpailukykysovimuksen mukaisesti. Työnantajan sairausvakuutusmaksua pienennettiin, sekä palkansaajien osalta päivärahamaksua korotettiin ja sairaanhoitomaksu alennettiin nolnaan. Valtio alkoi rahoittaa sairaanhoitovakuutuksesta puuttumaan jääneen rahoitusosuuden ([925/2016](#))
- Perustulokokeilu alkoi. Kokeilussa 2 000:lle satunnaisesti valitulle 25 – 58-vuotiaalle työttömyysturvaa saaneelle henkilölle maksettiin perustulona 560 €/kk kahden vuoden ajan ([1528/2016](#))
- Eläketuki 1.6. alkaen ennen 1.9.1956 syntyneille pitkäaikaistyöttömille ([1531/2016](#))

- Vanhuuseläkkeiden lajeja, eläkeikä ja työeläkkeiden karttumista muutettiin, mm. alin vanhuuseläkeikä nousee aluksi 65 vuoteen, kunnes se sidotaan elinajanodotteen muutokseen vuodesta 2030 alkaen ([HE 16/2015](#), muutti 38:aa lakia: [69/2016](#) – [106/2016](#))
- Ansio- ja peruspäivärahojen enimmäiskesto lyhennettiin 300 tai 400 päivään riippuen henkilön työhistoriasta (aiemmin 500 päivää). Samalla työttömyysajan korotusosa loppui ([1081/2016](#))
- Työttömyysetuuskien omavastuu-aika pidentyi seitsemään päivään (aiemmin 5 pv) ([1081/2016](#))
- Diabeteslääkkeet (paitsi insuliinit) siirrettiin korvattavaksi alemmasta erityiskorvausluokasta, uusi korvaustaso 65 % (aiemmin 100 %) ([VnA 1149/2016](#), [HE 184/2016](#))
- Eläkkeensaajan asumistuen määräytymisperusteiden korotus jätettiin tekemättä. Vuoden 2017 perusteet samat kuin vuonna 2015 ([1103/2016](#))
- Sairauspäivärahan toiseksi ylin korvaustaso ja ylempi taitekohta poistettiin. Korvaustaso alemman taitekohdan (30 000 €) jälkeen aleni 20 prosenttiin ([1343/2016](#))
- Opintotuki:
 - a. Manner-Suomessa opiskelevien asumislisä poistettiin ([4/2017](#), [481/2017](#))
 - b. Opiskelijan omien tulojen tulorajat sidottiin ansiotasoindeksiin ([4/2017](#))
- Yleinen asumistuki:
 - a. Opiskelijoille oikeus yleiseen asumistukeen ([1533/2016](#), [479](#) – [480/2017](#))
 - b. Asumismenojen enimmäismäärien indeksikorotus jätettiin tekemättä, enimmäismäärät samat kuin vuonna 2015 ([1533/2016](#))
 - c. Kuntaryhmissä 3 ja 4 enimmäisasumismenoja alennettiin 5 %
- Sosiaaliturvalakien avioliittokäsitys sukupuolineutraaliksi ([6/2017](#) – [10/2017](#))

2018

- Kansaneläkeindeksin jäädytystä jatkettiin vuodelle. Pisteluku edelleen 1617 ([981](#) – [982/2017](#))
- Tasokorotukset
 - a. Toimeentulotuen perusosa +0,7 % takaamaan ostovoiman säilyminen kansaneläkeindeksin leikkauksesta huolimatta, uusi taso 491,21 €/kk (+3,32 €/kk) ([983/2017](#))
 - b. Takuueläke +2,0 %, uusi taso 775,27 €/kk (+15,01 €/kk) ([988/2017](#))
 - c. Eläkettä saavan hoitotuen perusosa +14,3 %, uusi taso 70,52 €/kk (+8,81 €/kk) ([989/2017](#))
 - d. Nuoren kuntoutusraha +2,0 %, uusi taso 775,50 €/kk (+15,25 €/kk) ([990/2017](#))
 - e. Sairaus- ja vanhempainpäivärahan vähimmäismäärä +3,8 %, uusi taso 616,00 €/kk (+22,75 €/kk) ([1135/2017](#))
 - f. Lapsilisän yksinhuoltajakorotus +9,8 %, uusi taso 53,30 €/kk (+4,75 €/kk) ([1142/2017](#))
 - g. Äitiysavustus +21,4 % (1.4. alk.), uusi taso 170 €, (+30 €) ([VnA 1155/2017](#))
 - h. Kunnallisverotuksen perusvähennys +1,3 %, uusi taso 3 100 € (+40 €) ([876/2017](#))
- Työttömyysturvan aktiivimalli: Jos työtön ei ole 3 kk jaksolla ollut riittävästi työssä tai työllistymistä edistävässä palvelussa, työttömyyspäivärahaa alennetaan 4,65 % seuraavalla jaksolla ([1138/2017](#))
- Työttömyyspäivärahojen omavastuu-aika lyhenyi takaisin viiteen päivään ([1138/2017](#))
- YEL-vakuutetun yrittäjän sairauspäivärahan omavastuu-aika lyheni yhteen päivään (aiemmin 1+3 arkipäivää) ([1135/2017](#))
- Opintorahan huoltajakorotus 75 €/kk 1.8. alkaen alle 18-vuotiaan lapsen huoltajille ([960/2017](#))
- Yleisen asumistuen asumismenojen enimmäismäärien indeksikorotus jätettiin tekemättä, enimmäismäärät edelleen samat kuin vuonna 2015. Samalla enimmäisasumismenot irrotettiin vuokraindexistä ja kytkettiin elinkustannusindeksin kehitykseen ([1143/2017](#))
- Sairausvakuutuksesta korvattaville taksimatkoille enimmäishinnat 1.7. alkaen ([VnA 275/2018](#), [1144/2017](#))

- Sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksujen ylärajoja alennettiin noin 1 % ([VnA 773/2017](#))

2019

- Kansaneläkeindeksin jäädytystä jatkettiin. Pisteluku 1617 ([HE 160/2018](#))
- Tasokorotukset
 - a. Toimeentulotuen perusosa +1,2 % takaamaan ostovoiman säilyminen kansaneläkeindeksin leikkauksesta huolimatta, uusi taso 497,29 €/kk (+6,08 €/kk) ([HE 160/2018](#))
 - b. Takuueläke +1,2 %, uusi taso 784,52 €/kk (+9,25 €/kk) ([HE 160/2018](#))
 - c. Nuoren kuntoutusraha +2,0 %, uusi taso 784,75 €/kk (+9,25 €/kk) ([HE 206/2018](#))
 - d. Sairaus- ja vanhempainpäivärahan vähimmäismäärä +13,1 %, uusi taso 696,50 €/kk (+80,50 €/kk) ([HE 206/2018](#))
 - e. Työkyvyttömyyseläkkeen ansaintarajan minimimäärä +6,4 %, uusi taso 784,52 €/kk (+47,07 €/kk) ([HE 206/2018](#))
 - f. Kunnallisverotuksen perusvähennys +6,6 %, uusi taso 3 305 € (+205 €) ([HE 124/2018](#))
- Lääkekustannusten vuotuinen omavastuuosuus -5,5 %, uusi taso 572,00 € (-33,13 €) ([HE 206/2018](#))
- Vähimmäismääräisen sairauspäivärahan 55 päivän odotusaika poistui ([HE 206/2018](#))
- Oppimateriaalilisä 46,80 €/kk 1.8. alkaen opiskelijoille pienituloisissa kotitalouksissa ([HE 171/2018](#))
- Vanhempien tulojen vaikutus muualla kuin vanhempiensa luona asuvien alle 18-vuotiaiden opintorahaan poistuu 1.8. alkaen ([HE 234/2018](#))
- Eläketuki 1.10. alkaen myös 1.9.1956 – 31.8.1958 syntyneille pitkäaikaistyöttömille ([HE 204/2018](#))

3.3 Etuuksien tasojen kehitys ja indeksit

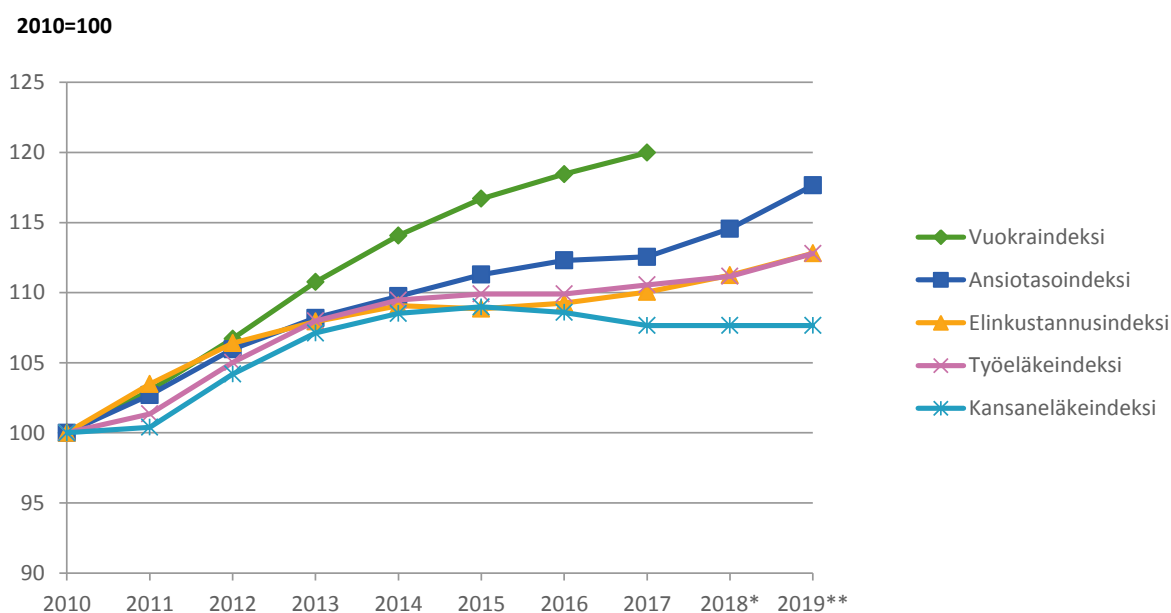
Perusturvaetuuksien reaaliarvojen kehitykseen vaikuttaa olennaisesti niiden indeksisuoja. Indeksikorotuksilla pyritään korjaamaan edellisen vuoden inflaation heikentävä vaikutus etuuksien ostovoimaan. Indeksikorotuksen jälkeen etuuden ostovoima vastaa lainsäädäntöhetken tasoa, koska etuuksia korotetaan tammikuussa edellisen vuoden hintojen kehitystä kuvaavan kansaneläkeindeksin (KEL) mukaisesti.

Kansaneläkeindeksi seuraa elinkustannusindeksiä, jonka Tilastokeskus laskee keskeisten hyödykkeiden hintatietojen perusteella. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja tarkistetaan lain mukaan joka toinen vuosi kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Maksussa olevia työeläkkeitä taas tarkistetaan vuosittain työeläkeindeksillä, jossa ansiotasoindeksin muutoksen paino on 0,2 ja kuluttajahintojen muutoksen paino 0,8.

Etuuksien indeksisuojan tehoa ovat heikentäneet kansaneläkeindeksin leikkaukset ja jäädytykset. Viimesijaiseen ja tarveharkintaiseen toimeentulotukeen on tehty vuosina 2016–19 erilliskorotuksia turvaamaan sen ostovoiman säilyminen. Lapsilisien ja opintorahojen indeksisidonnaisuus purettiin vuonna 2016. Muut perusturvaetuudet on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Yleisessä asumistuessa hyväksyttävät enimmäisasumiskustannuksia tarkistettiin vuoteen 2018 vuokraindexillä ja vuodesta 2019 eteenpäin elinkustannusindeksin mukaisesti. Tosin on huomattava, että enimmäisasumiskustannuksia ei ole tarkistettu kertaakaan ylöspäin vuosina 2016–2019 vaan ne on jäädytetty vuoden 2015 tasoon lukuun ottamatta kuntaryhmien III ja IV enimmäisasumiskustannuksia, joita leikattiin neljä prosenttia vuonna 2017.

Kuviossa 3.3.1 on esitetty keskeisten indeksien kehitys vuodesta 2010. Ansiotasoindeksi on kasvanut vuoteen 2019 mennessä noin 18 prosenttia, työeläkeindeksi on noussut 13 prosenttia ja kansaneläkeindeksi 7 prosenttia. Kuviossa esitetty vuokrien vuositilastoihin perustuva vuokraindexi on kasvanut selvästi voimakkaammin ja tasaisemmin kuin esimerkiksi elinkustannusindeksi.

Kuvio 3.3.1 Keskeisten indeksien kehitys vuosina 2010–2019.

*ATI VM:n ennusteen mukaan ** KHI ja ATI VM:n ennusteen mukaan

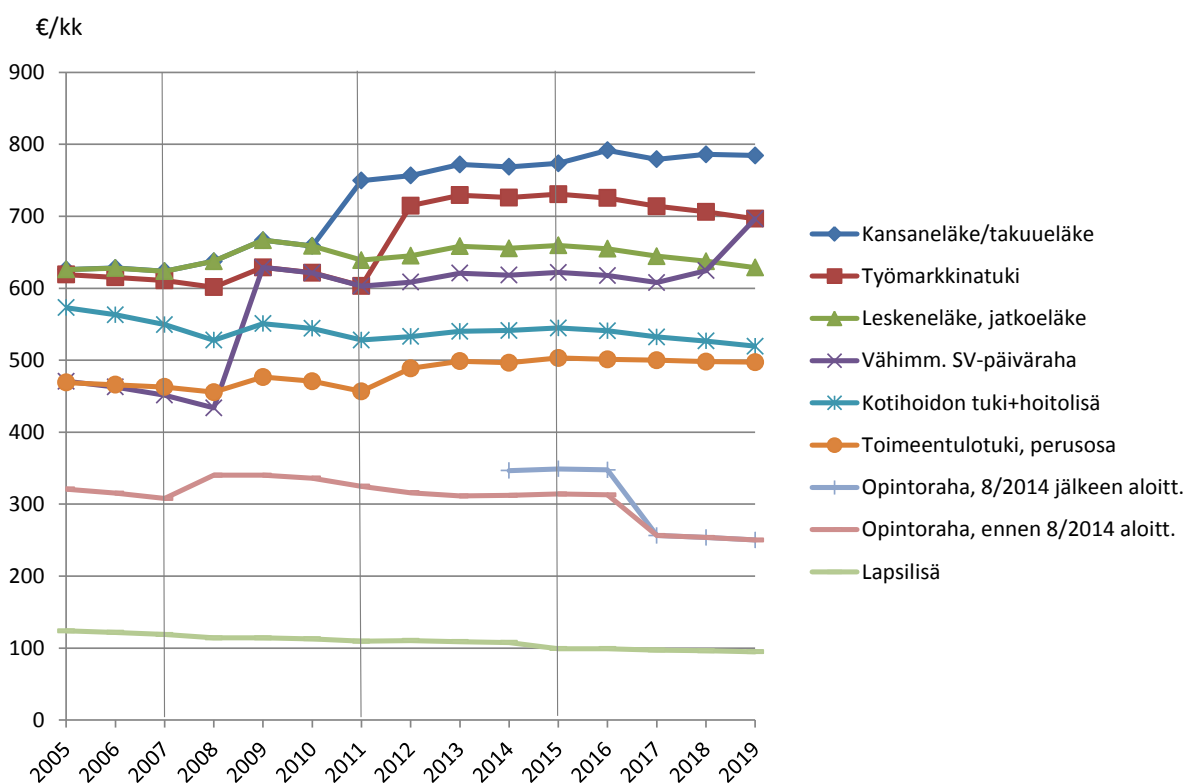
Lähde: Tilastokeskus / omat laskelmat, VM 2018

Kuviossa 3.3.2 on esitetty keskeisimpien perusturvaetuuksien ja toimeentulotuen perusosan tasot ja reaalin kehitys 2005–2019.³ Kotihoidon tukea ja lapsilisää lukuun ottamatta tarkastelun kohteena on lapsettomalle, yksinasuvalle etuudensaajalle maksettavan etuuden taso.

Perusturvaetuuksista korkein on takuueläke, joka on noin 785 euroa kuukaudessa vuonna 2019. Työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat 697 euroa kuukaudessa. Vuoden 2019 tasokorotuksen jälkeen vähimmäismääräinen sairauspäiväraha on samalla tasolla työttömän peruspäivärahan kanssa. Lesken täysi jatkoeläke (perusosa ja täydennysosa yhteensä) on 629 euroa kuukaudessa. Yhdestä alle 3-vuotiaasta lapsesta maksettava kotihoidon tuki täyden hoitolisän kanssa (519 €/kk) ja toimeentulotuen perusosa (497 €/kk) ovat taasen selvästi alempia kuin päivärahat ja takuu- ja leskeneläke. Opintoraha on selvästi matalin etuuksista eli 250 euroa kuukaudessa. On kuitenkin huomioitava, että opintorahan lisäksi opiskelijoilla on oikeus valtioneuvoston opintolainaan, jonka suuruus on 650 euroa kuukaudessa vuonna 2019. Lapsilisä ensimmäisestä lapsesta on vuosien 2015 ja 2017 leikkauksien jälkeen 95 euroa.

Verrattaessa syyperusteisten etuuksien ja toimeentulotuen perusosaa toisiinsa on huomioitava että syyperusteiset etuudet ovat veronalaista tuloa, vaikka verotuksen eläke- ja opintorahavähennyksen vuoksi pelkästä kansaneläkkeestä ja opintotuesta ei makseta veroa. Toimeentulotuki on sen sijaan verotonta tuloa. Verotus huomioiden takuueläke on syyperusteisista etuuksista tasoltaan selkeästi työttömän peruspäivärahaa sekä muita perusturvaetuuksia korkeampi. Kotihoidon tuki mukaan lukien hoitolisä on nettomääräisesti samalla tasolla kuin toimeentulotuen perusosa.

Suhteellisesti suurimmat etuuksien muutokset tarkastelujaksolla 2016–2019 ovat opintorahan leikkaus ja vähimmäismääräisen sairaus- ja vanhempainpäivärahojen korotus työttömyysturvaetuksien kanssa samalle tasolle. Takuueläkkeeseen on tehty pienempiä tasokorotuksia. Opintorahan leikkausta kompensoitiin nostamalla opintolainan enimmäismääräistä valtion takausta 400 eurosta 650 euroon.

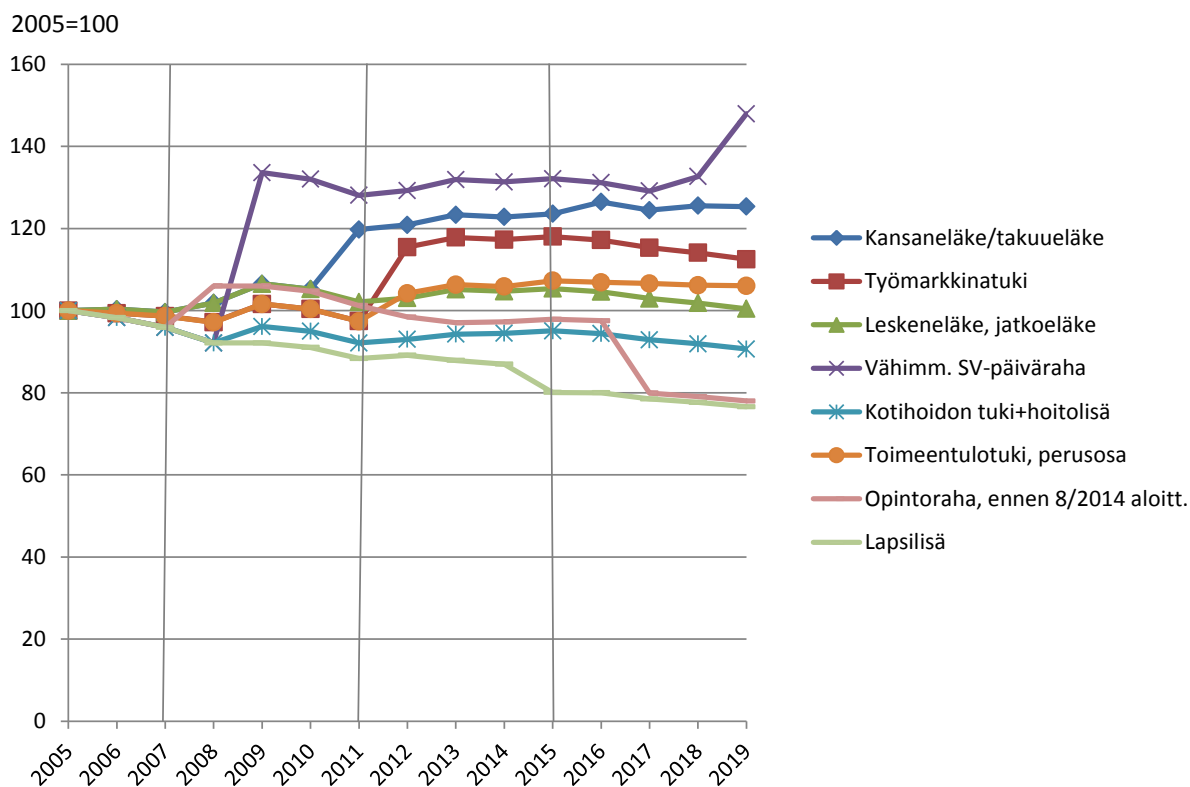

Kuvio 3.3.2 Keskeisten perusturvaetuuksien ja toimeentulotuen perusosan reaalin kehitys vuosina 2005–2019 vuoden 2019 hintatasossa, €/kk. Hallituskaudet on eroteltu pystyviivoihin.

³ Ennen vuotta 2008 on käytetty kuntien kalleusryhmää I kansaneläkkeen ja toimeentulotuen perusosan kohdalla.

Lähde: SISU-malli / omat laskelmat

Kuviossa 3.3.3 on esitetty etuuksien reaalin kehitys suhteessa vuoden 2005 tasoon (2005=100). Vuosien 2016–2019 tarkastelujaksolla kansaneläkeindeksi on ollut joko jäädytettynä tai se on alentunut. Toimeentulotuen perusosan ja takuueläkkeen ostovoimaa on korjattu erillisillä tasokorotuksilla vastaamaan inflaation kehitystä.

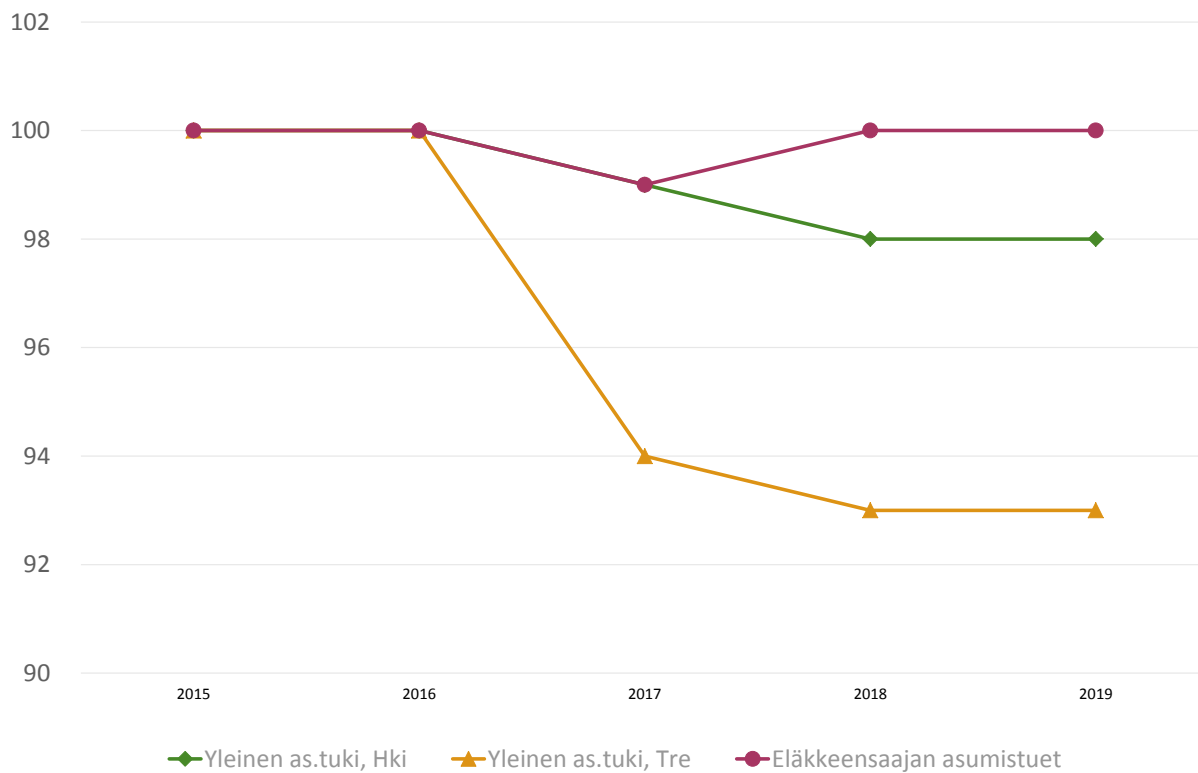

Kuvio 3.3.3 Keskeisten perusturvaetuuksien ja toimeentulotuen perusosan reaalin kehitys vuosina 2005–2019. (2005=100). Hallituskaudet on eroteltu pystyviivoin.

Lähde: SISU-malli / omat laskelmat

Vuonna 2015 tuli voimaan uusi laki yleisestä asumistuesta, mikä muutti yleisen asumistuen määräytymistä merkittävästi. Yleisen asumistuen enimmäismenot olivat sidottu vuokraanindeksiin 2015–2017 ja 2018 lähtien elinkustannusindeksiin. Enimmäisasumismenot olivat kuitenkin jäädytettynä vuosina 2017 ja 2018. Kuten kuviossa 3.3.4 nähdään, kuntaryhmiin 3 ja 4 (esim. Tampere) tehtiin enimmäisasumismenojen leikkaus vuonna 2017, jolla pyrittiin kompensoimaan opiskelijoiden siirtoa yleisen asumistuen piiriin. Eläkkeensaajan asumistuen reaalin taso on pysynyt vuosina 2015–2019 ennallaan.

3 Perusturvan riittävyyteen vaikuttavat tekijät

Kuvio 3.3.4 Enimmäismääräisten asumisen tukien kehitys vuosina 2015–2019. (2015=100)

Lähde: Kela / omat laskelmat

Kuluttajahintaindeksi hyödykeryhmittäin ja väestöryhmittäinen hintakehitys

Kuluttajahintaindeksi lasketaan kulutuskorista, joka kuvaa keskimääräistä yksityisen kulutuksen rakennetta. Kulutuksen rakenne on kuitenkin erilainen eri väestöryhmissä ja yksittäisissä kotitalouksissa, jolloin niiden kokema inflaatio voi poiketa koko väestön inflaatiosta. Esimerkiksi pienituloisilla asumiskustannukset ovat usein merkittävä menoerä ja asumisen hintamuutokset vaikuttavat inflaatioon muita väestöryhmiä enemmän. Seuraavaksi arvioidaan, miten kuluttajahinnat ovat muuttuneet pienituloisilla kotitalouksilla.

Väestöryhmittäistä inflaatiota voidaan arvioida Tilastokeskuksen kulutustutkimuksen avulla, sillä se sisältää tietoa väestöryhmittäisestä kulutuksesta. Kulutustutkimuksesta käytetään tässä ns. rahamenokäsitettä muokattuna siten, että se vastaisi paremmin yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin käsitettä⁴. Tämä on välttämätöntä, koska omistusasumista käsitellään tilastoissa eri tavoin. Kulutustutkimuksessa asumisen kulutukseen sisältyy ns. laskennallinen asuntotulo, joka tässä tarkastelussa jätetään pois. Kuluttajahintaindeksissä asuntotuloa ei ole, vaan omistusasumisen hintakehitystä mitataan nettohankintaan perustuvalla menetelmällä⁵. Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi ei sisällä omistusasuntojen hankintoja ja pääomamenoja. Se sisältää kuitenkin muita omistusasujien kustannuksia (mm. hoitovastikkeet).

Taulukosta 3.3.1 nähdään, että kuluttajahintojen muutoksissa 2015–2018 on huomattavia eroja eri hyödykeryhmien välillä pääryhmittäin sekä kuluttajahintaindeksin että yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin (YKHI) mukaan. Eniten hinnat ovat molempien indeksien mukaan nousseet pääryhmissä alkoholi-juomat ja tupakka (02) sekä terveys (06). Yhdenmukaistettuun kuluttajahintaindeksiin eivät sisälly omistusasuminen, lainojen korot, rahapeleihin liittyvät menot sekä veronluonteiset maksut. Merkittävä ero on asumisen hintakehityksessä, joka kuluttajahintaindeksissä on pienempää, koska yllä omistusasumisen hyödykeryhmän hintakehitys on ollut vuokria maltillisempaa. Myös liikenteessä indeksit eroavat ajoneuvoveron vuoksi.

Taulukko 3.3.1. Kuluttajahintojen kehitys hyödykeryhmittäin 2015–2018, KHI (2015=100) ja YKHI (2015=100)

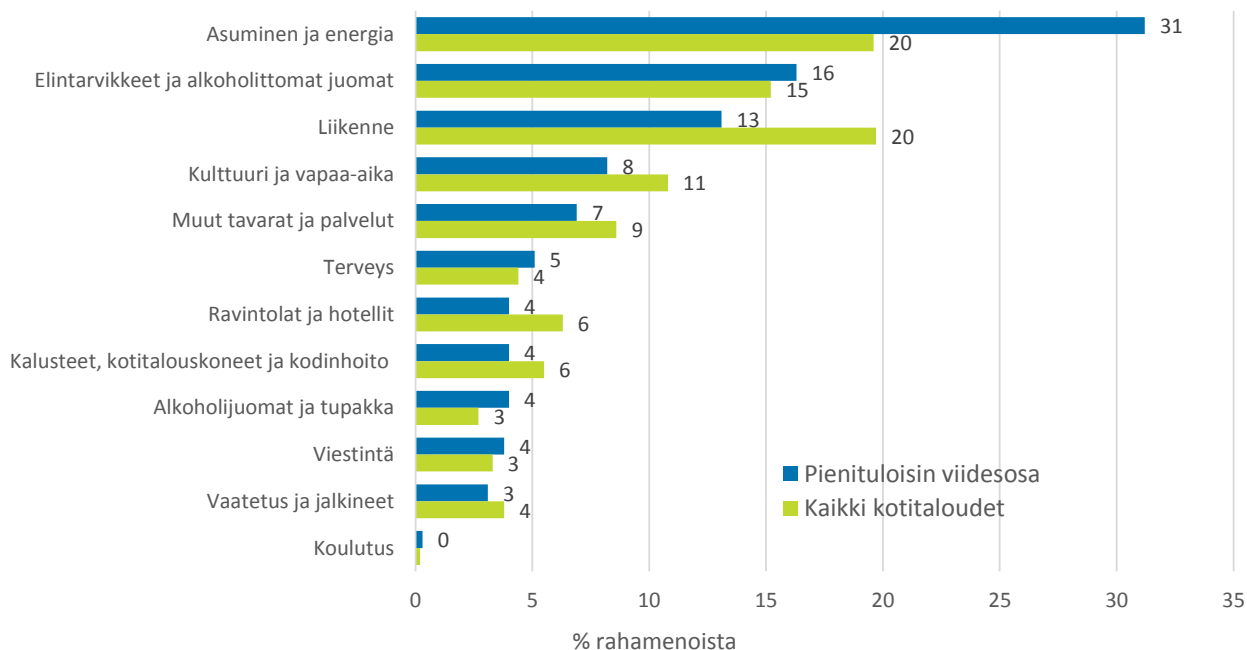
Hyödykeryhmä	Kuluttajahintaindeksin muutos 2015–2018, % (2015=100)	Yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin muutos 2015–2018, % (2015=100)
Indeksi yhteensä	2,2	2,4
Alkoholi-juomat ja tupakka	10,5	10,5
Terveys	10,0	10,0
Ravintolat ja hotellit	6,1	6,1
Koulutus	5,5	5,5
Asuminen ja energia	3,4	6,7
Liikenne	3,3	0,6
Elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat	-0,2	-0,1
Muut tavarat ja palvelut	-0,6	0,6
Kulttuuri ja vapaa-aika	-1,3	-1,1
Kalusteet, kotitalouskoneet ja kodinhoito	-1,4	-1,4
Vaatetus ja jalkineet	-3,0	-3,2
Viestintä	-3,4	-3,4

⁴ Kulutustutkimuksesta mukana eivät ole laskennallinen asuntotulo, asuntolainojen korot, rahapelit eivätkä veronluonteiset maksut (ajoneuvovero, varainsiirtovero tms.).

⁵ Omistusasumisen (hyödykeryhmä 04.6) alaeiä ovat uusien asuntojen hankinta (paino indeksissä 4,5 % vuonna 2016), peruskorjaukset (4,5 %), asuntolainojen korot (0,96 %) ja muut omistusasumisen kustannukset (0,7 %). Asumiseen liittyviä kustannuksia on mukana hyödykeryhmissä asunnon huolto ja korjaus (hyödykeryhmä 04.3), vesihuolto ja sekalaiset asumiseen liittyvät palvelut (04.4) sekä sähkö, kaasu ja muut polttoaineet (0.45).

Kuviosta 3.3.5 nähdään, että pienituloisilla kuluu asumiseen rahaa selvästi enemmän kuin kotitalouksilla keskimäärin. Vuonna 2016 asumiskustannusten osuus oli pienituloisilla 31 prosenttia kaikista rahamenoista⁶. Koko väestössä osuus oli 20 prosenttia. Liikenteeseen sekä kulttuuriin ja vapaa-aikaan pienituloiset käyttivät keskimääräistä vähemmän rahaa.

Kuvio 3.3.5. Kotitalouksien rahamenojen rakenne pienituloisimmassa viidenneksessä ja koko kotitalousväestössä vuonna 2016 (% rahamenoista)

Lähde: Kulutustutkimus 2016, Tilastokeskus. Tuloryhmät on määritelty henkilöiden kesken kotitalouden kutsuysikköä kohti laskettujen käytettävissä olevien rahatulojen mukaan.

Taulukossa 3.3.2 on arvioitu inflaatiolukuja kulutustutkimuksesta eräille pienituloisille väestöryhmille. Tuloksia on pidettävä suuntaa antavina. Yleisesti ottaen pienituloisilla väestöryhmillä hintojen nousu oli noin 0,8 prosenttiyksikköä koko väestön keskimääräistä inflaatiota suurempaa vuodesta 2015 vuoteen 2018. Esimerkiksi pienituloisimman viidenneksen inflaatio oli 0,8 prosenttiyksikköä suurempi (3,1 %) kuin kaikkien kotitalouksien inflaatio (2,3 %) kulutustutkimuksesta arvioituna. Sama tulos saadaan erilaisilla pienituloisuuden määritelmillä. Väestöryhmittäiset inflaatioluvut on laskettu kulutusluokituksen (eCOICOP) kolminumerotasolla vuoden 2016 väestöryhmittäisten kulutuskorien perusteella. Indeksit ovat kantaindeksejä, joiden perusvuosi on 2016⁷.

⁶ Rahamenoilla tarkoitetaan tässä käsitettä, joka on muokattu paremmin yhteensopivaksi yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin kanssa. Rahamenot eivät siten sisällä laskennallisia nettovuokria, veroluonteisia maksuja, asuntolainojen korkoja eivätkä rahapelejä.

⁷ Väestöryhmittäiset indeksit on laskettu seuraavasti: 1) kulutustutkimuksen kulutuskäsitettä on muokattu siten, että koko väestön kulutusrakenteen vastaa paremmin yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin kulutuskoria 2) väestöryhmille on laskettu kulutusrakenteet kulutustutkimuksesta 3) hyödykeryhmittäiset hintaindeksit on muutettu kiinteään perusvuoteen 2016 4) hintaindeksit on kerrottu kulutustutkimuksen kulutusrakenteilla eCOICOP-luokituksen kolminumerotasolla (41 hyödykettä) ja summattu väestöryhmien hintaindekseiksi.

Taulukko 3.3.2. Väestöryhmittäiset hintaindeksit vuoden 2016 painorakenteella

Aineisto		Indeksin pisteluku				Muutos
		2015	2016	2017	2018*	Inflaatio 2015–2018
Kulutustutkimus	Pienituloisuusrajan alapuolella (60% mediaanista)	99,5	100,0	101,2	102,6	3,1 %
	Pienituloisin viidennes	99,4	100,0	101,0	102,4	3,0 %
	Perusturvan varassa	99,4	100,0	101,1	102,5	3,1 %
	Pienituloiset minimibudjetin mukaan	99,4	100,0	101,2	102,5	3,1 %
	Koko väestö	99,7	100,0	100,8	102,0	2,3 %
YKHI (perusvuosi 2016)	Koko väestö	99,7	100,0	100,8	102,0	2,3 %
YKHI (2015=100, ketjuindeksi)	Koko väestö	100,0	100,4	101,2	102,4	2,4 %

3.4 Kelan maksamien etuuksien päällekkäisyys perustoimeentulotuen ja asumisen tukien kanssa

Tässä alaluvussa tarkastellaan, missä määrin Kelan maksamia etuuksia saavat henkilöt ovat tosiasiallisesti saaneet myös asumistukia ja perustoimeentulotukea, ja mitä etuuksia ja tukia perustoimeentulotukea saavat kotitaloudet saavat. Ensimmäisessä tarkastelussa (taulukko 3.4.1) ovat mukana Kelan maksamat etuudet lapsilisiä ja eläkkeen lisiä lukuun ottamatta. Sairaanhoidokorvauksia, matkakorvauksia ja lääkekorvauksia ei myöskään ole huomioitu.

Tarkastelu on tehty henkilötasolla 16 vuotta täyttäneelle väestölle marraskuun 2017 tiedoilla. Perustoimeentulotuen saajaksi henkilö on laskettu, mikäli hän kuuluu perustoimeentulotukea saavaan kotitalouteen ja asumistuen saajaksi, mikäli hän kuuluu asumistukea saavaa ruokakuntaan.

Suomen 16 vuotta täyttäneestä väestöstä 15 prosenttia sai tukea asumiseen, 4 prosenttia perustoimeentulotukea ja 3 prosenttia molempia. Perustoimeentulotuen ja asumistuen saaminen oli yleisempää heillä, jotka saivat myös jotakin muuta Kelan maksamaa etuutta. Heistä 40 prosenttia sai asumistukea, 9 prosenttia perustoimeentulotukea ja 8 prosenttia molempia. Heistä, jotka eivät saaneet syyperusteisia etuuksia Kelasta, asumistukea sai 5 prosenttia, perustoimeentulotukea 2 prosenttia ja molempia prosentti.

Asumistuen saaminen on melko yleistä kaikkien Kelan maksamien syyperusteisten etuuksien saajien joukossa. Yleisintä se on opintorahan saajien joukossa (66,5 %), mutta heistä vain alle 4 prosenttia sai perustoimeentulotukea. Opintolainan valtioneuvoston (650 €/kk) luetaan yleensä tuloksi opiskelijalle, joten oikeutta perustoimeentulotukeen ei helposti synny, vaikka itse opintoraha onkin verrattain matala (250,28 €/kk).

Perustoimeentulotukea ja molempia tukia saavien osuus taas on suurimmillaan työttömän perusturvaan ja vähimmäismääräisiä tai edeltävän etuuden perusteella määrittyviä päivärahoja ja kuntoutusrahaa saavien joukossa. Myös joka kahdeksas lasten kotihoidon tuen saaja ja lähes joka viides elatustuen saaja sai perustoimeentulotukea. Kelasta eläkettä saavien joukossa saadaan yleisesti tukea asumiseen, mutta harvemmin perustoimeentulotukea. Kuitenkin lähes joka kymmenes määräaikaisen työkyvyttömyyseläkkeen eli kuntoutustuen saaja sai perustoimeentulotukea.

Perustoimeentulotuen saajista valtaosa (86 %) sai tukea myös asumiseen. Asumistukea (yleistä asumistukea tai eläkkeensaajan asumistukea) saavista joka viides sai perustoimeentulotukea.

Kaiken kaikkiaan perustoimeentulotuki täydentää siis joka yhdennentoista Kelasta etuutta saavan toimeentuloa. Verrattuna vuoteen 2009 (THL 2011, 44) toimeentulotuen saanti oli vuoden 2017 marraskuussa yleisempää kaikkien muiden Kelan maksamien etuuksien saajien paitsi eläkkeensaajien, työttömän peruspäivärahan ja sotilasavustuksen saajien joukossa.⁸ Erityisesti vähimmäismääräisten päivärahojen ja kuntoutusrahan saajien toimeentulotuen tarve on lisääntynyt. Asumistukien saaminen oli vuoden 2017 marraskuussa yleisempää kaikissa muissa ryhmissä paitsi opintorahan ja sotilasavustuksen saajien joukossa.

⁸ Vuoden 2017 tarkastelussa mukana vain perustoimeentulotuen saajat, kun taas vuonna 2009 mukana olivat myös muiden toimeentulotuen lajien saajat.

Taulukko 3.4.1. Kelan maksamien etuuksien, perustoimeentulotuen ja asumisen tukien⁹ päällekkäisyys 16 vuotta täyttäneellä väestöllä marraskuussa 2017

	Lukumäärä	Perustoimeentulotuki (%)	Asumistuki (%)	Perustoimeentulotuki ja asumistuki (%)
Väestö	4 575 730	3,7	15,0	3,2
Ei Kelan etuutta	3 239 500	1,6	5,1	1,2
Jokin ao. Kelan etuus	1 336 230	8,8	39,6	8,1
Kansaneläke, kaikki	606 867	1,7	29,6	1,5
Vanhuuseläke (vars.)	421 684	0,7	22,4	0,6
Vanhuuseläke (varh.)	53 399	0,9	19,6	0,9
Työkyvyttömyyseläke	117 165	4,4	56,1	4,0
Kuntoutustuki	14 619	9,4	61,5	8,3
Täysi kansaneläke	80 875	4,9	62,2	4,4
Takuueläke	101 522	5,1	60,9	4,6
Eläketuki	3 154	6,7	58,6	5,8
Perhe-eläkkeet	11 633	4,3	26,1	3,7
Työmarkkinatuki	195 200	36,7	61,9	34,4
Peruspäiväraha	31 438	20,5	52,8	18,7
Sairauspäiväraha, kaikki	54 367	10,9	18,0	9,1
Edeltävän etuuden perusteella	11 641	32,1	48,8	29,0
Vähimmäismääräinen	3 061	37,5	51,5	30,6
Kuntoutusraha, kaikki	14 734	12,7	36,2	11,1
Edeltävän etuuden perusteella	2 344	28,4	58,5	25,9
Vähimmäismääräinen	245	47,3	43,7	25,7
Vanhempainpäiväraha, kaikki	48 759	6,7	16,1	6,2
Vähimmäismääräinen (muuten kuin työtulojen vuoksi)	5 200	24,4	47,3	23,1
Lasten kotihoidon tuki	50 983	12,5	26,7	11,9
Muu lastenhoidon tuki	28 724	1,1	7,8	1,0
Elatustuki	68 162	18,4	49,6	17,4
Opintoraha	216 669	3,6	66,5	3,2
Sotilasavustus	3 787	1,6	47,5	1,3
Vammaistuet	233 802	2,2	35,0	1,9
Asumistuet	688 453	21,1	100	21,1
Perustoimeentulotuki	168 319	100	86,1	86,1

Lähde: Kela

⁹ Yleinen asumistuki, eläkkeensaajan asumistuki ja opintotuen asumislisä.

Taulukossa 3.4.2 on tarkasteltu perustoimeentulotukea saaneiden kotitalouksien saamia Kelan maksamia etuuksia ja muita tukia. Valtaosa perustoimeentulotukea saavista kotitalouksista saa lisäksi joko yleistä tai eläkkeensaajan asumistukea ja puolet Kelan maksamia työttömyysturvaetuuksia. Lapsilisää saa noin joka viides perustoimeentulotukikotitalous, elatustukea hieman alle kymmenes ja lasten hoidon tukia noin joka kahdeskymmenes kotitalous. Noin 7 prosenttia kotitalouksista saa kansaneläkkeitä, 5 prosenttia opintorahaa ja 5 prosenttia vammaistukia. Etuustulojen lisäksi noin 6 prosentilla perustoimeentulotukea marraskuussa 2017 saaneista kotitalouksista oli työtuloja.

Verrattuna vuoteen 2012¹⁰ (Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä, s. 41) yhä useampi perustoimeentulotukea saava kotitalous saa yleistä asumistukea (70,5 % vuonna 2012) ja työmarkkinatukea (37,1 % vuonna 2012). Muita Kelan etuuksia saavien osuus perustoimeentulotukea saavista kotitalouksista sen sijaan on hieman pienentynyt. Eniten on laskenut Kelan eläkkeitä ja opintorahaa saavien osuudet.

Taulukko 3.4.2. Perustoimeentulotukea saavien kotitalouksien (n = 145 256) saamat Kelan maksamat etuudet marraskuussa 2017.

Kelan etuus	Kelan etuutta ja perustoimeentulotukea saavien kotitalouksien lukumäärä	Kelan etuutta saavien kotitalouksien osuus (%) perustoimeentulotukea saavista kotitalouksista
Yleinen asumistuki	115 747	79,7
Eläkkeensaajan asumistuki	8 838	6,1
Kansaneläke, kaikki	9 927	6,8
Kansaneläke, vanhuuseläke	3 472	2,4
Kansaneläke, työkyvyttömyyseläke	6 485	4,5
Täysi kansaneläke	3 885	2,7
Takuueläke	5 078	3,5
Eläketuki	210	0,1
Perhe-eläke	789	0,5
Työmarkkinatuki	66 771	46,0
Peruspäiväraha	6 394	4,4
Sairauspäiväraha	5 944	4,1
Kuntoutusraha	1 852	1,3
Vanhempainpäiväraha	3 241	2,2
Lasten kotihoidon tuki	6 458	4,4
Muut lastenhoidon tuet	308	0,2
Lapsilisä	30 907	21,3
Elatustuki	12 613	8,7
Opintoraha	7 819	5,4
Sotilasavustus	62	0,0
Vammaistuet	7 686	5,3
Jokin edeltävistä etuuksista	133 595	92,0

Lähde:Kela

¹⁰ Vuonna 2015 tehdyssä tarkastelussa aineistona oli SISU-mallin vuoden 2012 rekisteriaineisto, johon oli yhdistetty Kelan kuukausitasoiset etuustiedot. Aineisto sisälsi kaikkia toimeentulotuen lajeja saaneet. Tässä tarkastelussa on mukana vain perustoimeentulotuki ja aineistona etuuden maksutietoihin perustuvat Kelan rekisterit.

3.5 Työnteon kannustimet

Sosiaaliturvan keskeinen tehtävä on taata riittävä toimeentulon taso erilaisten riskien kuten työttömyyden kohdatessa. Riittävyyden kääntopuoli on työnteon kannustimet, joita Suomessa on tutkittu viime vuosina muutamaa otteeseen (esim. Viitamäki 2015; Kotamäki 2016; Kärkkäinen ja Tervola 2018).

Taloustieteellisissä tutkimuksissa on havaittu, että työnteon kannustimien muutokset vaikuttavat työllisyyteen yleisellä tasolla, mutta yhteys on monimutkainen ja vaihtelee yksilöllisen tilanteen mukaan (esim. Kyyrä ym. 2017). Suomea koskevissa tutkimuksissa on todettu muun muassa, että työttömyyspäivärahan enimmäiskeston lyhentäminen on lyhentänyt työttömyysjaksoja, mutta samalla ne ovat johtaneet huonompiin työsuhteisiin (Pesola & Kyyrä 2017). Lisäksi on havaittu, että kotihoidon tuen suuruus vaikuttaa pienten lasten äitien työllisyyteen (Kosonen 2014). Toisaalta tutkimuskirjallisuuden perusteella ei ole kuitenkaan näyttöä siitä, että pienillä verotuksen muutoksilla olisi merkittäviä työllisyysvaikutuksia (ks. esimerkiksi Matikka ym. 2016).

Työnteon kannustimilla viitataan siihen, kuinka paljon työtön hyötyy työnteosta taloudellisesti. Vuosina 2015–2019 työnteon kannustimia on pyritty parantamaan monilla toimenpiteillä. Näitä ovat ennen kaikkea työn verotuksen keventäminen sekä ansiosidonnaisen työttömyysturvan keston lyhennys, työttömyysturvan niin sanottu aktiivimalli sekä varhaiskasvatusmaksujen alentamiset. Näiden lisäksi kaikkiin työttömyys-etuuksiin, kotihoidon tukeen ja yleiseen asumistukeen tehdyt indeksijäädetykset ovat lisänneet työnteon taloudellisia kannustimia, vaikka ne ovat ensisijaisesti tehty säästötoimenpiteinä.

Edellisellä hallituskaudella 2011–2015 parannettiin työttömien kannustimia osa-aikatyöhön lisäämällä suojaosia eri etuuksiin. Työttömyysturvaan ja yleiseen asumistukeen lisättiin 300 euroa kuukaudessa henkilökohtaiset suojaosat työtuloille. Toimeentulotuen työtulojen suojaosa (150 €/kk) muuttui kotitalouskohtaisesta henkilökohtaiseksi. Vuosina 2015–2019 suojaosat ovat pysyneet voimassa sellaisenaan. Kyyrä ym. (2018) arvioivat, että työttömyysturvan suojaosa on lisännyt työnteon työttömyysjakson aikana.

Työnteon taloudellisia kannustimia voidaan mitata efektiivisen marginaaliveroasteen ja työllistymisveroasteen avulla. Efektiivinen marginaaliveroaste liittyy työnteon lisäämisen kannustimiin ja se kertoo, kuinka suuri osa lisätuloista menee veroihin ja pienentyneisiin sosiaalietuuksiin. Työllistymisveroaste puolestaan liittyy nimensä mukaisesti työllistymisen kannustimiin. Se kertoo, kuinka paljon työtön ”menettää” työllistymispalkastaan työllistyessään. Jos työtön työllistyy esimerkiksi 2000 euron kuukausipalkalle, mutta hänen nettotulonsa kasvavat vain 500 euroa kuukaudessa, työllistymisveroaste on 75 prosenttia. Hän ”menettää” palkastaan 75 prosenttia eli 1500 euroa verotuksen ja pienentyvän etuustulon myötä. Mitä korkeampi työllistymisveroaste, sitä huonommat kannustimet työttömällä on etsiä ja ottaa vastaan työtä.

Taulukossa 3.5.1 on esitetty keskimääräiset työllistymisveroasteet koko-aikatyöhön työllistyttyessä vuosien 2015 ja 2019 lainsäädännöllä simuloituina. Siitä nähdään, että työllistymisen kannustimet ovat parantuneet vuosien 2015–2019 lakimuutosten seurauksena. Vuoden 2015 lainsäädännöllä työttömän keskimääräinen työllistymisveroaste on noin 66 prosenttia, kun vuonna 2019 vastaava luku on 64 prosenttia.

Taulukko 3.5.1. Keskimääräiset työllistymisveroasteet etuuden mukaan vuosien 2015 ja 2019 lainsäädännöllä sekä vuoden 2016 väestöpohjalla.

	Henkilöä	Työllistymis- veroaste 2015, %	Työllistymis- veroaste 2019, %	Ero, %-yks
Työttömän perusturva	270 000	63,9	61,8	-2,1
Työttömän ansiopäiväraha	310 000	71,3	68,3	-3,0
Kotihoidon tuki	100 000	57,9	54,2	-3,7
Yhteensä, työttömät	680 000	66,4	63,6	-2,8
Työlliset	1 810 000	69,2	67,1	-2,1

Huom. Jos henkilöllä on monta eri tilannetta vuoden aikana, ryhmittelyssä on käytetty priorisointia: 1. kotihoidon tuki 2. ansioturva, 3. perusturva, 4. työllinen. Työllistymisveroasteiden muodostamiseen käytetty menetelmä on kuvattu Kärkkäisen ja Tervolan (2018) tutkimuksessa. Luvuissa ei ole huomioitu aktiivimallia ja osa-aikatyöhön liittyvää lainsäädäntöä. Lakimuutoksia on tarkasteltu suhteessa yleiseen hintatasoon.

Lähde: omat laskelmat SISU-mallilla.

Keskimääräiset työnteon kannustimet vaihtelevat henkilön tilanteen mukaan. Työllisillä on keskimäärin hieman heikommät työnteon kannustimet kuin työttömällä, mikä havainnollistaa sitä, että työllistymiseen vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin taloudelliset kannustimet. Työttömistä kannustimet ovat keskimäärin heikoimmat ansiosidonnaisen työttömyysturvan saajilla, koska heidän työttömyysetuutensa on muita etuuksia korkeampi. Kotihoidon tuen saajilla on vastaavasti keskimäärin parhaat kannustimet, koska heidän etuutensa on keskimäärin pienempi kuin varsinaiset työttömyysetuudet. Työttömän perusturvan varassa olevien kannustimet sijoittuvat näiden ryhmien välille. Perusturvan varassa olevien kannustimia heikentävät usein myös työttömyysetuuden lisäksi maksettava toimeentulo- ja asumistuki.

Eri toimenpiteistä veronkevennykset ovat parantaneet työnteon kannustimia kaikilla ryhmillä. Kotihoidon tuen saajien kannustimet ovat parantuneet vuosina 2015–2019 eniten, mikä johtuu ennen kaikkea varhaiskasvatusmaksujen alennuksista. Myös ansioturvan saajien kannustimet ovat parantuneet selvästi, osin työttömyysturvan enimmäiskeston leikkauksen johdosta. Myös työttömän perusturvan saajien kannustimet ovat parantuneet jonkin verran mm. perusturvan indeksileikkauksista ja -jäädetyksistä johtuen, mutta kuitenkin vähemmän kuin muilla ryhmillä, koska monella perusturvan saajalla toimeentulotuki on paikannut leikkauksia.

4 Esimerkkilaskelmat kotitalouksien tulonmuodostuksesta 2019

4.1 Esimerkkilaskelmien taustaoletukset

Esimerkkilaskelmien taustaoletukset ovat suurelta osin samat kuin vuoden 2015 arviointiraportissa (Perusturvan riittävyden II arviointiryhmä 2015). Tulonmuodostusta tarkastellaan neljällä eri perhetyypillä ja kymmenessä eri elämäntilanteessa. Aiemman raportin mukaisesti asumiskustannuksia tarkastellaan neljällä eri tasolla: kolmen eri asuinalueen vuokratasolla sekä (velattomassa) omistusasunnossa. Laskelmat on tehty vuoden 2019 lainsäädännön mukaan. Laskelmat on tuotettu Tilastokeskuksen ylläpitämällä SISU-mallilla.

Esimerkkilaskelmissa käytetyt perhetyypit ovat seuraavat:

1. Yksi aikuinen (yksinasuva)
2. Yksi aikuinen, yksi lapsi
3. Kaksi aikuista, ei lapsia (pari)
4. Kaksi aikuista, kaksi lasta

Lasten iät vaikuttavat muun muassa toimeentulotuen suuruuteen sekä kotihoidon tukeen. Laskelmissa yhden aikuisen ja lapsen kotitaloudessa lapsen oletetaan olevan alle 3-vuotias ja kahden huoltajan kotitaloudessa toinen lapsista on alle 3-vuotias ja toinen 3–5-vuotias.

Perusturvan varassa olevien kotitalouksien etuuksien ja verotuksen muodostamaa tulonmuodostusta tarkastellaan perustuslain 19 § luetelluissa elämäntilanteissa. Nämä elämäntilanteet ovat työttömyys, eläkkeellä olo (työkyvyttömyys tai vanhuus), sairaus, lapsen syntymä sekä huoltajan/puolison menehtyminen. Lisäksi kotitalouksien tulonmuodostusta tarkastellaan kotihoidon tukea, opintotukea, ansiosidonnaista työttömyysturvaa, työeläkettä sekä keskimääräistä ja pientä palkkaa saavissa kotitalouksissa. Esimerkkiperheet eivät kuvaa kaikkien perusturvan varassa elävien tilanteita kattavasti. Kahden aikuisen kohdalla tarkasteluissa on keskitytty tilanteisiin, joissa molempien elämäntilanne on sama, eli he saavat samaa (perusturva)etuutta tai ovat kummatkin palkkatyössä. Kotihoidon tuella olevan henkilön puolison oletetaan olevan työttömänä ja saavan peruspäivärahaa.

Asumiskustannusten vaikutusta tulonmuodostukseen tarkastellaan neljällä tasolla:

- 1) vuokralla, pieni kunta
- 2) vuokralla, keskisuuri kaupunki
- 3) vuokralla, pääkaupunkiseutu
- 4) omistusasunto, keskisuuri kaupunki (vastike, ei lainanhoitokuluja)

Esimerkkilaskelmien kotitalouksien vuokrat on muodostettu erikokoisten ARA-rahoitteisten vuokra-asuntojen keskimääräisten neliövokrien perusteella eri alueilla vuonna 2017. Laskelmissa käytetyt asuntojen koot vastaavat yleistä asumistukea saavien kotitalouksien keskimääräisiä asuntojen kokoja eri perhetyypeillä joulukuussa 2018 Kelan asumistukitilaston perusteella. Käytetyt asuntojen koot ovat samat koko maassa sekä omistus- että vuokra-asunnoille. Vuokrat on korotettu vuodelle 2019 soveltamalla kunkin alueen edellisvuotista muutosta vuoden 2017 vuokraan. Omistusasujien hoitovastike asunneliötä kohden perustuu koko maan keskimääräiseen kerrostaloasunnon hoitovastikkeeseen (Tilastokeskus 2019a). Omistusasujille ei oleteta muita asumiskustannuksia kuin hoitovastike, joten tilanne vastaa velatonta omistusasuntoa. Omistusasujien asumiskustannukset on korotettu omistusasumisen hintaindeksillä (Tilastokeskus 2019a). Esimerkkikotitalouksien asumiskustannukset vuodelle 2019 on esitetty taulukossa 4.1.1.

Taulukko 4.1.1. Esimerkkilaskelmien asumiskustannusoletukset eri perhetyypeillä vuonna 2019, €/kk.

	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
Pieni kunta	415	618	520	731
Keskisuuri kaupunki	506	710	597	813
PK-seutu	605	846	711	980
Omistusasunto	146	236	199	296

Asunnon koko: yksinasuva 39 m², pari 53 m², 1 huoltaja ja 1 lapsi 63 m² ja 2 huoltajaa ja 2 lasta 79 m².

Pienen kunnan oletetaan sijaitsevan asumistukikuntaryhmässä IV, keskisuuren kaupungin kuntaryhmässä III ja pääkaupunkiseutu kuuluu kuntaryhmään II (huom. vain Espoo, Vantaa ja Kauniainen). Omistusasunnon sijainniksi on oletettu kuntaryhmä III. Laskelmissa käytetyt asumiskustannukset ovat yleisesti matalampia kuin kuntien kohtuullisiksi katsomat asumiskustannukset, jolloin ne otetaan täysimääräisenä huomiioon toimeentulotukea laskettaessa.

Keskipalkka on määritelty Tilastokeskuksen palkkatilastojen mukaan. Tässä raportissa on keskipalkkana käytetty kokoaikaisen työntekijän mediaanipalkkaa vuodelta 2017, jota on tarkistettu toteutuneella ansiotasoindeksillä sekä valtionvarainministeriön ennusteen perusteella (VM 2018). Pienipalkkaisen ansiotulo on 50 prosenttia mediaanipalkasta (vuonna 2019 1577 €/kk)¹¹. Laskelmissa käytetään Eläketurvakeskuksen keskimääräistä kokonaiseläkettä vuodelta 2017, jota on korotettu työeläkeindeksillä (vuonna 2019 1742 €/kk).

Kotitalouksien tulomuodostus edellä luetelluissa elämäntilanteissa koostuu erilaisista yhdistelmistä ensisijaisia syyperusteisia etuuksia tai palkkatuloja, lapsilisä, elatustukea ja asumistukea sekä tarveharkintaisista toimeentulotukea. Kaikkien lapsiperheiden saaman lapsilisän lisäksi yksinhuoltajatalouksien oletetaan saavan elatustukea, mutta ei lainkaan elatusapua. Malliperheiden tulomuodostus tapahtuu seuraavasti:

ensisijainen etuus tai palkkatulot (+ lapsilisä + elatustuki) – verot = **nettotulot**

nettotulot + asumisen tuki + toimeentulotuki = **käytettävissä olevat tulot**

käytettävissä olevat tulot – asumiskustannukset = **käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen**

Esimerkkitalouksien verolaskelmat perustuvat oletukseen, että kotitalouden jäsenet saavat samoja tuloja koko vuoden ajan. Kunnallisverotuksen osalta laskelmissa sovelletaan kunkin vuoden kunnallisverotuksen keskimääräistä prosenttia. Kirkollisveroa ei ole otettu huomioon. Sen sijaan laskelmissa on huomioitu yleisradiovero sekä verottajan automaattisesti myöntämät vähennykset. Palkansaajien verot sisältävät myös pakolliset sosiaalivakuutusmaksut. Heidän oletetaan maksavan alle 53-vuotiaiden työeläkevakuutusmaksua.

¹¹ Kuukausipalkka on varsin pieni kokoaikatyön palkaksi. Vaihtoehtoisesti palkka voi perustua tilanteeseen, jossa työtunteja ei kuukaudessa kerry aivan kokoaikatyötä vastaavaa määrää.

4.2 Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan saajan tulonmuodostus

Taulukossa 4.2.1 on esitetty esimerkkilaskelmat työttömän peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea saavien yksinasuvien, yhden huoltajan ja yhden lapsen kotitalouksien, parien sekä kahden huoltajan ja kahden lapsen kotitalouksien tulonmuodostuksesta vuonna 2019 neljällä eri asumisoletuksella. Henkilöiden ei oleteta saavan päivärahan kulukorvauksia tai korotusosia. Työttömyysturvaan sisältyvä lapsikorotus on laskelmista mukana. Työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat euromäärältään samoja (697 €/kk). Molemmat ovat veronalaista tuloa.

Työmarkkinatukea saavilla esimerkkilaskelmien kotitalouksilla tulot koostuvat työttömyysetuuden lisäksi yleisestä asumistuesta lukuun ottamatta omistusasunnossa asuvaa paria. Parien tulonmuodostus poikkeaa muutenkin muiden kotitalouksien tulonmuodostuksesta: esimerkkilaskelmien työmarkkinatuen varassa olevilla pareilla ei synny edes pääkaupunkiseudun laskennallisilla keskimääräisillä ARA-vuokrilla merkittävää laskennallista oikeutta toimeentulotukeen (enimmillään 9 €/kk). Muilla kotitalouksilla toimeentulotuki on osa käytettävissä olevia tuloja, poikkeuksena velattomissa omistusasunnoissa asuvat yhden aikuisen kotitaloudet edellä mainittujen parien lisäksi. Toimeentulotuen vuoksi työttömien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen ovat samat perhetyypeittäin asuinpaikasta riippumatta.

Lapsiperheillä lapsilisät ovat osa tulonmuodostusta, samoin kuin elatustuki yhden huoltajan kotitaloudessa.

Taulukko 4.2.1. Työttömän kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyyppillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Työmarkkinatuki	697	809	1393	1723
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	107	135	214	297
	Nettotulot	590	981	1180	1626
Vuokra, pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	279	407	206	422
	Toimeentulotuki	43	91	0	131
	Käytettävissä olevat tulot	912	1479	1386	2178
	- asumiskust. jälkeen	497	860	866	1447
Vuokra, keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	317	463	262	487
	Toimeentulotuki	96	126	1	147
	Käytettävissä olevat tulot	1003	1570	1443	2260
	- asumiskust. jälkeen	497	860	845	1447
Vuokra, PK-seutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	399	574	368	621
	Toimeentulotuki	114	152	9	181
	Käytettävissä olevat tulot	1103	1706	1557	2428
	- asumiskust. jälkeen	497	860	845	1447
Omistusasunto					
	Vastike	146	236	199	296
	Asumisen tuki	111	175	0	66
	Toimeentulotuki	0	0	0	52
	Käytettävissä olevat tulot	701	1156	1180	1743
	- asumiskust. jälkeen	555	920	981	1447

Lähes 40 prosentilla työmarkkinatukea tai peruspäivärahaa saajista työttömyysetuutta on alennettu aktiivimallin mukaisesti (Kela 2019). Taulukossa 4.2.2 on esitetty työttömän kotitalouden tulot tilanteessa, jossa hänen työttömyysetuutta on leikattu aktiivimallin mukaisesti 4,65 prosenttia. Tällöin työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat molemmat 664 euroa kuukaudessa.

Esimerkkikotitalouksien käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen eivät juuri muutu vuokralla asuvilla, koska toimeentulotuki oli jo osa niiden tulonmuodostusta ennen työttömyysetuuden alentamista. Toimeentulotuen ja joissain tapauksissa myös asumistuen määrä sen sijaan kasvaa. Omistusasunnoissa asuvien käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen laskevat lukuun ottamatta kahden aikuisen ja kahden lapsen muodostamia kotitalouksia, jotka olivat laskennallisesti toimeentulotuen piirissä jo ennen kuin työttömyysetuuteen sovellettiin aktiivimallin mukaista etuuden alentamista. Omistusasujien lisäksi aktiivimallin soveltaminen sen ehtoja täyttämättömiin työttömiin alentaa pienessä kunnassa vuokratila asuvien parien käytettävissä olevia tuloja.

Lapsilisien ja elatustuen määrään aktiivimallin soveltaminen ei vaikuta.

Taulukko 4.2.2 . Aktiivimallin ehtoja täyttämättömän työttömän kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyyppillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Työmarkkinatuki	664	771	1328	1643
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	99	126	197	277
	Nettotulot	566	953	1131	1566
Vuokra, pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	279	407	228	449
	Toimeentulotuki	67	119	6	164
	Käytettävissä olevat tulot	912	1479	1366	2178
	- asumiskust. jälkeen	497	860	845	1447
Vuokra, keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	317	463	284	514
	Toimeentulotuki	121	154	27	180
	Käytettävissä olevat tulot	1003	1570	1443	2260
	- asumiskust. jälkeen	497	860	845	1447
Vuokra, PK-seutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	399	574	390	648
	Toimeentulotuki	138	180	36	214
	Käytettävissä olevat tulot	1103	1706	1557	2428
	- asumiskust. jälkeen	497	860	845	1447
Omistusasunto					
	Vastike	146	236	199	296
	Asumisen tuki	111	175	0	93
	Toimeentulotuki	0	0	0	84
	Käytettävissä olevat tulot	677	1128	1131	1743
	- asumiskust. jälkeen	530	892	932	1447

4.3 Takuueläkkeen saajan tulonmuodostus

Taulukossa 4.3.1 on esitetty takuueläkettä saavien kotitalouksien etuudet ja tulonmuodostus neljällä perhe- ja asumisoletuksella. Tässä käsiteltävien kotitalouksien ei oleteta saavan aikaisemman työhistorian kerryttämää työeläkettä. Takuueläke täydentää kansaneläkettä. Takuueläkkeen ja kansaneläkkeen yhteismäärä on 785 euroa kuukaudessa vuonna 2019. Parisuhteessa elävän kansaneläke on pienempi kuin yksinasuvan. Sen sijaan takuueläkkeen suuruus on kaikilla sama eikä riipu perhesuhteista. Parin kokonaiseläkkeet ovat yhteensä kaksinkertaisia yksinasuvan kokonaiseläkkeeseen verrattuna, mutta ne koostuvat eri suhteessa kansaneläkkeestä ja takuueläkkeestä.

Kansaneläke ja takuueläke ovat verotettavaa tuloa, mutta verovähennysten vuoksi takuueläkettä saava ei maksa eläketulostaan veroa.

Eläkkeensaajille maksetaan lapsikorotusta alle 16-vuotiaiden lasten perusteella. Lapsikorotus ei ole veronalaista tuloa. Jos molemmat puoliset saavat eläkettä, lapsikorotus maksetaan molemmille.

Esimerkkilaskelmien takuueläkkeen saajan tulot muodostuvat eläkkeistä, asumisen tuista ja mahdollisista perhe-etuuksista. Ainoastaan omistusasunnossa asuva pari ei saa asumistukea. Laskennallinen oikeus toimeentulotukeen on ainoastaan pääkaupunkiseudulla vuokralla asuvalla yhden huoltajan ja yhden lapsen kotitaloudella.

Taulukko 4.3.1. Takuueläkettä saavan kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Eläkkeet	785	785	1569	1569
	Lapsikorotukset	0	22	0	88
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	0	0	0	0
	Nettotulot	785	1113	1569	1856
Vuokra, pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	288	407	260	473
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1073	1521	1829	2330
	- asumiskust. jälkeen	658	902	1309	1599
Vuokra, keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	366	463	326	539
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1150	1577	1895	2395
	- asumiskust. jälkeen	645	867	1298	1582
Vuokra, PK-seutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	450	574	402	673
	Toimeentulotuki	0	19	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1235	1706	1971	2529
	- asumiskust. jälkeen	630	860	1260	1549
Omistusasunto					
	Vastike	146	236	199	296
	Asumisen tuki	60	175	0	118
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	845	1289	1569	1974
	- asumiskust. jälkeen	698	1053	1370	1678

4.4 Sairaus- tai vanhempainpäivärahan saajan tulomuodostus

Taulukossa 4.4.1 on esitetty vähimmäismääräistä sairaus- tai vanhempainpäivärahaa saavien kotitalouksien tulomuodostus eri perhe- ja asumistyypeillä. Vähimmäismääräinen sairauspäiväraha on 697 euroa kuukaudessa vuonna 2019. Vanhempainpäivärahoihin kuuluvat äitiysraha, isyysraha ja vanhempien kesken jaettava vanhempainraha. Vähimmäismääräinen sairaus- ja vanhempainpäiväraha ovat samansuuruisia, jolloin taulukon laskelmat käyvät kumpaankin etuuteen, vaikka ainoastaan lapsiperheet voivat saada vanhempainpäivärahaa. Lapsiperheissä molemmat vanhemmat eivät voi saada samanaikaisesti vanhempainpäivärahaa kolmea viikkoa pitempään. Tämän takia lapsiperhelaskelma koskee käytännössä perheitä, jossa toinen vanhemmista on vähimmäismääräisellä vanhempainpäivärahalla ja toinen sairauspäivärahalla. Sairaus- ja vanhempainpäiväraha ovat veronalaista tuloa.

Vähimmäismääräistä sairaus- tai vanhempainpäivärahaa saavien kotitalouksien tulot muodostuvat päivärahoista, yleisestä asumistuesta ja toimeentulotuesta. Ainoastaan velattomassa omistusasunnossa asuvat parit eivät ole oikeutettuja asumistukeen. Laskennallinen oikeus toimeentulotukeen on kaikilla kotitalouksilla, lapsettomia omistusasujia sekä pienessä kunnassa vuokralla asuvia pareja lukuun ottamatta. Parien laskennallisen toimeentulotuen määrä on keskisuuressa kaupungissa ja pääkaupunkiseudulla varsin vähäinen.

Lapsiperheillä lapsilisät ja yhdenhuoltajan kotitalouksilla elatustuki lisäävät käytettävissä olevia tuloja.

Taulukko 4.4.1. Vähimmäismääräistä sairaus- tai vanhempainpäivärahaa saavan kotitalouden tulomuodostus neljällä perhetyyppillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Sairauspäivärahat	697	697	1393	1393
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	107	107	214	214
	Nettotulot	590	897	1179	1379
Pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	279	407	206	533
	Toimeentulotuki	43	175	0	267
	Käytettävissä olevat tulot	912	1479	1386	2178
	- asumiskust. jälkeen	497	860	866	1447
Keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	317	463	262	598
	Toimeentulotuki	96	210	1	283
	Käytettävissä olevat tulot	1003	1570	1443	2260
	- asumiskust. jälkeen	497	860	845	1447
Pääkaupunkiseutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	399	574	368	732
	Toimeentulotuki	114	236	9	316
	Käytettävissä olevat tulot	1103	1706	1557	2428
	- asumiskust. jälkeen	497	860	845	1447
Omistusasunto					
	Vastike	146	236	199	296
	Asumisen tuki	111	175	0	177
	Toimeentulotuki	0	24	0	187
	Käytettävissä olevat tulot	701	1097	1179	1743
	- asumiskust. jälkeen	555	860	981	1447

4.5 Leskeneläkkeen saajan tulomuodostus

Taulukossa 4.5.1 on esitetty toisen huoltajan menettäneen yksinhuoltajakotitalouden etuudet ja niiden tasot. Tässä esimerkkilaskelmassa tarkastellaan ainoastaan kansaneläkejärjestelmän mukaisia perhe-eläkkeitä. Ollakseen oikeutettu Kelan leskeneläkkeeseen lesken täytyy olla alle 65-vuotias. Laskelmissa oletetaan, että toisen huoltajan kuolemasta on yli puoli vuotta, jolloin lesken alkueläkkeen jakso on ohi ja leski saa lesken jatkoeläkettä.

Yksinhuoltajatalouden etuudet koostuvat lesken jatkoeläkkeestä, lapseneläkkeestä, lapsilisästä, yleisestä asumistuesta sekä toimeentulotuesta.

Leskeneläke ei oikeuta takuueläkkeeseen, vaikka se on tasoltaan alle takuueläkkeen. Se on verotettavaa tuloa, mutta eläketulovähennyksen ansiosta leskeneläkkeestä ei makseta veroa. Lapseneläke katsotaan lapsen omaksi tuloksi, jolloin se ei ole mukana lesken verotuksessa eikä sitä oteta myöskään huomioon asumistuessa.

Yksinhuoltajalesken tulot muodostuvat lesken jatkoeläkkeestä, lapseneläkkeestä (150 €/kk), lapsilisästä, asumistuesta ja toimeentulotuesta. Ainoastaan velattomassa omistusasunnossa asuva leski ei ole laskennallisesti oikeutettu toimeentulotukeen.

Taulukko 4.5.1. Leskeneläkettä saavan kotitalouden tulomuodostus neljällä asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	1 huoltaja, 1 lapsi
	Leskeneläke	629
	Lapseneläke	150
	Lapsilisät	148
	Elatustuki	0
	Verot	0
	Nettotulot	927
Pieni kunta		
	Vuokra	618
	Asumisen tuki	407
	Toimeentulotuki	144
	Käytettävissä olevat tulot	1479
	- asumiskust. jälkeen	860
Keskisuuri kaupunki		
	Vuokra	710
	Asumisen tuki	463
	Toimeentulotuki	180
	Käytettävissä olevat tulot	1570
	- asumiskust. jälkeen	860
Pääkaupunkiseutu		
	Vuokra	846
	Asumisen tuki	574
	Toimeentulotuki	205
	Käytettävissä olevat tulot	1706
	- asumiskust. jälkeen	860
Omistusasunto		
	Vastike	236
	Asumisen tuki	175
	Toimeentulotuki	0
	Käytettävissä olevat tulot	1102
	- asumiskust. jälkeen	866

4.6 Opintotuen saajan tulomuodostus

Taulukossa 4.6.1 on esitetty esimerkkilaskelmia korkeakouluopiskelijan saamista etuuksista. Opintorahan määrä on 250 euroa kuukaudessa vuonna 2019 ja opintolainan enimmäismääräinen valtioneuvoston takaus 650 euroa kuukaudessa. Valtion takaama opintolaina on osa opiskelijan toimeentuloturvaan. Opintolaina luetaan yleensä opiskelijan tuloksi toimeentulotuen tarvetta arvioitaessa riippumatta siitä, onko opiskelija hakenut tai nostonut sitä. Opiskelijat kuuluvat yleisen asumistuen piiriin. Opintoraha on veronalaista tuloa, mutta pelkästään siitä ei käytännössä synny verotettavaa tuloa opintorahavähennyksen vuoksi.

Esimerkkilaskelmien opiskelijakotitalouksien tulot muodostuvat opintorahasta ja opintolainasta sekä yleisestä asumistuesta. Laskennallista oikeutta toimeentulotukeen ei synny millään tarkastellulla perhetyyppillä eikä tarkastellulla asumiskustannustasolla. Lapsiperheillä tulomuodostukseen kuuluvat myös lapsilisät ja yhden huoltajan kotitalouksissa elatustuki.

Taulukko 4.6.1. Opintotukea saavan kotitalouden tulomuodostus neljällä perhetyyppillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Opintorahat	250	325	501	651
	Opintolainat	650	650	1300	1300
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	0	0	0	0
	Nettotulot	900	900	1550	1550
Vuokra, pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	279	407	407	585
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	529	1039	908	1435
	- asumiskust. jälkeen	115	421	388	704
	KTU, opintolaina ml.	1179	1689	2208	2735
	- asumiskust. jälkeen	765	1071	1688	2004
Vuokra, keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	317	463	463	651
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	567	1095	964	1501
	- asumiskust. jälkeen	61	385	367	688
	KTU, opintolaina ml.	1217	1745	2264	2801
	- asumiskust. jälkeen	711	1035	1667	1988
Vuokra, PK-seutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	399	574	569	784
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	649	1206	1070	1635
	- asumiskust. jälkeen	44	360	358	654
	KTU, opintolaina ml.	1299	1856	2370	2935
	- asumiskust. jälkeen	694	1010	1658	1954
Omistusasunto					
	Vuokra	146	236	199	296
	Asumisen tuki	111	175	154	229
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	361	808	654	1080
	- asumiskust. jälkeen	215	571	455	783
	KTU, opintolaina ml.	1011	1458	1954	2380
	- asumiskust. jälkeen	865	1221	1755	2083

4.7 Kotihoidon tuen saajan tulonmuodostus

Taulukossa 4.7.1 on esitetty esimerkkilaskelmat kotihoidon tukea saavan sekä yhden että kahden huoltajan lapsiperheen tuloista. Kahden huoltajan kotitaloudessa puolison oletetaan saavan työttömän peruspäivärahaa. Esimerkkilaskelmassa ei ole huomioitu kotihoidon tuen kuntakohtaisia lisiä, jotka voivat olla huomattaviakin. Kotihoidon tuki on veronalaista tuloa.

Kotihoidon tukea saavien esimerkkilaskelmien kotitalouksien tulot muodostuvat kotihoidon tuesta, lapsilisistä, yleisestä asumistuesta sekä toimeentulotuesta. Yhden huoltajan kotitalouden tulonmuodostukseen kuuluu myös elatustuki ja kahden huoltajan kotitalouden tuloista osa tulee toisen huoltajan työttömyys-etuudesta. Käytettävissä olevat tulot ovat perhetyypeittäin samat riippumatta asumiskustannustasosta johtuen laskennallisesta oikeudesta toimeentulotukeen.

Taulukko 4.7.1. Kotihoidon tukea saavan kotitalouden tulonmuodostus kahdella perhetyypillä ja neljällä asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	1 huoltaja, 1 lapsi	2 huoltajaa, 2 lasta
	Kotihoidon tuki	519	585
	Työttömyyspäiväraha	0	862
	Lapsilisät	148	200
	Elatustuki	159	0
	Verot	62	227
	Nettotulot	764	1419
Vuokra, pieni kunta			
	Vuokra	618	731
	Asumisen tuki	407	515
	Toimeentulotuki	307	245
	Käytettävissä olevat tulot	1479	2178
	- asumiskust. jälkeen	860	1447
Vuokra, keskisuuri kaupunki			
	Vuokra	710	813
	Asumisen tuki	463	580
	Toimeentulotuki	343	261
	Käytettävissä olevat tulot	1570	2260
	- asumiskust. jälkeen	860	1447
Vuokra, PK-seutu			
	Vuokra	846	980
	Asumisen tuki	574	714
	Toimeentulotuki	368	295
	Käytettävissä olevat tulot	1706	2428
	- asumiskust. jälkeen	860	1447
Omistusasunto			
	Vastike	236	296
	Asumisen tuki	175	159
	Toimeentulotuki	157	165
	Käytettävissä olevat tulot	1097	1743
	- asumiskust. jälkeen	860	1447

4.8 Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saajan tulonmuodostus

Taulukossa 4.8.1 on esitetty ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa saavien kotitalouksien tulonmuodostus. Päivärahan laskentaperusteena on käytetty pientä palkkaa (1 577 €/kk), joka on 50 prosenttia tässä raportissa käytetystä keskipalkasta. Näin määritellyllä pienipalkkaisella ansiosidonnainen päiväraha on 63–73 prosenttia edeltäneestä palkasta lapsikorotuksista riippuen. Päiväraha ja sen lapsikorotus ovat veronalaista tuloa.

Työttömän ansiopäivärahaa saavien esimerkkikotitalouksien käytettävissä olevat tulot muodostuvat työttömyyspäivärahoista ja yleisestä asumistuesta. Omistusasunnossa asuvat eivät ole oletusten mukaisilla asumiskustannuksilla oikeutettuja asumistukeen lukuun ottamatta yhden huoltajan kotitalouksia. Pienessä kunnassa vuokralla asuvan parin asumiskustannukset ovat tuloihin verrattuna sen verran pienet, ettei oikeutta asumistukeen ole. Laskennallista oikeutta toimeentulotukeen ei ole esimerkkilaskelmien kotitalouksilla millään oletetuista asumiskustannustasoista.

Lapsiperheiden käytettävissä oleviin tuloista osa muodostuu lapsilisistä sekä yhden huoltajan kotitalouksilla elatustuesta.

Taulukko 4.8.1. Työttömän pieneen palkkaan perustuvaa ansioturvaa saavan kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Työttömyyspäivärahat	1063	1175	2126	2456
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	200	228	399	486
	Nettotulot	863	1254	1726	2170
Vuokra, pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	156	321	0	175
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1019	1574	1726	2345
	- asumiskust. jälkeen	604	956	1206	1614
Vuokra, keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	193	377	16	241
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1057	1630	1742	2410
	- asumiskust. jälkeen	551	920	1145	1597
Vuokra, PK-seutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	276	487	122	375
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1139	1741	1848	2544
	- asumiskust. jälkeen	534	895	1137	1564
Omistusasunto					
	Vastike	146	236	199	296
	Asumisen tuki	0	89	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	863	1343	1726	2170
	- asumiskust. jälkeen	717	1106	1528	1873

Taulukossa 4.8.2 on esitetty Työttömän ansiopäivärahan varassa olevan kotitalouden tulot tilanteessa, jossa työtön ei täytä niin sanotun aktiivimallin ehtoja ja työttömyysetuutta on alennettu 4,65 prosenttia.

Pieneen palkkaan perustuvaa Työttömän ansiopäivärahaa saavat kotitaloudet eivät ole etuuden alentamisen jälkeenkään laskennallisesti oikeutettuja toimeentulotukeen millään tarkastellulla asumiskustannustasolla. Asumistuen määrä kuitenkin nousee kaikilla jo ennen etuuden alentamista sen tarpeessa olleilla kotitalouksilla. Käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen laskevat kaikilla esimerkkikotitalouksilla, eniten omistusasunnossa asuvilla kahden huoltajan ja kahden lapsen kotitalouksilla (82 €/kk). Pienessä kunnassa asuvan parin asumiskustannusten jälkeiset tulot alenevat 74 euroa kuukaudessa. Asumistuen piirissä olevilla kotitalouksilla ansioturvan tason alentaminen vaikuttaa vähemmän (20-44 €/kk) käytettävissä oleviin tuloihin, koska asumistuen määrän kasvu kompensoi osan ansioturvan tason alenemisesta.

Taulukko 4.8.2. Aktiivimallin ehtoja täyttämättömän työttömän pieneen palkkaan perustuvaa ansioturva saavan kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetypillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Työttömyyspäivärahat	1013	1121	2027	2342
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	187	214	374	454
	Nettotulot	826	1213	1653	2087
Vuokra, pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	173	339	0	214
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	999	1552	1653	2301
	- asumiskust. jälkeen	584	934	1132	1570
Vuokra, keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	210	395	49	279
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1037	1608	1702	2366
	- asumiskust. jälkeen	531	898	1105	1553
Vuokra, PK-seutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	293	505	155	413
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1119	1718	1808	2500
	- asumiskust. jälkeen	514	873	1096	1520
Omistusasunto					
	Vastike	146	236	199	296
	Asumisen tuki	0	107	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	826	1320	1653	2087
	- asumiskust. jälkeen	680	1084	1454	1791

4.9 Työeläkkeen saajan tulonmuodostus

Taulukossa 4.9.1 on esitetty keskimääräistä työeläkettä saavat kotitalouden tulonmuodostus. Esimerkkieläkkeenä on käytetty työeläkkeen saajien keskimääräistä työeläkettä, riippumatta siitä onko eläke maksettu vanhuuden vai työkyvyttömyyden perusteella. Vanhuuden perusteella maksettu työeläke on keskimäärin suurempi kuin työkyvyttömyyden perusteella maksettu työeläke. Työeläkettä saavat lapsiperheiden huoltajat saavat eläkettä useimmiten nimenomaan työkyvyttömyyden perusteella. Siten tässä käytetty keskimääräinen työeläke on suurempi kuin lapsiperheiden huoltajien keskimääräisesti saama työeläke. Laskentaperusteena käytetty keskimääräinen työeläke on niin suuri, että esimerkkilaskelmien työeläkkeen saajat eivät ole oikeutettuja kansaneläkkeeseen.

Työeläke on veronalaista tuloa. Eläkkeensaajille maksetaan kansaneläkelain mukainen eläkkeensaajan lapsikorotus alle 16-vuotiaiden lasten perusteella. Jos molemmat puoliset saavat eläkettä, lapsikorotus maksetaan molemmille.

Työeläkettä saavien kotitalouksien tulot muodostuvat eläkkeistä ja asumistuesta. Lapsiperheillä tuloja täydentävät eläkkeiden lapsikorotukset, lapsilisät ja mahdolliset elatustuet. Vuokralla asuvat yhden huoltajan ja yhden lapsen kotitalouden tulonmuodostuksesta osa on asumisen tukea asuinpaikasta riippumatta, yksinasuvalla asumisen tuen tarve on vuokralla asuvista keskisuuressa kaupungissa ja pääkaupunkiseudulla sekä kahden huoltajan ja kahden lapsen kotitalouksilla pääkaupunkiseudulla. Parien tulotaso suhteessa asumiskustannuksiin on sen verran korkea että oikeutta asumisen tukeen ei esimerkkikotitalouksilla ole. Laskennallista oikeutta toimeentulotukeen ei synny millään perhetyypillä eikä millään tarkastelluilla asumiskustannuksilla.

Taulukko 4.9.1. Työeläkettä saavan kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Eläkkeet	1742	1742	3485	3485
	Lapsikorotukset	0	22	0	88
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	322	322	644	644
	Nettotulot	1420	1749	2840	3128
Vuokra, pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	0	130	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1420	1879	2840	3128
	- asumiskust. jälkeen	1006	1261	2320	2397
Vuokra, keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	40	186	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1460	1935	2840	3128
	- asumiskust. jälkeen	955	1225	2243	2315
Vuokra, PK-seutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	125	296	0	29
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1545	2045	2840	3157
	- asumiskust. jälkeen	940	1200	2129	2177
Omistusasunto					
	Vastike	146	236	199	296
	Asumisen tuki	0	0	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1420	1749	2840	3128
	- asumiskust. jälkeen	1274	1513	2642	2832

4.10 Pienipalkkaisen kotitalouden tulonmuodostus

Taulukossa 4.10.1 on esitetty esimerkkilaskelmat pienipalkkaisten kotitalouksien tulonmuodostuksesta. Pienipalkkaisuus on määritelty esimerkkilaskelmissa 50 prosentiksi keskipalkasta eli 1 577 euron kuukausipalkaksi.

Pienipalkkaisen kotitalouden käytettävissä olevat tulot muodostuvat palkoista sekä vuokralla asuvilla yleisestä asumistuesta. Parien tulotasolla oikeutta asumisen tukeen ei esimerkkilaskelmien asumiskustannuksilla ole. Laskennallista oikeutta toimeentulotukeen ei synny millään esimerkkilaskelmissa tarkastelluista kotitalouksista.

Lapsiperheillä lapsilisät ovat osa tulonmuodostusta, yhden huoltajan kotitaloudella myös elatustuki on osa tuloja.

Pienipalkkaisten kotitalouksien tulot ovat niin pienet, etteivät ne maksa varhaiskasvatusmaksuja.

Taulukko 4.10.1. Pienipalkkaisen kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Palkat	1577	1577	3155	3155
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	216	216	431	431
	Nettotulot	1362	1669	2723	2923
Vuokra, pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	84	286	0	142
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1446	1955	2723	3065
	- asumiskust. jälkeen	1031	1337	2203	2334
Vuokra, keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	122	342	0	208
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1483	2011	2723	3131
	- asumiskust. jälkeen	978	1301	2126	2318
Vuokra, PK-seutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	204	453	0	341
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1566	2121	2723	3265
	- asumiskust. jälkeen	960	1276	2012	2284
Omistusasunto					
	Vastike	146	236	199	296
	Asumisen tuki	0	55	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	1362	1723	2723	2923
	- asumiskust. jälkeen	1215	1487	2525	2627

4.11 Keskipalkkaisen kotitalouden tulonmuodostus

Taulukossa 4.11.1 on esitetty keskipalkkaisen kotitalouden tulonmuodostus. Keskipalkkana on Tilastokeskuksen palkkatilaston 2017 kokopäivätyön mediaanipalkka, joka on korotettu vuodelle 2019 ansiotasoon mukaisesti (VM 2018). Keskipalkkana on käytetty esimerkkilaskelmissa 3 155 euroa kuukaudessa.

Keskipalkkaisilla kotitalouksilla tulot muodostuvat lapsiperheiden lapsilisää ja yhden huoltajan kotitalouden elatustukea lukuun ottamatta pelkistä palkkatuloista.

Esimerkkiperheiden tulotasolla varhaiskasvatusmaksut olisivat yhden huoltajan kotitaloudessa 130 €/kk ja kahden huoltajan kotitaloudessa 434 €/kk.

Taulukko 4.11.1 Keskipalkkaisen kotitalouden tulonmuodostus neljällä perhetyyppillä ja asumisoletuksella 2019, €/kk.

Asumismuoto	Tuloerä	Yksinasuva	1 huoltaja, 1 lapsi	Pari	2 huoltajaa, 2 lasta
	Palkat	3155	3155	6310	6310
	Lapsilisät	0	148	0	200
	Elatustuki	0	159	0	0
	Verot	849	849	1699	1699
	Nettotulot	2306	2613	4611	4811
Vuokra, pieni kunta					
	Vuokra	415	618	520	731
	Asumisen tuki	0	0	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	2306	2613	4611	4811
	- asumiskust. jälkeen	1891	1994	4091	4080
Vuokra, keskisuuri kaupunki					
	Vuokra	506	710	597	813
	Asumisen tuki	0	0	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	2306	2613	4611	4811
	- asumiskust. jälkeen	1800	1903	4014	3998
Vuokra, PK-seutu					
	Vuokra	605	846	711	980
	Asumisen tuki	0	0	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	2306	2613	4611	4811
	- asumiskust. jälkeen	1700	1767	3900	3831
Omistusasunto					
	Vastike	146	236	199	296
	Asumisen tuki	0	0	0	0
	Toimeentulotuki	0	0	0	0
	Käytettävissä olevat tulot	2306	2613	4611	4811
	- asumiskust. jälkeen	2159	2376	4413	4515

4.12 Yhteenveto esimerkilaskelmista

Taulukossa 4.12.1. on esitetty kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ilman toimeentulotukea kahdessa-toista eri elämäntilanteessa ja neljässä eri perhetyypissä vuonna 2019. Korkeammista asumiskustannuksista johtuen pääkaupungiseudulla käytettävissä olevat tulot jäävät matalammiksi kuin muilla asumisoletuksilla siitä huolimatta, että asumisen tuet on huomioitu. Pienessä kunnassa vuokralla asuvilla perusturvan varassa oleville kotitalouksien käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen ovat 29–71 euroa korkeammat kuin pääkaupunkiseudulla vuokralla asuvilla. Erot ovat suurimmat yksinasuvilla ja yhden huoltajan kotitalouksillakin ne ovat yli 60 euroa kuukaudessa.

Käytettävissä olevat tulot ovat matalimmat opintorahaa (ilman lainaa), vähimmäismääräistä sairaus- tai vanhempainpäivärahaa sekä työmarkkinatukea saavilla kotitalouksilla. Lapsiperheillä kotihoidon tukea saavien kotitalouksien tulot jäävät vielä näitäkin matalammiksi. Yhden huoltajan kotitalouksissa leskeneläke on sekin varsin vaatimattomalla tasolla. Takuueläkkeen saajan käytettävissä olevat tulot ovat jonkin verran korkeammat.

Opiskelijakotitalouksien tuloja tarkasteltaessa opintolainan huomioiminen vaikuttaa erityisen paljon. Mikäli opintolainaa huomioidaan, opiskelijoiden tulot ovat selvästi perusturvaetuuksia saavia kotitalouksia korkeammat. Jos taas lainaa ei huomioida, opiskelijoiden tulotaso on erittäin matala.

Eri elämäntilanteissa olevien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat 21–48 prosenttia vastaavan keskipalkkaisen kotitalouden käytettävissä olevista tuloista, kun tarkastellaan perusturvan varassa olevia kotitalouksia. Takuueläkkeen saajien tulot ovat perhetyypistä ja asuinalueesta riippuen 31–48 prosenttia vastaavan keskipalkkaisen kotitalouden tuloista. Lapsettomien työmarkkinatuen ja vähimmäismääräisen sairauspäivärahan varassa olevien kotitalouksien tulot ovat 21–26 prosenttia keskipalkkaisen kotitalouden tuloista asuinpaikasta riippuen.

Taulukko 4.12.1. Esimerkkitalouksien käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen ilman toimeentulotukea vuonna 2019, €/kk

	Vuokra-asunto			Omistusasunto
	Pieni kunta	Keskis. kaupunki	PK-seutu	
Yksinasuva				
Työmarkkinatuki	454	401	384	555
aktiivimallin alentama	430	377	359	530
Takuueläke	658	645	630	698
Vähimm. SV-päiväraha	454	401	384	555
Opintotuki	765	711	694	865
ilman opintolainaa	115	61	44	215
Työttömän ansiopäiväraha	604	551	534	717
aktiivimallin alentama	584	531	514	680
Työeläke	1 006	955	940	1 274
Pieni palkka	1 031	978	960	1 215
Keskipalkka	1 891	1 800	1 700	2 159
1 huoltaja, 1 lapsi				
Työmarkkinatuki	769	734	709	920
aktiivimallin alentama	741	706	680	892
Takuueläke	902	867	841	1 053
Vähimm. SV-päiväraha	685	650	625	836
Perhe-eläke	716	680	655	866
Opintotuki	1 071	1 035	1 010	1 221
ilman opintolainaa	421	385	360	571
Kotihoidon tuki	553	518	492	704
Työttömän ansiopäiväraha	956	920	895	1 106
aktiivimallin alentama	934	898	873	1 084
Työeläke	1 261	1 225	1 200	1 513
Pieni palkka	1 337	1 301	1 276	1 487
Keskipalkka	1 994	1 903	1 767	2 376
Pari				
Työmarkkinatuki	866	845	836	981
aktiivimallin alentama	839	818	810	932
Takuueläke	1 309	1 298	1 260	1 370
Vähimm. SV-päiväraha	866	844	836	981
Opintotuki	1 688	1 667	1 658	1 755
ilman opintolainaa	388	367	358	455
Työttömän ansiopäiväraha	1 206	1 145	1 137	1 528
aktiivimallin alentama	1 132	1 105	1 096	1 454
Työeläke	2 320	2 243	2 129	2 642
Pieni palkka	2 203	2 126	2 012	2 525
Keskipalkka	4 091	4 014	3 900	4 413
2 huoltajaa, 2 lasta				
Työmarkkinatuki	1 316	1 300	1 266	1 396
aktiivimallin alentama	1 283	1 267	1 233	1 363
Takuueläke	1 599	1 582	1 549	1 678
Vähimm. SV-päiväraha	1 180	1 164	1 131	1 260
Opintotuki	2 004	1 988	1 954	2 083
ilman opintolainaa	704	688	654	783
Kotihoidon tuki	1 202	1 186	1 153	1 282
Työttömän ansiopäiväraha	1 614	1 597	1 564	1 873
aktiivimallin alentama	1 570	1 553	1 520	1 791
Työeläke	2 397	2 315	2 177	2 832
Pieni palkka	2 334	2 318	2 284	2 627
Keskipalkka	4 080	3 998	3 831	4 515

Taulukossa 4.12.2 on esitetty laskennallisen toimeentulotuen määrä erilaisessa elämäntilanteessa olevilla kotitalouksilla neljällä eri asumisoletuksella. Esimerkkilaskelmien asumiskustannusoletukset ovat sen verran kohtuulliset, että ne voidaan olettaa korvattavan täysimääräisinä toimeentulotuessa. Selvästi nähdään kuinka aktiivimallin mukaisen etuuksien alentaminen vaikuttaa työmarkkinatuen saajilla laskennallisen

toimeentulotuen määrään. Vähimmäismääräisen sairaus- tai vanhempainpäivärahan varassa olevat vuokrala asuvat kotitaloudet ovat laskennallisesti oikeutettuja toimeentulotukeen asuinpaikasta riippumatta, toimeentulotuen määrä kuitenkin on kuitenkin kasvaa asumiskustannusten mukaisesti. Myös leskeneläkettä ja kotihoidon tukea saavat ovat laskennallisesti oikeutettuja toimeentulotukeen.

Taulukko 4.12.2. Laskennallisen toimeentulotuen määrä vuonna 2019, €/kk.

	Vuokra-asunto			Omistusasunto
	Pieni kunta	Keskis. kaupunki	PK-seutu	
Yksinasuva				
Työmarkkinatuki	43	96	114	0
aktiivimallin alentama	67	121	138	0
Takuueläke	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	43	96	114	0
Opintotuki	0	0	0	0
ilman opintolainaa	0	0	0	0
Työttömän ansiopäiväraha	0	0	0	0
aktiivimallin alentama	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0
Pieni palkka	0	0	0	0
Keskipalkka	0	0	0	0
1 huoltaja, 1 lapsi				
Työmarkkinatuki	91	126	152	0
aktiivimallin alentama	119	154	180	0
Takuueläke	0	0	19	0
Vähimm. SV-päiväraha	175	210	236	24
Leskeneläke	144	180	205	0
Opintotuki	0	0	0	0
ilman opintolainaa	0	0	0	0
Kotihoidon tuki	307	343	368	157
Työttömän ansiopäiväraha	0	0	0	0
aktiivimallin alentama	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0
Pieni palkka	0	0	0	0
Keskipalkka	0	0	0	0
Pari				
Työmarkkinatuki	0	1	9	0
aktiivimallin alentama	6	27	36	0
Takuueläke	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	0	1	9	0
Opintotuki	0	0	0	0
ilman opintolainaa	0	0	0	0
Työttömän ansiopäiväraha	0	0	0	0
aktiivimallin alentama	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0
Pieni palkka	0	0	0	0
Keskipalkka	0	0	0	0
2 huoltajaa, 2 lasta				
Työmarkkinatuki	131	147	181	52
aktiivimallin alentama	164	180	214	84
Takuueläke	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	267	283	316	187
Opintotuki	0	0	0	0
ilman opintolainaa	0	0	0	0
Kotihoidon tuki	245	261	295	165
Työttömän ansiopäiväraha	0	0	0	0
aktiivimallin alentama	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0
Pieni palkka	0	0	0	0
Keskipalkka	0	0	0	0

5 Esimerkkilaskelmien kotitalouksien tulojen kehitys ja riittävyys 2015–2019

Tässä luvussa tarkastelemme esimerkkikotitalouksien tulojen kehitystä suhteessa yleisen hintatason kehitykseen, keskipalkkaisen talouden tuloihin ja kohtuullisen minimikulutuksen viitebudjetteihin vuosien 2015–2019 lainsäädännöillä.

Luvun esimerkkilaskelmissa on keskitytty tuloihin, joista on vähennetty kotitalouden asumiskustannukset (ks. Luku 4.1 asumiskustannusten muodostamisesta ja Liite 1 oletusvuokrien tasoista ja kehityksestä). Asumisoletuksena laskelmissa on yleisen asumistuen kuntaryhmä III eli pääkaupunkiseudun ulkopuoliset keskisuuret kaupungit. Vuosien 2018 ja 2019 osalta laskelmien taustalla olevat oletukset inflaation ja ansiotason kehityksestä perustuvat valtiovarainministeriön ennusteisiin. Vuokrienkehitysoletus vuodesta 2017 vuoteen 2019 perustuu vuokrien muutokseen 2016–2017.

Kaikki tämän luvun laskelmat on esitetty sekä toimeentulotuen kanssa että ilman toimeentulotukea. Lisäksi toimeentulotuen määrän kehitys eri kotitalouksissa on esitetty luvussa 5.2.

5.1 Kotitalouksien tulojen kehitys suhteessa hintoihin ja palkkoihin

Taulukossa 5.1.1 on esitetty eri elämäntilanteissa olevien kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kehitys suhteessa hintoihin asumiskustannusten jälkeen vuosina 2015–2019. Tulot sisältävät laskennallisen toimeentulotuen.

Toimeentulotukeen laskennallisesti oikeutetuilla perusturvan varassa olevien kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen taso on pysynyt lähes tarkasteluajanjaksolla, koska toimeentulotuen ostovoima on turvattu erilliskorotuksin kansaneläkeindeksin jäädytyksistä ja -leikkauksista huolimatta. Perusturvaetuksista suurimmat muutokset ovat tapahtuneet takuueläkettä saavan yksinhuoltajan sekä työmarkkinatukea saavan parin käytettävissä olevissa tuloissa.

Opintotuen uudistus 2017 vaikutti opiskelijakotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin merkittävästi. Opintotuen muuttaminen lainapainotteisemmaksi joko korotti opiskelijan toimeentuloa reilusti tai laski sitä huomattavasti riippuen siitä huomioidaanko opintolaina tarkastelussa. Vuonna 2017 lapsettomat opiskelijataloudet siirrettiin myös asumislisästä yleisen asumistuen piiriin, joka kasvatti jonkin verran opiskelijatalouksien asumisen tukia.

Taulukossa 5.1.2 on esitetty kotitalouksien tulojen samainen kehitys ilman toimeentulotukea vuosina 2015–2019. Käytettävissä olevien tulojen tarkastelu ilman toimeentulotukea tuo selvemmin esiin perusturvaetuksien kehityksen. Takuueläkkeen saajat eivät ole toimeentulotuen piirissä, joten heidän käytettävissä olevat tulot eivät muutu ilman toimeentulotukea tehtävissä tarkasteluissa. Opiskelijoiden tilanne näyttää myös samalta, sillä heidän eivät ole laskennallisesti oikeutettuja toimeentulotukeen. Työmarkkinatuen saajien tilanne sen sijaan muuttuu melko paljon: yhden prosenttiyksikön vähennyksen sijaan vähennys onkin 16 prosenttiyksikköä yksinasuvilla. Vähimmäismääräisen sairaus- ja vanhempainpäivärahan korotus näkyy erityisesti kahden aikuisen kotitalouksien käytettävissä olevissa tuloissa vuonna 2019.

Taulukossa 5.1.3 on esitetty eri elämäntilanteissa olevien kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kehitys suhteessa vastaavan keskipalkkaisen kotitalouden tuloihin asumiskustannusten jälkeen toimeentulotuen kanssa vuosina 2015–2019. Perusturvaetuksien varassa olevien kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen suhde keskipalkkaisen tuloihin on hieman laskenut (-1–2 %-yksikköä).

Taulukossa 5.1.4 on esitetty eri elämäntilanteissa olevien kotitalouksien tulojen kehitys suhteessa vastaavan keskipalkkaisen kotitalouden tuloihin ilman toimeentulotukea vuosina 2015–2019. Tarkasteltaessa työmarkkinatuen saajan käytettävissä olevien tulojen kehitystä suhteessa keskipalkkaisen kotitalouden tuloihin on muutos selvästi suurempi (yksinasuvilla - 5 %-yksikköä), kun jätetään toimeentulotuki huomiotta. Kotihoidon tukea saavan yhden huoltajan kotitalouden kohdalla muutos on vielä hieman suurempi (- 6 %-yksikköä).

**Taulukko 5.1.1. Kotitalouksien tulojen kehitys suhteessa hintoihin 2015–2019 asumiskustannusten jäl-
keen toimeentulotuki huomioiden (2015=100). Asumisoletus: vuokra-asunto keskisuudessa kaupungissa.**

	2015	2016	2017	2018	2019
Yksinasuva					
Työmarkkinatuki	100	100	99	99	99
aktiivimallin alentama	100	100	99	99	99
Takuueläke	100	102	100	100	100
Vähimm. SV-päiväraha	100	100	99	99	99
Opintotuki	100	99	150	145	141
ilman opintolainaa	100	98	100	82	68
Työttömän ansiopäiväraha	100	98	91	90	89
aktiivimallin alentama	100	98	91	87	85
Työeläke	100	99	99	98	97
Pieni palkka	100	100	97	96	96
Keskipalkka	100	101	101	101	102
1 huoltaja, 1 lapsi					
Työmarkkinatuki	100	100	99	99	99
aktiivimallin alentama	100	100	99	99	99
Takuueläke	100	101	96	95	94
Vähimm. SV-päiväraha	100	100	99	99	99
Perhe-eläke	100	100	99	99	99
Opintotuki	100	98	112	119	116
ilman opintolainaa	100	97	70	83	81
Kotihoidon tuki	100	100	99	99	99
Työttömän ansiopäiväraha	100	98	93	92	91
aktiivimallin alentama	100	98	93	90	89
Työeläke	100	98	95	92	91
Pieni palkka	100	100	97	96	96
Keskipalkka	100	101	101	101	102
pari					
Työmarkkinatuki	100	99	97	95	94
aktiivimallin alentama	100	99	97	94	94
Takuueläke	100	102	101	101	100
Vähimm. SV-päiväraha	100	100	99	99	99
Opintotuki	100	99	126	124	121
ilman opintolainaa	100	98	72	69	68
Työttömän ansiopäiväraha	100	98	97	97	97
aktiivimallin alentama	100	98	97	93	93
Työeläke	100	99	99	98	98
Pieni palkka	100	102	101	102	104
Keskipalkka	100	101	101	102	103
2 huoltajaa, 2 lasta					
Työmarkkinatuki	100	100	99	99	99
aktiivimallin alentama	100	100	99	99	99
Takuueläke	100	102	100	100	99
Vähimm. SV-päiväraha	100	100	99	99	99
Opintotuki	100	99	120	128	126
ilman opintolainaa	100	99	74	94	92
Kotihoidon tuki	100	100	99	99	99
Työttömän ansiopäiväraha	100	98	97	96	96
aktiivimallin alentama	100	98	97	94	94
Työeläke	100	99	99	97	97
Pieni palkka	100	100	100	100	101
Keskipalkka	100	101	101	101	103

Taulukko 5.1.2. Esimerkkikotitalouksien tulojen reaalin kehitys 2015–2019 asumiskustannusten jälkeen ilman toimeentulotukea (2015=100). Asumisoletus: vuokra-asunto keskisuuressa kaupungissa.

	2015	2016	2017	2018	2019
Yksinasuva					
Työmarkkinatuki	100	99	90	86	84
aktiivimallin alentama	100	99	90	81	79
Takuueläke	100	102	100	100	100
Vähimm. SV-päiväraha	100	98	88	87	99
Opintotuki	100	98	150	145	141
ilman opintolainaa	100	91	100	82	68
Työttömän ansiopäiväraha	100	98	91	90	89
aktiivimallin alentama	100	98	91	87	85
Työeläke	100	99	99	98	97
Pieni palkka	100	100	97	96	96
Keskipalkka	100	101	101	101	102
1 huoltaja, 1 lapsi					
Työmarkkinatuki	100	99	93	90	88
aktiivimallin alentama	100	99	93	86	85
Takuueläke	100	101	96	95	94
Vähimm. SV-päiväraha	100	98	91	90	98
Perhe-eläke	100	98	92	90	87
Opintotuki	100	98	112	119	116
ilman opintolainaa	100	97	70	83	81
Kotihoidon tuki	100	98	90	87	85
Työttömän ansiopäiväraha	100	98	93	92	91
aktiivimallin alentama	100	98	93	90	89
Työeläke	100	98	95	92	91
Pieni palkka	100	100	97	96	96
Keskipalkka	100	101	101	101	102
Pari					
Työmarkkinatuki	100	99	97	95	94
aktiivimallin alentama	100	99	97	92	91
Takuueläke	100	102	101	101	100
Vähimm. SV-päiväraha	100	99	97	96	104
Opintotuki	100	99	126	124	121
ilman opintolainaa	100	98	72	69	68
Työttömän ansiopäiväraha	100	98	97	97	97
aktiivimallin alentama	100	98	97	93	93
Työeläke	100	99	99	98	98
Pieni palkka	100	102	101	102	104
Keskipalkka	100	101	101	102	103
2 huoltajaa, 2 lasta					
Työmarkkinatuki	100	99	97	96	95
aktiivimallin alentama	100	99	97	93	92
Takuueläke	100	102	100	100	99
Vähimm. SV-päiväraha	100	99	98	98	103
Opintotuki	100	99	120	128	126
ilman opintolainaa	100	99	74	94	92
Kotihoidon tuki	100	99	97	95	95
Työttömän ansiopäiväraha	100	98	97	96	96
aktiivimallin alentama	100	98	97	94	94
Työeläke	100	99	99	97	97
Pieni palkka	100	100	100	100	101
Keskipalkka	100	101	101	101	103

Taulukko 5.1.3. Esimerkkikotitalouksien tulojen suhde keskipalkkaisen kotitalouden tuloihin 2015–2019 asumiskustannusten jälkeen toimeentulotuki huomioiden, %. Asumisoletus: vuokra-asunto keskiuudessa kaupungissa.

	2015	2016	2017	2018	2019
Yksinasuva					
Työmarkkinatuki	29	28	28	28	28
aktiivimallin alentama	29	28	28	28	28
Takuueläke	37	37	37	37	36
Vähimm. SV-päiväraha	29	28	28	28	28
Opintotuki	29	28	43	41	40
ilman opintolainaa	5	5	5	4	3
Työttömän ansiopäiväraha	35	34	32	31	31
aktiivimallin alentama	35	34	32	30	29
Työeläke	56	55	55	54	53
Pieni palkka	58	57	56	55	54
Keskipalkka	100	100	100	100	100
1 huoltaja, 1 lapsi					
Työmarkkinatuki	47	46	46	46	45
aktiivimallin alentama	47	46	46	46	45
Takuueläke	49	49	47	47	46
Vähimm. SV-päiväraha	47	46	46	46	45
Perhe-eläke	47	46	46	46	45
Opintotuki	48	47	53	56	54
ilman opintolainaa	25	25	18	21	20
Kotihoidon tuki	47	46	46	46	45
Työttömän ansiopäiväraha	54	53	50	49	48
aktiivimallin alentama	54	53	50	48	47
Työeläke	72	70	67	66	64
Pieni palkka	72	72	70	69	68
Keskipalkka	100	100	100	100	100
Pari					
Työmarkkinatuki	23	23	22	22	21
aktiivimallin alentama	23	23	22	21	21
Takuueläke	33	34	33	33	32
Vähimm. SV-päiväraha	22	22	22	21	21
Opintotuki	35	35	44	43	42
ilman opintolainaa	14	14	10	10	9
Työttömän ansiopäiväraha	30	30	29	29	29
aktiivimallin alentama	30	30	29	28	28
Työeläke	59	58	58	57	56
Pieni palkka	52	53	53	53	53
Keskipalkka	100	100	100	100	100
2 huoltajaa, 2 lasta					
Työmarkkinatuki	38	37	37	37	36
aktiivimallin alentama	38	37	37	37	36
Takuueläke	41	41	41	40	40
Vähimm. SV-päiväraha	38	37	37	37	36
Opintotuki	41	40	48	51	50
ilman opintolainaa	19	19	14	18	17
Kotihoidon tuki	38	37	37	37	36
Työttömän ansiopäiväraha	43	42	41	41	40
aktiivimallin alentama	43	42	41	39	39
Työeläke	61	60	60	59	58
Pieni palkka	59	59	59	58	58
Keskipalkka	100	100	100	100	100

Taulukko 5.1.4. Esimerkkikotitalouksien tulojen suhde vastaavan keskipalkkaisen kotitalouden tuloihin 2015–2019 asumiskustannusten jälkeen ilman toimeentulotukea, %. Asumisoletus: vuokra-asunto keskiuudessa kaupungissa.

	2015	2016	2017	2018	2019
Yksinasuva					
Työmarkkinatuki	27	27	24	23	22
aktiivimallin alentama	27	27	24	22	21
Takuueläke	37	37	37	37	36
Vähimm. SV-päiväraha	23	22	20	20	22
Opintotuki	29	28	43	41	40
ilman opintolainaa	5	5	5	4	3
Työttömän ansiopäiväraha	35	34	32	31	31
aktiivimallin alentama	35	34	32	30	29
Työeläke	56	55	55	54	53
Pieni palkka	58	57	56	55	54
Keskipalkka	100	100	100	100	100
1 huoltaja, 1 lapsi					
Työmarkkinatuki	44	44	41	40	39
aktiivimallin alentama	44	44	41	38	37
Takuueläke	49	49	47	47	46
Vähimm. SV-päiväraha	36	35	32	32	34
Perhe-eläke	42	41	38	37	36
Opintotuki	48	47	53	56	54
ilman opintolainaa	25	25	18	21	20
Kotihoidon tuki	33	32	29	28	27
Työttömän ansiopäiväraha	54	53	50	49	48
aktiivimallin alentama	54	53	50	48	47
Työeläke	72	70	67	66	64
Pieni palkka	72	72	70	69	68
Keskipalkka	100	100	100	100	100
Pari					
Työmarkkinatuki	23	23	22	22	21
aktiivimallin alentama	23	23	22	21	20
Takuueläke	33	34	33	33	32
Vähimm. SV-päiväraha	21	20	20	20	21
Opintotuki	35	35	44	43	42
ilman opintolainaa	14	14	10	10	9
Työttömän ansiopäiväraha	30	30	29	29	29
aktiivimallin alentama	30	30	29	28	28
Työeläke	59	58	58	57	56
Pieni palkka	52	53	53	53	53
Keskipalkka	100	100	100	100	100
2 huoltajaa, 2 lasta					
Työmarkkinatuki	35	35	34	33	33
aktiivimallin alentama	35	35	34	32	32
Takuueläke	41	41	41	40	40
Vähimm. SV-päiväraha	29	29	28	28	29
Opintotuki	41	40	48	51	50
ilman opintolainaa	19	19	14	18	17
Kotihoidon tuki	32	32	31	30	30
Työttömän ansiopäiväraha	43	42	41	41	40
aktiivimallin alentama	43	42	41	39	39
Työeläke	61	60	60	59	58
Pieni palkka	59	59	59	58	58
Keskipalkka	100	100	100	100	100

5.2 Toimeentulotuen määrän kehitys esimerkkikotitalouksissa

Taulukossa 5.2.1 on esitetty laskennallisen toimeentulotuen määrän kehitys eri elämäntilanteissa olevissa kotitalouksissa esimerkkilaskelmien perusteella. Toimeentulotuen piirissä olevat kotitaloudet ovat pysyneet samoina tarkastelujakson ajan yksinasuvia opiskelijoita lukuun ottamatta. Toimeentulotukitarpeen kehityksestä nähdään syyperusteisiin etuuksiin kohdistuneiden indeksijäädtysten ja -leikkausten vaikutus samoin kuin niin sanotun aktiivimallin etuuksien tasojen aleneminen. Toisaalta voidaan myös havaita vähimmäismääräisten sairaus- ja vanhempainpäivärahojen tasokorotuksen laskennallisen toimeentulotuen määrää vähentävä vaikutus. Pieni- ja keskipalkkaisille kotitalouksilla ei ollut laskennallista oikeutta toimeentulotukeen minään tarkasteluvuonna.

Taulukko 5.2.1. Esimerkkikotitalouksien laskennallisen toimeentulotuen reaalin kehitys vuosina 2015–2019, €/kk. Asumisoletuksena on vuokra-asunto keskisuudessa kaupungissa.

	2015	2016	2017	2018	2019
Yksinasuva					
Työmarkkinatuki	23	27	66	84	96
aktiivimallin alentama	23	27	66	109	121
Takuueläke	0	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	100	108	145	145	96
Opintotuki	0	6	0	0	0
ilman opintolainaa	0	6	0	0	0
Työttömän ansiopäiväraha	0	0	0	0	0
aktiivimallin alentama	0	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0	0
1 huoltaja, 1 lapsi					
Työmarkkinatuki	41	47	95	116	126
aktiivimallin alentama	41	47	95	145	154
Takuueläke	0	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	205	215	260	263	210
Perhe-eläke	92	100	151	164	180
Opintotuki	0	0	0	0	0
ilman opintolainaa	0	0	0	0	0
Kotihoidon tuki	263	273	317	336	343
Työttömän ansiopäiväraha	0	0	0	0	0
aktiivimallin alentama	0	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0	0
Pari					
Työmarkkinatuki	0	0	0	0	1
aktiivimallin alentama	0	0	0	20	27
Takuueläke	0	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	41	50	64	61	1
Opintotuki	0	0	0	0	0
ilman opintolainaa	0	0	0	0	0
Työttömän ansiopäiväraha	0	0	0	0	0
aktiivimallin alentama	0	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0	0
2 huoltajaa, 2 lasta					
Työmarkkinatuki	92	104	123	137	147
aktiivimallin alentama	92	104	123	171	180
Takuueläke	0	0	0	0	0
Vähimm. SV-päiväraha	337	341	355	344	283
Opintotuki	0	0	0	0	0
ilman opintolainaa	0	0	0	0	0
Kotihoidon tuki	210	217	234	253	261
Työttömän ansiopäiväraha	0	0	0	0	0
aktiivimallin alentama	0	0	0	0	0
Työeläke	0	0	0	0	0

5.3 Kotitalouksien tulojen riittävyys suhteessa viitebudjetteihin

Tarvebudjetteja on Suomessa hyödynnetty vähimmäisturvan arvioinnissa 1990-luvun lopulta alkaen. Tuoloin Stakesin ja Kuluttajatutkimuskeskuksen yhteisessä hankkeessa laadittiin tarvebudjetti, jonka lähtökohdina olivat elämisen perustarpeet ja kotitalouden tavanomainen toiminta (Forma ym. 1999). Tarvebudjetin pyrkimyksenä oli ”konkretisoida esimerkinomaisesti, mitä rahalla saa ja paljonko rahaa tarvitaan tietyn määritellyn kulutustason ylläpitoon, ts. mitä kohtuullisen ja vähimmäiskulutustason antava eläminen maksaa”. Aatolan ja Viinisalon (1999) näkemyksen mukaan vähimmäiskulutukseen tulisi kuulua esimerkiksi ne kodin laitteet, joita oli kolmella kotitaloudella neljästä.

Se mitä katsotaan välttämättömäksi kulutukseksi, vaihtelee elinvaiheen, ajan ja paikan mukaan. 2010-luvulle tultaessa osasta aikaisemmista ylellisyystuotteista on tullut välttämätöntä kulutusta. Selkeimmin tämä näkyy tietotekniikassa ja viihde-elektronikassa. Esimerkiksi tietokone oli 1990-luvun lopulla vain joka seitsemännen mielestä välttämättömyys, kun vuonna 2014 tätä mieltä oli jo yli puolet suomalaisista (Koivula, Räsänen & Sarpila 2015). Vastaava kehitystä on tapahtunut monien muidenkin hyödykkeiden kohdalla. Myös maiden välillä on eroja siinä, mitä pidetään välttämättömänä. Keskeisesti tähän vaikuttavat elintaso ja kulttuuriset tekijät (Goedemé, Storms, Penne & Van den Bosch 2015a).

2010-luvun Suomessa välttämättömyyskulutus ei tarkoita pelkästään hengissä pysymistä, sillä sosiaalisten ja kulttuuristen tarpeiden tyydyttäminen ovat keskeinen osa nykyelämää. Viitebudjettiin sisällytetään ne hyödykkeet, jotka ovat kotitaloudelle oleellisia tietyn elintason saavuttamiseen tietyssä ajassa ja paikassa (Saunders 1999; Fisher 2007). Näin ollen viitebudjetit huomioivat sen, mikä on tavanomaista 2010-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Viitebudjetteja rakennettaessa elintaso muunnetaan tarpeiksi, joiden tulee täytyä, jotta määrätty kulutustaso voidaan saavuttaa. Tarpeet vuorostaan muunnetaan hyödykkeiksi, jotka hinnoiteltuna muodostavat viitebudjetin (mt.). Budjettien tarkoituksena on kuvata arjessa tarvittavien hyödykkeiden ja niiden lukumäärien avulla, mitä tarvitaan, jotta kotitalous voisi olla osana nyky-yhteiskuntaa (Goedemé, ym. 2015a). Viitebudjetti tulee nähdä metodina tietyn kulutus- tai tulotason määrittämiseen (Borgeraas & Dahl 2009). Viitebudjetti on esimerkkilaskelma, joka ei osoita, miten elintaso tulisi saavuttaa tai tulot pitäisi kuluttaa: budjetissa olevat hyödykkeet ovat yksi tapa saavuttaa tietty kulutustaso ja ne voidaan korvata jollain muulla hyödykkeellä.

Viitebudjetteja rakennetaan Suomen ohella myös monissa muissa Euroopan maissa. Euroopan Komissio on rahoittanut hankkeita (Goedemé, ym. 2015a; Goedemé, Storms, Stockman, Penne & Van den Bosch 2015b), jotka ovat pyrkineet rakentamaan maiden välille vertailukelpoisia viitebudjetteja. Hankkeiden pyrkimyksenä on ollut yhtenäistää eri maissa vallinneita viitebudjettien laatimisperiaatteita, jotta viitebudjettien hyödyntäminen kansainvälisissä vertailuissa olisi mahdollista. Hankkeita ovat motivoineet muun muassa syrjäytymisen ehkäiseminen sekä köyhyyden ja sosiaaliturvan tason mittaamiseen liittyvät asiat (Warnaar & Luten 2009). Esimerkiksi tulonjakoon perustuva köyhyysriski-mittari (at-risk-of-poverty) on altistettu voimakkaalle kritiikille (esim. Fahey 2007) sen kyvyttömyydestä huomioida maiden välisiä elintasoeroja. Maiden välisten elintasoerojen huomioimiseksi Euroopan Unionin 2020-strategiassa köyhyysriskimittarin rinnalla tarkastellaan aineellisen puutteen indikaattoria.

Kuluttajatutkimuskeskus on laatinut viitebudjetteja kuluttajalähtöistä menetelmää hyödyntäen vuodesta 2010 (ks. Lehtinen ym. 2010; Lehtinen & Aalto 2014 ja Lehtinen & Aalto 2018). Budjetit edustavat kohtuullista minimikulutusta, jolla kotitalous tulee toimeen, voi ylläpitää terveyttä ja pysyy osallisena yhteiskunnassa. Viitebudjeteissa kulutus konkretisoidaan kuluttajien valitsemien hyödykeluetteloiden avulla, mitkä eri alojen asiantuntijat ovat arvioineet ja tutkijat ovat hinnoitelleet.

Taulukossa 5.3.1 esitetään kohtuullisen minimin viitebudjetit kulutusmenoryhmittäin eri perhetyypeille, joiden aikuiset ovat mukana työelämässä. Viitebudjettien sisältämät hyödykkeet vaihtelevat kestoiltaan. Palvelujen, kertakäyttöisten ja enintään vuoden kestävien tavaroiden kustannus lasketaan kertomalla hyödykkeiden kappalehinta tarvittavalla lukumäärällä vuodessa kotitaloutta kohden. Kestävien hyödykkeiden hankintahintaa ei oteta sellaisenaan budjettiin vaan hyödykkeille lasketaan vuosittainen kulumisen arvo, joka sisällytetään budjettiin. Kulumisen arvo lasketaan jakamalla hyödykkeen hankintahinta sen käyttöiällä. Viitebudjetit Suomessa sekä muissa maissa on rakennettu sillä oletuksella, että esimerkkiperheiden jäsenillä ei ole kroonisia sairauksia.

Taulukko 5.3.1. Viitebudjetit kulutusmenoryhmittäin työllisille esimerkkiperheille (kustannukset joulukuun 2018/KHI), €/kk.

Kulutusmenoryhmä	Yksin asuva M alle 45 v	Yksin asuva N alle 45 v	Yksin asuva M yli 65 v	Yksin asuva N yli 65 v	Pari, 50v+	YH-perhe (t3v)	Lapsiperhe (p2v, t6v)
Ruoka	295	262	206	180	556	342	712
Tietoliikenne ja viihde-elektronikka	64	64	64	64	93	64	93
Kodinkoneet, huonekalut, ym. kestopöydäkkeet	37	37	38	38	49	47	65
Kodin lyhytkestoiset tarvikkeet	7	7	8	8	11	11	17
Vaatteet, kengät, laukut yms.	48	60	43	50	107	123	240
Henkilökohtainen hygienia	28	34	24	31	56	43	74
Terveydenh. tarvikkeet, lääkkeet, lääkärikäynnit	23	32	44	44	54	35	63
Vapaa-aika ja harrastukset	48	48	50	50	90	58	95
Sähkö ja vakuutukset	35	35	37	37	54	47	56
Yhteensä, ilman liikkumista	585	579	513	501	1070	769	1415
Liikkuminen							
Polkupyörä ja varusteet ym.	8	8	8	8	16	15	28
Alueen sisäinen julkinen liikenne	56	56	45	45	112	56	112
Yhteensä, ml. liikkuminen	649	643	566	554	1199	841	1555

Lähde: Kuluttajatutkimuskeskus

Ruokakustannukset vievät suurimman osan viitebudjetista, kun asumista ei huomioida. Viitebudjetin ruokamenot on määritetty sillä oletuksella, että kotitaloudella olisi mahdollisuus ostaa ravitsemuksellisesti monipuolista ruokaa. Ruoan kustannukset ovat vuonna 2018 hieman edellistä viitebudjettia alhaisemmat, sillä ruoan hinta on laskenut vuodesta 2015. Toinen kustannusten laskuun vaikuttava tekijä liittyy lounasruokailuun: nykyisissä laskelmissa työssäkäyville on huomioitu lounasruokailu henkilöstöravintolassa kolmena työpäivänä viikossa aiemman viiden sijaan. Yli 65-vuotiaiden on oletettu valmistavan ateriansa kotona. Loma-ajat on vuosilaskelmissa huomioitu siten, että työpaikkaruokailun tilalle on laskettu kotona valmistettujen aterioiden kustannukset. Ruokakustannukset ovat miehillä ja teini-ikäisillä lapsilla suuremmat kuin naisilla johtuen heidän suuremmasta ravinnon tarpeestaan. Naisten vaatebudjetti vuorostaan on miehiä korkeampi, sillä naisten vaatevarastossa on enemmän vaatteita. Lasten ja nuorten vaatteiden ja kenkien käyttöiät ovat aikuisten käyttöikä lyhyemmät, mutta vaatteita on kappalemääräisesti vähemmän kuin aikuisilla. Iäkkäillä taas vaatteiden ja kenkien käyttöikä on pidennetty, jonka vuoksi heidän vaatebudjettinsa on pienempi kuin nuoremmilla. Vuoden 2018 viitebudjettiin on sisällytetty enemmän terveydenhoidon kustannuksia kuin aiemmin, sillä reseptilääkkeisiin on varattu rahaa väestön reseptilääkkeiden mediaaniomavastuun verran. Tämä on nostanut erityisesti iäkkäiden budjettia. Kodin tavaroissa ja laitteissa suurin yksittäinen erä on tietoliikennemaksut, jotka ovat puolet menoryhmän kustannuksista. Tietoliikenteen kustannukset koostuvat matkapuhelinmaksuista, internetyhteyden kuukausimaksusta ja laitteista. Vuoden 2018 budjeteissa kaikilla yli 7-vuotiailla on käytössä matkapuhelin sekä jokaisessa taloudessa on kannettava tietokone. Tietoliikennetyhteydet ovat välttämätön osa arkea, sillä kotitaloudet joutuvat yhä useammin hoitamaan esimerkiksi pankkiasioitaan tai viranomaisasiointia internetin välityksellä.

Liikkumisen kuukausikustannuksiksi laskettiin polkupyörästä aiheutuvat kustannukset sekä julkisen liikenteen kustannukset pääkaupunkiseudulla tai pääkaupunkiseudun ulkopuolella aiheutuvat keskimääräiset joukkoliikennekustannukset. Liikennemenot ovat kasvaneet hieman, sillä joukkoliikenteen kustannukset ovat kasvaneet. Harrastus- ja vapaa-ajanmenot ovat aiempaa suuremmat sekä aikuisilla että lapsilla, koska

niihin on varattu aiempaa enemmän rahaa. Kuluttajien mielestä varsinkin lapsilla pitäisi olla mahdollisuus yhteen maksulliseen harrastukseen.

Viitebudjettien kulutus on niukkaa, kun sitä verrataan vastaavien kotitalouksien keskimääräiseen kulu-
tukseen vuoden 2016 Kulutustutkimuksen avulla. Viitebudjetin alle 45-vuotiailla yksin asuvilla kulutusme-
not olivat noin 65 prosenttia kulutustutkimuksen 25–44-vuotiaiden mukaisesta kokonaiskulutuksesta. Vas-
taavasti yli 65-vuotiailla viitebudjetti kattoi siitä yli 75 prosenttia. Parien kokonaiskulutuksesta viitebudjetit
kattoivat kaikkien parien keskiarvoon verrattuna noin 55–70 prosenttia ja neljään alimpaan tuloviidennek-
seen verrattuna runsaat 70 prosenttia. Viitebudjetin kahden lapsen perheiden keskiarvo vastasi noin 60
prosenttia kaikkien kahden vanhemman talouksien keskikulutuksesta ja alle 80 prosenttia neljän alimman
tuloviidenneksen lapsiperheiden keskikulutuksesta. Yhden huoltajan lapsiperheiden viitebudjettien keskiar-
von kattavuus verrattuna Kulutustutkimuksen kaikkiin vastaaviin talouksiin oli 70 prosenttia ja neljän
alimman tuloviidenneksen keskikulutukseen lähes 80 prosenttia.

Viitebudjettien kulusrakenne on selvästi lähempänä pienituloisimman viidenneksen kulurakennetta
kuin kaikkien kotitalouksien keskikulutusta.

Viitebudjetin ruokakustannukset ovat useimmilla talouksilla lähes yhtä suuret kuin vastaavilla kotitalo-
uksilla keskimäärin, kun otetaan huomioon sekä kotiin ostetut elintarvikkeet että ulkona syöminen. Suu-
rimmat erot keskikulutukseen ovat kodin lyhytkestoisissa tarvikkeissa ja vapaa-ajassa, joissa viitebudjetti
kattaa useimmilla talouksilla alle 40 prosenttia keskikulutuksesta. Kodinkoneiden, kodin muiden kesto-
hyödykkeiden, terveydenhoidon ja liikkumisen keskikulutuksesta viitebudjetit kattavat noin puolet. Myös
tietoliikenne ja viihde-elektroniikka jäävät lähes kaikilla talouksilla alle keskikulutuksen. Henkilökohtainen
hygienia on viitebudjeteissa lähes keskikulutuksen tasoa. Vaatetusmenot ovat hieman keskikulutusta korke-
ampi, sillä hinnoittelussa ei ole huomioitu tarjoushintoja eikä esimerkiksi vaatteiden kierrätystä perheen
lapsilla.

Kotitalouksien ruokakustannusten tarvebudjettilaskelmia hyödynnettiin, kun nykyistä toimeentulotuen
perusosaa muodostettiin 1980-luvulla (Sosiaalihuoltolakityöryhmä 1983). Toimeentulotuen perusosa kattaa
jokapäiväiset menot eli ravinto-, vaate-, informaatio- ja terveysmenot sekä muita kuluja (ks. tarkemmin
luku 3.1.7). Viitebudjetin ja toimeentulotuen perusosa kuitenkin eroavat toisistaan jossain määrin. Siinä
missä kestokulutushyödykkeet on viitebudjetissa huomioitu kuukausittaiseksi kuluksi, toimeentulotuessa
osa niistä kuuluu joko perusosan muihin menoihin tai täydentävään toimeentulotukeen. Sekä toimeentulo-
tuen perusosaan että viitebudjetteihin on sisällytetty ainoastaan vähäiset terveysmenot. Viitebudjetissa ter-
veysmenojen osuus on alle 45-vuotiailla noin neljä prosenttia ja yli 65-vuotiailla noin kahdeksan prosenttia,
kun toimeentulotukeen terveysmenoja on laskennallisesti sisällytetty kolmen prosentin verran.

Taulukossa 5.3.2. on esitetty viitebudjetit esimerkkilaskelmien kotitalouksille sekä tarkasteltu asumis-
kustannusten jälkeisten käytettävissä olevien tulojen riittävyyttä niiden kattamiseen. On syytä huomata, että
viitebudjettien taso on laskenut edellisen perusturvan riittävyyden arviointiraportissa esitetyistä. Tähän on
vaikuttanut kulutuskorin muutokset sekä mm. viihde-elektroniikan halpeneminen.

Tarkastelussa toimeentulotuki sisältyy tuloihin, minkä takia toimeentulotukeen oikeutettujen kotitalouk-
sien käytettävissä olevat tulot asumiskustannusten jälkeen suhteessa viitebudjetteihin ovat samat asuinpai-
kasta riippumatta. Asuinpaikka ja asumisen kalleus vaikuttavat sen sijaan niillä kotitalouksilla jotka eivät
ole toimeentulotuen piirissä. Lapsettomilla, vuokralla asuvilla perusturvan varassa olevilla kotitalouksilla
tulot riittävät kattamaan 71–77 prosenttia viitebudjetista.

Taulukko 5.3.2. Esimerkkikotitalouksien tulot suhteessa viitebudjettiin asumiskustannusten jälkeen toimeentulotuen kanssa vuonna 2019, %.

	Viitebudjetti, €/kk	Vuokra-asunto			Omistus- asunto
		Pieni kunta	Keskis. kaupunki	PK-seutu	
Yksinasuva					
Työmarkkinatuki	646	77	77	77	86
aktiivimallin alentama	646	77	77	77	82
Takuueläke	560	118	115	112	125
Vähimm. SV-päiväraha	646	77	77	77	86
Opintotuki	646	118	110	107	134
ilman opintolainaa	646	18	10	7	33
Työttömän ansiopäiväraha	646	94	85	83	111
aktiivimallin alentama	646	90	82	80	105
Työeläke	560	180	170	168	227
Pieni palkka	646	160	151	149	188
Keskipalkka	646	293	279	263	334
1 huoltaja + 1 lapsi					
Työmarkkinatuki	841	102	102	102	109
aktiivimallin alentama	841	102	102	102	106
Takuueläke	841	107	103	102	125
Vähimm. SV-päiväraha	841	102	102	102	102
Perhe-eläke	841	102	102	102	103
Opintotuki	841	127	123	120	145
ilman opintolainaa	841	50	46	43	68
Kotihoidon tuki	841	102	102	102	102
Työttömän ansiopäiväraha	841	114	109	106	132
aktiivimallin alentama	841	111	107	104	129
Työeläke	841	150	146	143	180
Pieni palkka	841	159	155	152	177
Keskipalkka	841	237	226	210	283
Pari					
Työmarkkinatuki	1199	72	71	71	82
aktiivimallin alentama	1199	71	71	71	78
Takuueläke	1199	109	108	105	114
Vähimm. SV-päiväraha	1199	72	71	71	82
Opintotuki	1199	141	139	138	146
ilman opintolainaa	1199	32	31	30	38
Työttömän ansiopäiväraha	1199	101	96	95	127
aktiivimallin alentama	1199	94	92	91	121
Työeläke	1199	194	187	178	220
Pieni palkka	1199	184	177	168	211
Keskipalkka	1199	341	335	325	368
Pari + 2 lasta					
Työmarkkinatuki	1555	93	93	93	93
aktiivimallin alentama	1555	93	93	93	93
Takuueläke	1555	103	102	100	108
Vähimm. SV-päiväraha	1555	93	93	93	93
Opintotuki	1555	129	128	126	134
ilman opintolainaa	1555	45	44	42	50
Kotihoidon tuki	1555	93	93	93	93
Työttömän ansiopäiväraha	1555	104	103	101	120
aktiivimallin alentama	1555	101	100	98	115
Työeläke	1555	154	149	140	182
Pieni palkka	1555	150	149	147	169
Keskipalkka	1555	262	257	246	290

Taulukossa 5.3.3 on esitetty eri tilanteessa olevien kotitalouksien tulot suhteessa viitebudjettiin asumiskustannusten jälkeen ilman toimeentulotukea vuonna 2019. Ilman toimeentulotukea kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen riittävyys suhteessa viitebudjetteihin vaihtelee asumiskustannusten mukaan. Vuokralla pääkaupunkiseudulla yksin asuvien työmarkkinatuen tai vähimmäismääräisen sairauspäivärahan varassa

olevalla käytettävissä olevat tulot riittävät kattamaan 59 prosenttia viitebudjetista ja pienessä kunnassa 70 prosenttia.

Taulukko 5.3.3. Esimerkkikotitalouksien tulot suhteessa viitebudjettiin asumiskustannusten jälkeen ilman toimeentulotukea vuonna 2019, %.

	Viitebudjetti, €/kk	Vuokra-asunto			Omistusasunto
		Pieni kunta	Keskis. kaupunki	PK-seutu	
Yksinasuva					
Työmarkkinatuki	646	70	62	59	86
aktiivimallin alentama	646	67	58	56	82
Takuueläke	560	118	115	112	125
Vähimm. SV-päiväraha	646	70	62	59	86
Opintotuki	646	118	110	107	134
ilman opintolainaa	646	18	10	7	33
Työttömän ansiopäiväraha	646	94	85	83	111
aktiivimallin alentama	646	90	82	80	105
Työeläke	560	180	170	168	227
Pieni palkka	646	160	151	149	188
Keskipalkka	646	293	279	263	334
1 huoltaja + 1 lapsi					
Työmarkkinatuki	841	91	87	84	109
aktiivimallin alentama	841	88	84	81	106
Takuueläke	841	107	103	100	125
Vähimm. SV-päiväraha	841	82	77	74	99
Perhe-eläke	841	85	81	78	103
Opintotuki	841	127	123	120	145
ilman opintolainaa	841	50	46	43	68
Kotihoidon tuki	841	66	62	59	84
Työttömän ansiopäiväraha	841	114	109	106	132
aktiivimallin alentama	841	111	107	104	129
Työeläke	841	150	146	143	180
Pieni palkka	841	159	155	152	177
Keskipalkka	841	237	226	210	283
Pari					
Työmarkkinatuki	1199	72	70	70	82
aktiivimallin alentama	1199	70	68	68	78
Takuueläke	1199	109	108	105	114
Vähimm. SV-päiväraha	1199	72	70	70	82
Opintotuki	1199	141	139	138	146
ilman opintolainaa	1199	32	31	30	38
Työttömän ansiopäiväraha	1199	101	96	95	127
aktiivimallin alentama	1199	94	92	91	121
Työeläke	1199	194	187	178	220
Pieni palkka	1199	184	177	168	211
Keskipalkka	1199	341	335	325	368
Pari + 2 lasta					
Työmarkkinatuki	1555	85	84	81	90
aktiivimallin alentama	1555	83	81	79	88
Takuueläke	1555	103	102	100	108
Vähimm. SV-päiväraha	1555	76	75	73	81
Opintotuki	1555	129	128	126	134
ilman opintolainaa	1555	45	44	42	50
Kotihoidon tuki	1555	77	76	74	82
Työttömän ansiopäiväraha	1555	104	103	101	120
aktiivimallin alentama	1555	101	100	98	115
Työeläke	1555	154	149	140	182
Pieni palkka	1555	150	149	147	169
Keskipalkka	1555	262	257	246	290

Taulukossa 5.3.4 on esitetty eri tilanteessa olevien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot suhteessa viitebudjettiin asumiskustannusten jälkeen toimeentulotuki huomioiden vuosina 2015–2019. Kun toimeentulotuki huomioidaan, perusturvan varassa olevien kotitalouksien tulojen suhteessa viitebudjetteihin ei ole tapahtunut suuria muutoksia tarkasteluajanjaksolla opiskelijatalouksia lukuunottamatta

Taulukko 5.3.4. Esimerkkikotitalouksien tulot suhteessa viitebudjettiin asumiskustannusten jälkeen toimeentulotuen kanssa vuonna 2015–2019, %. Asumisoletus: vuokra-asunto keskisuuressa kaupungissa.

	Viitebudjetti. €/kk	2015	2016	2017	2018	2019
Yksinasuva						
Työmarkkinatuki	646	78	78	77	77	77
aktiivimallin alentama	646	78	78	77	77	77
Takuueläke	560	116	118	116	116	115
Vähimm. SV-päiväraha	646	78	78	77	77	77
Opintotuki	646	78	78	117	113	110
ilman opintolainaa	646	15	14	14	12	11
Työttömän ansiopäiväraha	646	96	94	88	86	85
aktiivimallin alentama	646	96	94	88	83	82
Työeläke	560	175	174	174	171	170
Pieni palkka	646	158	158	153	151	151
Keskipalkka	646	273	275	275	275	279
1 huoltaja, 1 lapsi						
Työmarkkinatuki	841	103	103	103	102	102
aktiivimallin alentama	841	103	103	103	102	102
Takuueläke	841	109	111	104	104	103
Vähimm. SV-päiväraha	841	103	103	103	102	102
Perhe-eläke	841	103	103	103	102	102
Opintotuki	841	106	104	119	125	123
ilman opintolainaa	841	57	55	39	46	44
Kotihoidon tuki	841	103	103	103	102	102
Työttömän ansiopäiväraha	841	120	118	112	110	109
aktiivimallin alentama	841	120	118	112	108	107
Työeläke	841	159	156	151	147	146
Pieni palkka	841	161	161	156	154	155
Keskipalkka	841	222	223	223	223	226
Pari						
Työmarkkinatuki	1199	75	74	73	71	71
aktiivimallin alentama	1199	75	74	73	71	71
Takuueläke	1199	108	110	108	109	108
Vähimm. SV-päiväraha	1199	71	71	71	71	71
Opintotuki	1199	114	113	144	141	139
ilman opintolainaa	1199	46	44	32	31	30
Työttömän ansiopäiväraha	1199	99	97	95	95	96
aktiivimallin alentama	1199	99	97	95	92	92
Työeläke	1199	192	190	190	187	187
Pieni palkka	1199	170	173	173	174	177
Keskipalkka	1199	324	327	328	330	335
2 huoltajaa, 2 lasta						
Työmarkkinatuki	1555	94	94	94	93	93
aktiivimallin alentama	1555	94	94	94	93	93
Takuueläke	1555	103	104	102	102	102
Vähimm. SV-päiväraha	1555	94	94	94	93	93
Opintotuki	1555	101	101	121	130	128
ilman opintolainaa	1555	48	48	35	45	44
Kotihoidon tuki	1555	94	94	94	93	93
Työttömän ansiopäiväraha	1555	106	105	103	103	103
aktiivimallin alentama	1555	106	105	103	100	100
Työeläke	1555	154	152	152	149	149
Pieni palkka	1555	148	149	148	148	149
Keskipalkka	1555	250	252	253	253	257

Taulukossa 5.3.5 on esitetty eri tilanteissa olevien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot suhteessa viitebudjettiin ilman toimeentulotukea vuosina 2015–2019. Työmarkkinatukea saavien kotitalouksien tulotason riittävydessä viitebudjettiin on tapahtunut huomattava aleneminen tarkastelujaksolla, kun jätetään toimeentulotuki huomioimatta. Kehitystä syventää, jos työttömyysetuutta on alennettu aktiivimallin mukaisesti.

Taulukko 5.3.5. Esimerkkikotitalouksien tulot suhteessa viitebudjettiin asumiskustannusten jälkeen ilman toimeentulotukea vuonna 2015–2019, %. Asumisoletus: vuokra-asunto keskisuuressa kaupungissa.

	Viitebudjetti. €/kk	2015	2016	2017	2018	2019
Yksinasuva						
Työmarkkinatuki	646	74	73	67	64	62
aktiivimallin alentama	646	74	73	67	60	58
Takuueläke	560	116	118	116	116	115
Vähimm. SV-päiväraha	646	62	61	55	55	62
Opintotuki	646	78	77	117	113	110
ilman opintolainaa	646	15	13	14	12	11
Työttömän ansiopäiväraha	646	96	94	88	86	85
aktiivimallin alentama	646	96	94	88	83	82
Työeläke	560	175	174	174	171	170
Pieni palkka	646	158	158	153	151	151
Keskipalkka	646	273	275	275	275	279
1 huoltaja, 1 lapsi						
Työmarkkinatuki	841	99	97	92	89	87
aktiivimallin alentama	841	99	97	92	85	84
Takuueläke	841	109	111	104	104	103
Vähimm. SV-päiväraha	841	79	77	72	71	77
Perhe-eläke	841	93	91	85	83	81
Opintotuki	841	106	104	119	125	123
ilman opintolainaa	841	57	55	39	46	44
Kotihoidon tuki	841	72	71	65	63	62
Työttömän ansiopäiväraha	841	120	118	112	110	109
aktiivimallin alentama	841	120	118	112	108	107
Työeläke	841	159	156	151	147	146
Pieni palkka	841	161	161	156	154	155
Keskipalkka	841	222	223	223	223	226
Pari						
Työmarkkinatuki	1199	75	74	73	71	70
aktiivimallin alentama	1199	75	74	73	69	68
Takuueläke	1199	108	110	108	109	108
Vähimm. SV-päiväraha	1199	68	67	66	66	70
Opintotuki	1199	114	113	144	141	139
ilman opintolainaa	1199	46	44	32	31	30
Työttömän ansiopäiväraha	1199	99	97	95	95	96
aktiivimallin alentama	1199	99	97	95	92	92
Työeläke	1199	192	190	190	187	187
Pieni palkka	1199	170	173	173	174	177
Keskipalkka	1199	324	327	328	330	335
2 huoltajaa, 2 lasta						
Työmarkkinatuki	1555	88	87	86	84	84
aktiivimallin alentama	1555	88	87	86	82	81
Takuueläke	1555	103	104	102	102	102
Vähimm. SV-päiväraha	1555	72	72	71	71	75
Opintotuki	1556	101	101	121	130	128
ilman opintolainaa	1555	48	48	35	45	44
Kotihoidon tuki	1555	81	80	78	77	76
Työttömän ansiopäiväraha	1555	106	105	103	103	103
aktiivimallin alentama	1555	106	105	103	100	100
Työeläke	1556	154	152	152	149	149
Pieni palkka	1555	148	149	148	148	149
Keskipalkka	1555	250	252	253	253	257

6 Suomen perusturvan tason kansainvälinen vertailu

6.1 Työttömien ja eläkeläisten perusturvan taso EU-maissa

Euroopan maiden sosiaalivakuutus- ja vähimmäisturvajärjestelmät vaihtelevat monilta piirteiltään. Esimerkiksi etuuksien kohdejoukko, järjestämisuoto tai tarveharkinta voi erota maiden välillä. Kaiken kaikkiaan yksittäisten etuuksien vertailukin saattaa olla harhaanjohtavaa, koska eri etuudet ja verotus muodostavat kokonaisuuden. On kuitenkin mielenkiintoista verrata, miltä suomalainen perusturva näyttää, kun sen tasoa verrataan muiden Euroopan unionin maiden etuuksien tasoon.

Koska yksittäisten etuuksien vertaileminen maiden välillä on hankalaa, perusturvan tason vertailussa työryhmä on päättänyt keskittyä käytettävissä oleviin tuloihin perusturvaan oikeutetuilla kotitalouksilla. Useimmiten kansainväliset vertailut etuuksien tasoista perustuvat esimerkkikotitalouslaskelmiin. Tämä on valittu lähestymistavaksi myös tässä raportissa. Esimerkkikotitalouksien avulla rakenteeltaan, työmarkkina- asemaltaan ja muilta ominaisuuksiltaan samanlaisille kotitalouksille lasketaan eri maiden etuus- ja verotuslainsäädännön pohjalta käytettävissä olevat tulot.

Perusturvan tasoa eri maissa ja eri esimerkkikotitalouksissa tarkastellaan EUROMOD-mikrosimulointimallin avulla. EUROMOD on Euroopan unionin mikrosimulointimalli, johon on koodattu unionin jäsenmaiden verotus- ja sosiaaliturvalainsäädäntö (Sutherland, 2018). EUROMOD:n avulla on mahdollista joustavasti tarkastella tulonmuodostusta erilaisissa esimerkkikotitalouksissa (Gasior & Recchia, 2018). Tarkastelu keskittyy vuoden 2017 tilanteeseen. EUROMOD:ssa verotus- ja sosiaaliturvalainsäädäntö viittaa kunkin jäsenvaltion lainsäädäntöön 30. kesäkuuta kyseisenä vuonna. On syytä huomioida, että EUROMOD:lla simuloidut etuudet ja verot esimerkkikotitalouksille eroavat jonkin verran muista tarjolla olevista luvuista (esim. CSB-mipi-tietokanta tai OECD:n verot ja etuudet laskuri) (Hufkens ym. 2016). Kaiken kaikkiaan tiedot käytettävissä olevista tuloista ovat eri tietolähteissä hyvin samankaltaiset, mutta yksittäiset etuudet on usein kategorisoitu eri tavalla (em.). Tämä korostaa tarvetta keskittyä käytettävissä oleviin tuloihin. Esimerkkikotitalouslaskelmissa ei oteta huomioon maiden välisiä eroja esimerkiksi etuuksien vastikkeellisuudessa tai kestossa.

Perusturvan tasoa tarkastellaan työttömien ja eläkeläisten osalta. Työttömien perusturvaa tarkastellaan neljän kotitalouden avulla: yksinasuva, yksinhuoltajakotitalous, kahden aikuisen lapseton kotitalous sekä kahden huoltajan ja kahden lapsen perhe. Aikuiset on näissä kotitalouksissa oletettu 40-vuotiaiksi. Laskelmissa on oletettu, että heillä ei ole lainkaan työhistoriaa eivätkä he täten ole oikeutettuja ansiosidonnaisiin etuuksiin. Eronneen yksinhuoltajan lapsen on oletettu olevan 4-vuotias. Kahden huoltajan taloudessa lapsien on oletettu 4- ja 10-vuotiaita. Eläkeläisiä tarkastellaan kahden kotitalouden avulla: yksinasuva ja kahden aikuisen kotitalous. Henkilöt näissä kotitalouksissa on oletettu 70-vuotiaiksi. Oletuksena on, että kyseisillä henkilöillä ei ole lainkaan työhistoriaa. Muista esimerkkikotitalouksiin liittyvistä (osittain maakohtaisista) oletuksista löytyy liitteestä (liite 2).

Esitetyissä luvuissa on huomioitu erot maiden välisessä hintatasossa. Luvut on korjattu Eurostatin julkaisemalla ostovoimapariteetilla. Esitetyt luvut ovat täten ostovoimaan suhteutettuja euroja (pps, purchasing power standard), jota voi pitää keinotekoisena rahayksikkönä. Eri maiden ostovoima on suhteutettu Suomen ostovoimaan. Tästä syystä Suomea koskevia lukuja voi arvioida sellaisenaan euroissa. Käytettävissä olevat tulot esitetään ennen ja jälkeen asumiskustannusten. Kaikkien kotitalouksien vuokraksi on määriteltä kaavamaisesti sama taso: 20 % maan keskimääräisestä bruttopalkasta. Täten vuokran määrittely on yhdenmukainen OECD:n käyttämän tavan kanssa (vrt. tarkastelu työttömyysetuuksien nettokorvausasteista). On syytä huomioida, ettei tämä tapa huomioi maiden välisiä eroja esimerkiksi asuntomarkkinoissa. Lisäksi maan sisäiset alueelliset erot asumisen kalleudessa eivät tule huomioiduksi. Voidaan myös olettaa, että kotitaloudet pyrkivät suhteuttamaan asumiskustannukset tulotasonsa mukaan. Nämä tekijät selittävät – etuuksien matalan tason lisäksi –, miksi laskelmissa joissakin maissa asumiskustannusten jälkeiset käytet-

tävissä olevat tulot ovat negatiiviset. Suomen osalta vuokraksi on määritelty 633 euroa vuonna 2017. Laskelmissa oletetaan, että Suomessa asumiskustannukset korvataan täysmääräisesti.

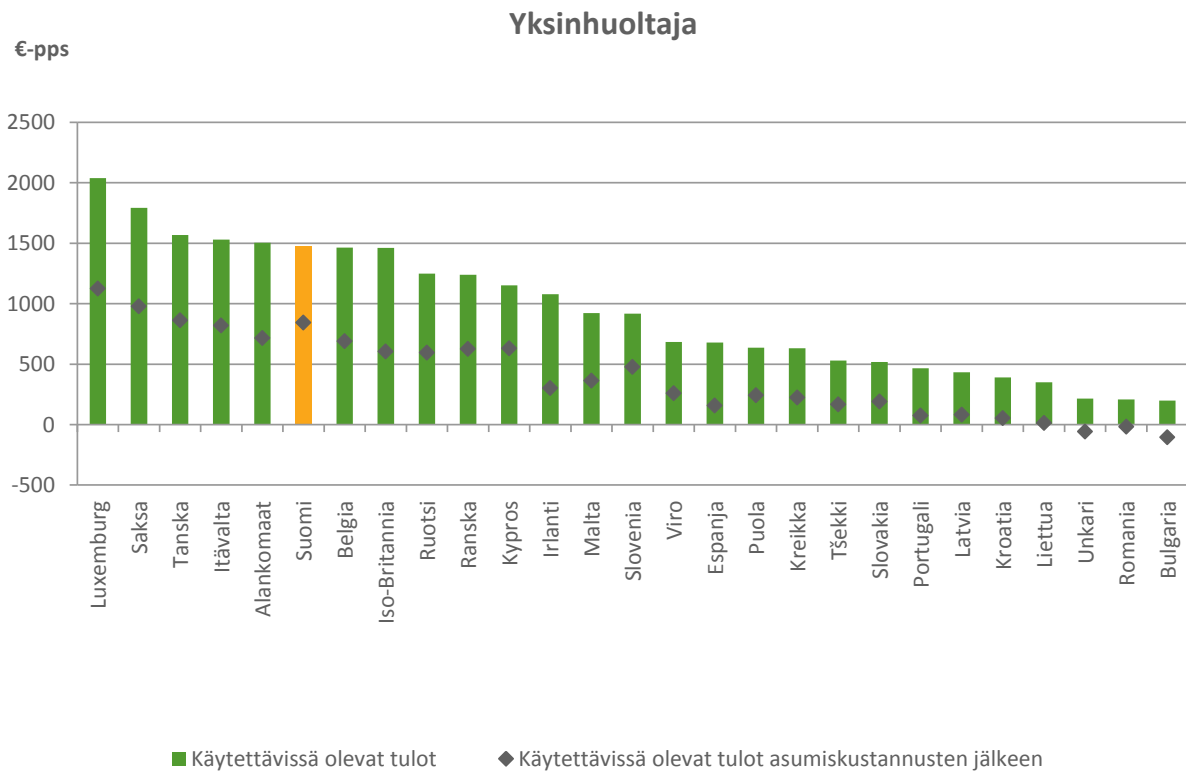
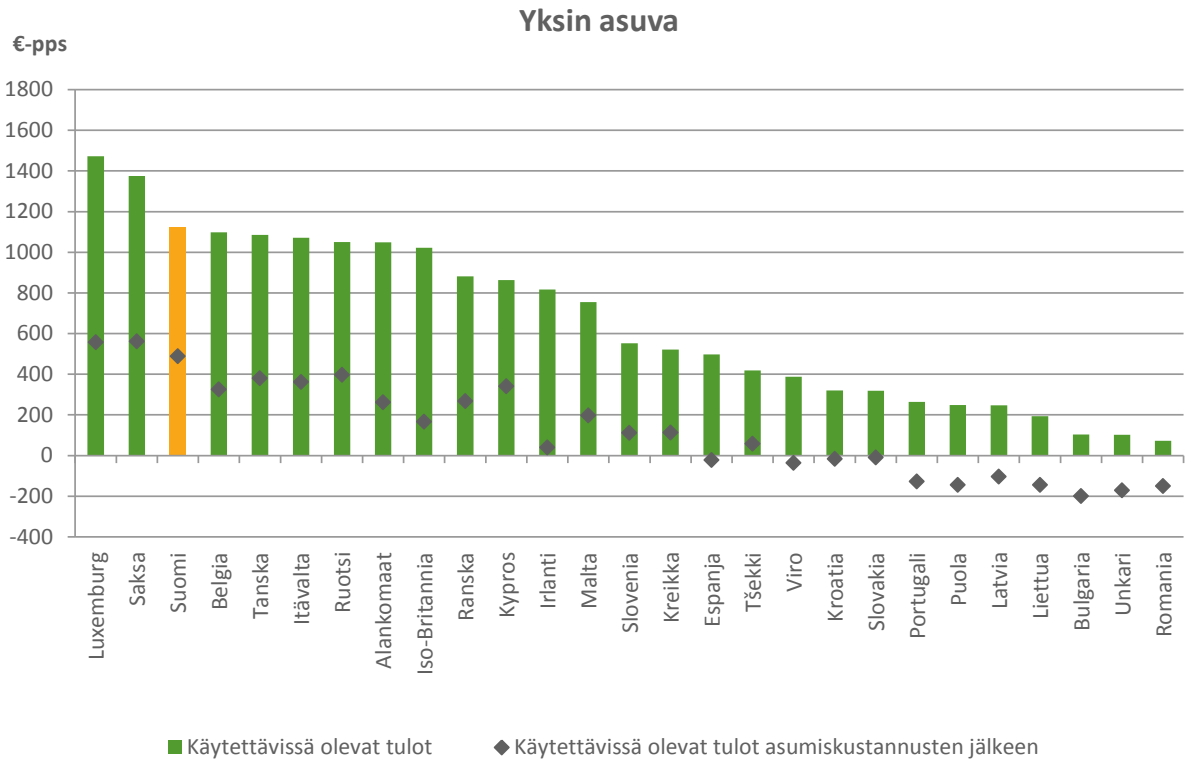
Työttömien ja eläkeläisten perusturvassa on suurta vaihtelua Euroopan unionin maiden välillä. Etuudet ovat tasoltaan matalimmat Etelä- ja Itä-Euroopassa. Kaiken kaikkiaan asumiskustannusten huomioiminen tasoittaa maiden välisiä eroja käytettävissä olevissa tuloissa. Työttömien perusturvan osalta etuuskien taso on Suomessa korkeampi kuin suurimmassa osassa muita Euroopan unionin jäsenmaita (kuviot 6.1.1 ja 6.12). Yksin asuvien ja yksinhuoltajien osalta käytettävissä olevat tulot ovat Alankomaissa, Belgiassa, Iso-Britanniassa, Itävallassa ja Tanskassa lähellä samaa tasoa kuin Suomessa. Yksin asuvien osalta vain Luxemburgissa ja Saksassa käytettävissä olevat tulot ovat korkeammalla tasolla kuin Suomessa.

Kotitalouksien, joissa on kaksi aikuista, työttömien perusturvan taso ei ole Suomessa aivan yhtä korkea muihin maihin verrattuna kuin yhden aikuisen kotitalouksia vertailtaessa. Lapsettomilla pareilla käytettävissä olevat tulot ovat kahdeksanneksi korkeimmat. Asumiskustannusten huomioiminen nostaa Suomen sijoitusta yhdellä. Kahden huoltajan lapsiperheen käytettävissä olevat tulot ovat kuudenneksi korkeimmat sekä ennen että jälkeen asumiskustannusten. Ennen asumiskustannusten huomioimista kotitalouksissa, joissa on kaksi työtöntä aikuista, käytettävissä olevat tulot ovat Suomessa lähellä samaa tasoa kuin Alankomaissa, Iso-Britanniassa, Maltalla ja Ruotsissa. Korkeimmat käytettävissä olevat tulot ovat Belgiassa, Luxemburgissa, Saksassa ja Tanskassa.

Myös eläkeläiskotitalouksien osalta Suomi erottuu muiden Länsi-Euroopan maiden kanssa Etelä- ja Itä-Euroopan maista (kuvio 6.1.3). Etenkin monessa Itä-Euroopan maassa eläkeläiskotitalouksien tulot eivät riitä kattamaan valittua laskennallista asumiskustannusten tasoa. Käytettävissä olevat tulot ennen asumiskustannusten huomioimista ovat eläkeläiskotitalouksien osalta korkeimmat Iso-Britanniassa, Itävallassa, Luxemburgissa ja Tanskassa. Suomi on vähimmäismääräisiä eläkkeitä saavien käytettävissä olevien tulojen osalta lähellä keskimääräistä länsieurooppalaista tasoa. Kuitenkin melko monessa maassa käytettävissä olevat tulot ovat suuremmat kuin Suomessa: esimerkiksi yksin asuvan eläkeläisen tulot ovat Suomessa kahdeksanneksi suurimmat tarkastelluista maista. Asumiskustannusten huomioiminen kuitenkin parantaa Suomen suhteellista sijoittumista: asumiskustannusten jälkeiset käytettävissä olevat tulot ovat Suomessa yksin asuvalla eläkeläisellä kuudenneksi suurimmat ja parilla kolmanneksi suurimmat.

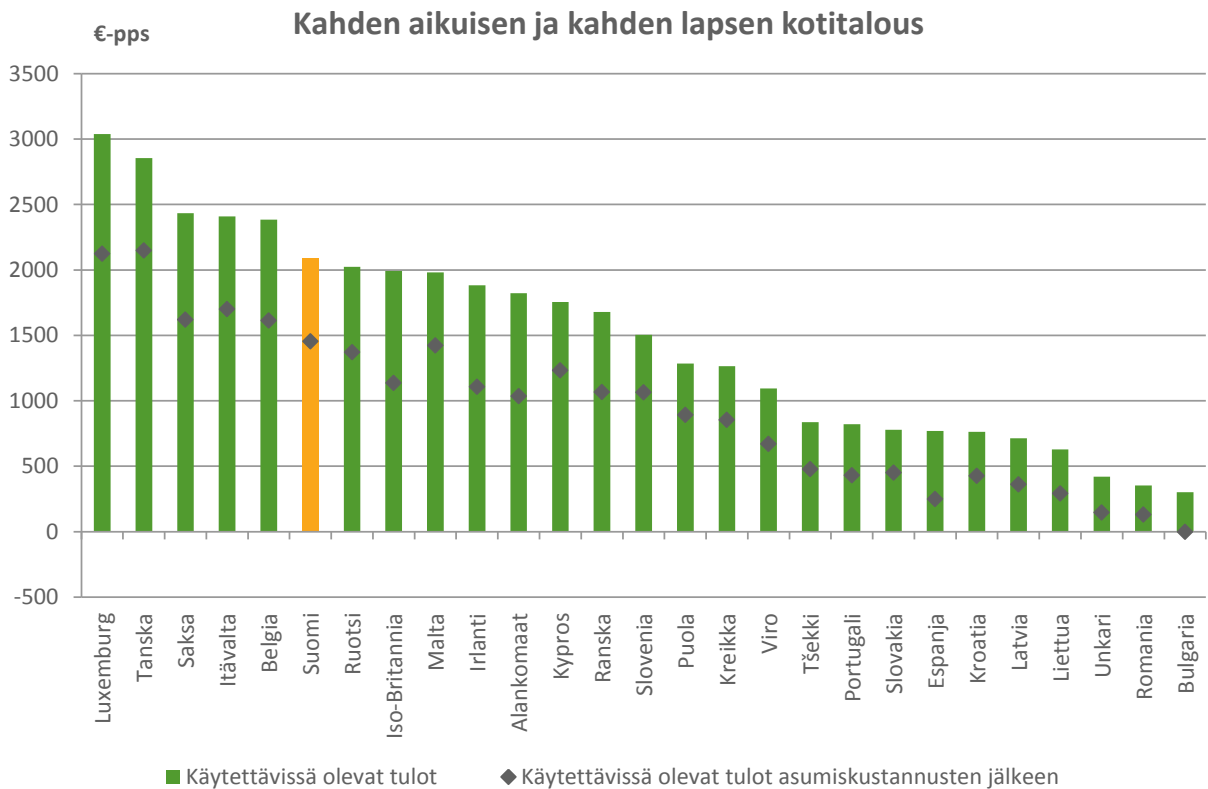
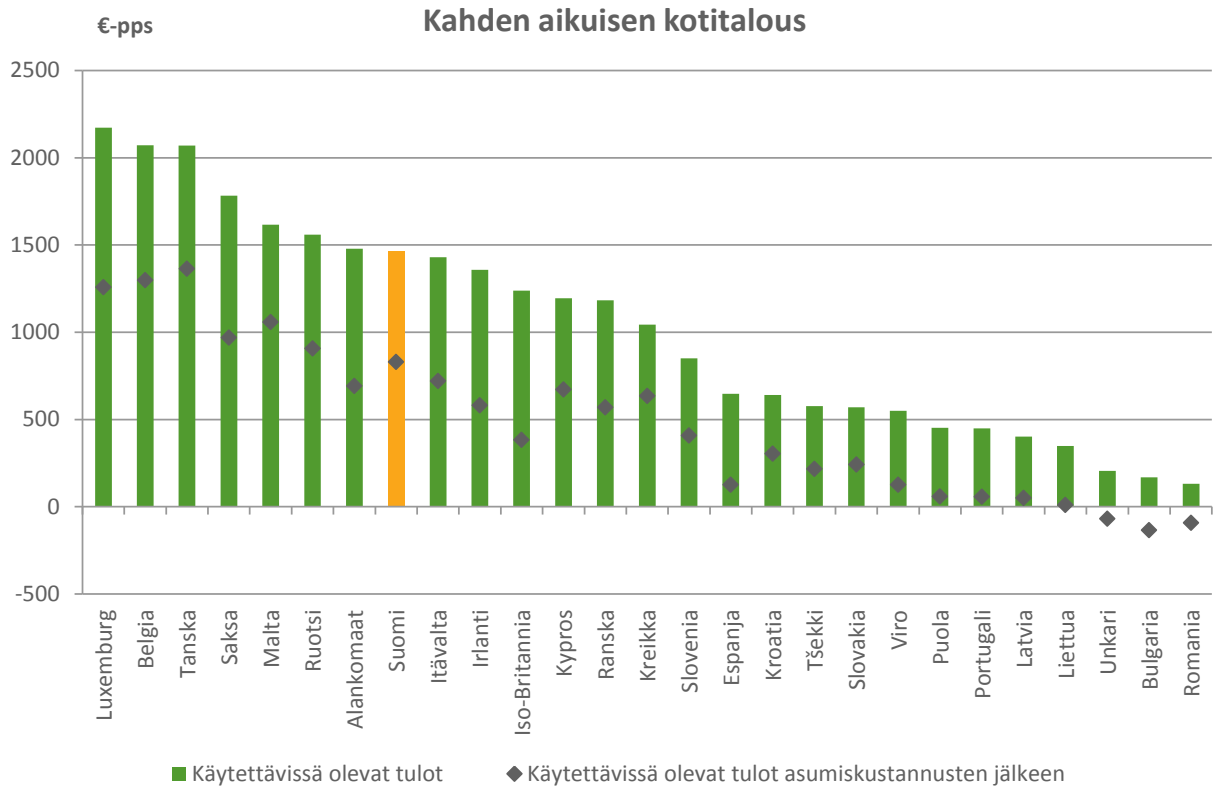
Kaiken kaikkiaan Suomi on niiden maiden joukossa, jossa asumiskustannusten huomioiminen laskee suhteellisesti vähiten käytettävissä olevia tuloja. Osittain tämä voi johtua laskelmissa käytetystä vuokratasosta sekä siitä, että mikrosimulointimallissa asumiskustannukset oletetaan korvattavan täysimääräisesti Suomessa.

On syytä huomioida, että esitetty tarkastelu perusturvan tasosta Euroopan unionin maissa ei huomioi sitä, miten etuudet suhteutuvat yleiseen tulotasoon kussakin maassa. Tätä havainnollistaa seuraava tarkastelu koskien työttömien nettokorvausasteita Euroopassa. Nettokorvausastetarkastelun etu on myös se, että siinä ei tarvitse erikseen ottaa huomioon eroja maiden hintatasossa.

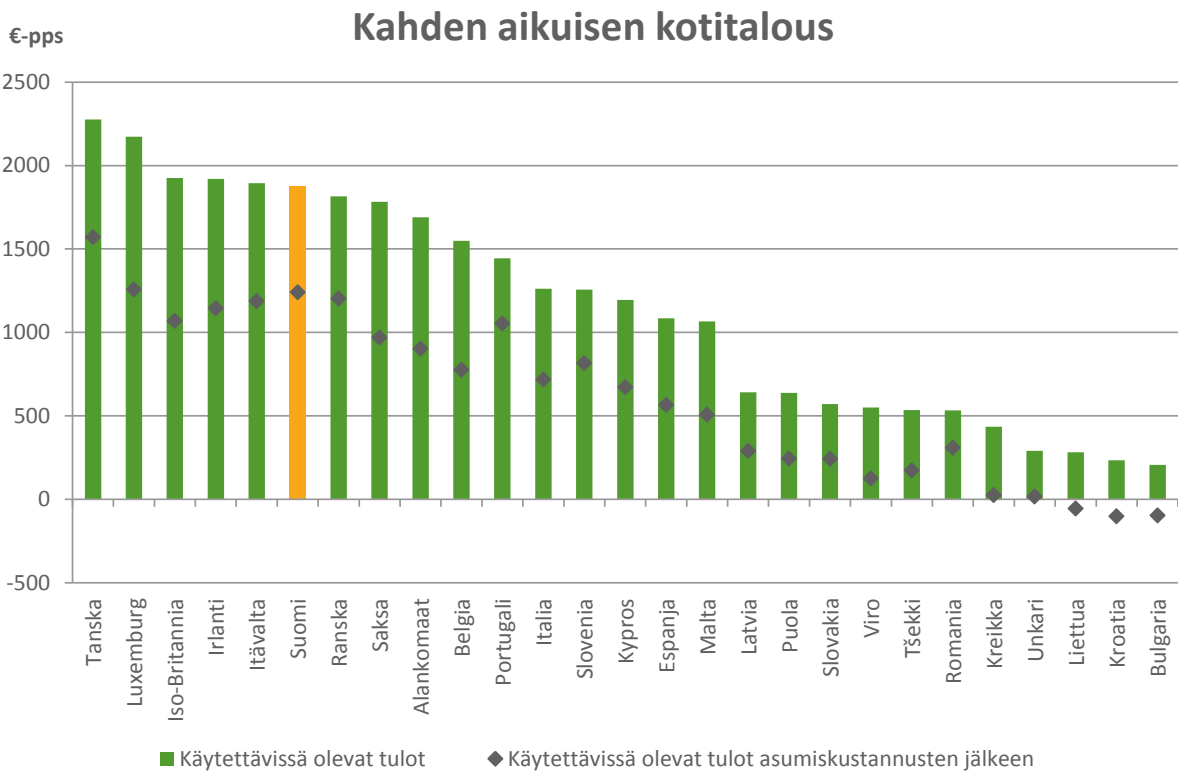
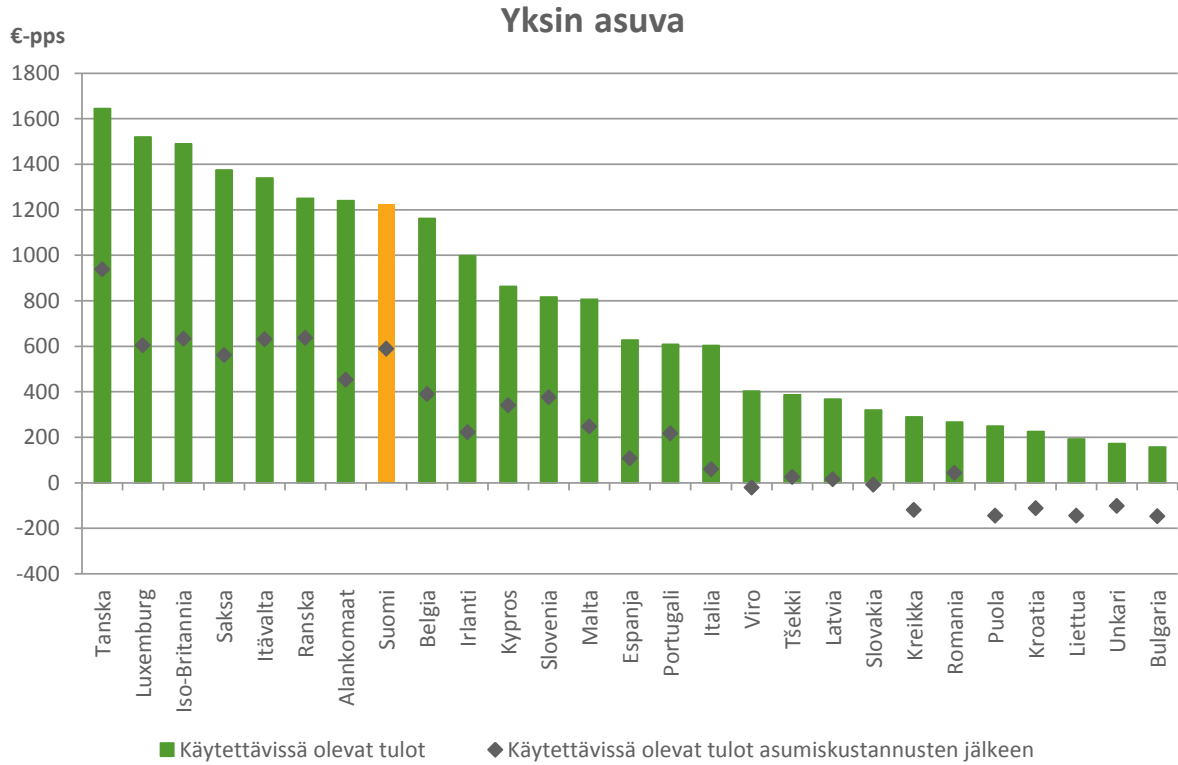
Kuvio 6.1.1. Työttömän perusturva: yhden aikuisen ja yksinhuoltajakotitalouden käytettävissä olevat tulot ennen ja jälkeen asumiskustannusten vuonna 2017, €-pps.

Lähde: EUROMOD, omat laskelmat

Kuvio 6.1.2 Työttömän perusturva: kahden aikuisen kotitalouden ja kahden aikuisen ja kahden lapsen kotitalouden käytettävissä olevat tulot ennen ja jälkeen asumiskustannusten vuonna 2017, €-pps.

Lähde: EUROMOD, omat laskelmat

Kuvio 6.1.3 Eläkeläisen perusturva: yhden ja kahden aikuisen kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ennen ja jälkeen asumiskustannusten vuonna 2017, €-pps.

Lähde: EUROMOD, omat laskelmat

6.2 Pitkäaikaistyöttömien toimeentuloturvan nettokorvausasteet OECD-maissa

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD on jo pitkään julkaissut vertailuja, joissa on tarkasteltu työttömien toimeentuloturvan tasoa ja rakennetta eri OECD -maissa. Vertailuja on tehty eri perhetyypeillä sekä työttömyyden eri vaiheissa. Kuvioissa 6.2.1 ja 6.2.2 on esitetty pitkään työttömänä (60 kuukautta) olleen henkilön kotitalouden nettotulot suhteessa 67 prosenttia keskipalkasta ansaitsevan henkilön kotitalouden nettotuloihin (nettokorvausaste). Vertailu on esitetty neljässä eri perhetyypissä: yksin asuva, yksinhuoltaja (2 lasta), lapseton pari ja pari, jolla kaksi lasta. Suomen osalta pitkään työttömänä ollut vastaa työmarkkinatukea saavaa henkilöä.¹² Taulukossa on esitetty niin sanottu laaja nettokorvausaste. Laajassa nettokorvausasteessa on työttömyysturvan ja verotuksen lisäksi otettu huomioon myös asumistukea ja toimeentulotukea eri maissa vastaavat etuudet. Lapsiperheiden osalta tarkastelussa ovat mukana myös lapsilisä ja elatustuki (yksinhuoltaja).

Puolisoiden osalta toisen puolison on oletettu olevan töissä molemmissa tilanteissa (toinen puoliso töissä tai työtön). Toisen puolison palkan on oletettu olevan myös 67 prosenttia keskipalkasta. Tämä on hyvä pitää mielessä verrattaessa yhden aikuisen talouksien ja puolisoitten korvausasteita. Työttömän yhden aikuisen talouden tulonmuodostus on pelkästään toimeentuloturvaetuksien varassa. Kahden aikuisen taloudessa osa tulonmuodostuksesta tulee toisen puolison palkkatulosta, vaikka toinen puoliso olisikin työtön. Vertailuasetelma siis poikkeaa tässä raportissa aiemmin esitetyistä esimerkkitarkasteluista, joissa työttömän kotitalouden tulojen oletetaan muodostuvan pelkästään toimeentuloturvaetuksista. OECD tuottaa laskelmia myös ns. yhden ansaitsijan perhetyypille. Tällöin työttömyysvaihtoehdossa molemmat puoliset ovat ”ei-työllisiä” ja talouden tulonmuodostus on pelkästään toimeentuloturvaetuksien varassa. Tällöin kuitenkin oletetaan, että toinen puoliso on täysin työmarkkinoiden ulkopuolella eikä täten ole oikeutettu työttömyyskorvaukseen. Tämä ei kovin hyvin vastaa tyypillistä tilannetta Suomessa.

OECD-tarkastelussa työttömän kotitalouden tulotaso suhteutetaan työssäkäyvän kotitalouden tulotasoon. Tämä johtuu osittain OECD-tarkastelun laajasta maajoukosta. Hyvin erilaisten maiden mukana olo tekisi ostovoimakorjattujen tasovertailujen tulkinnan entistäkin vaikeammaksi.

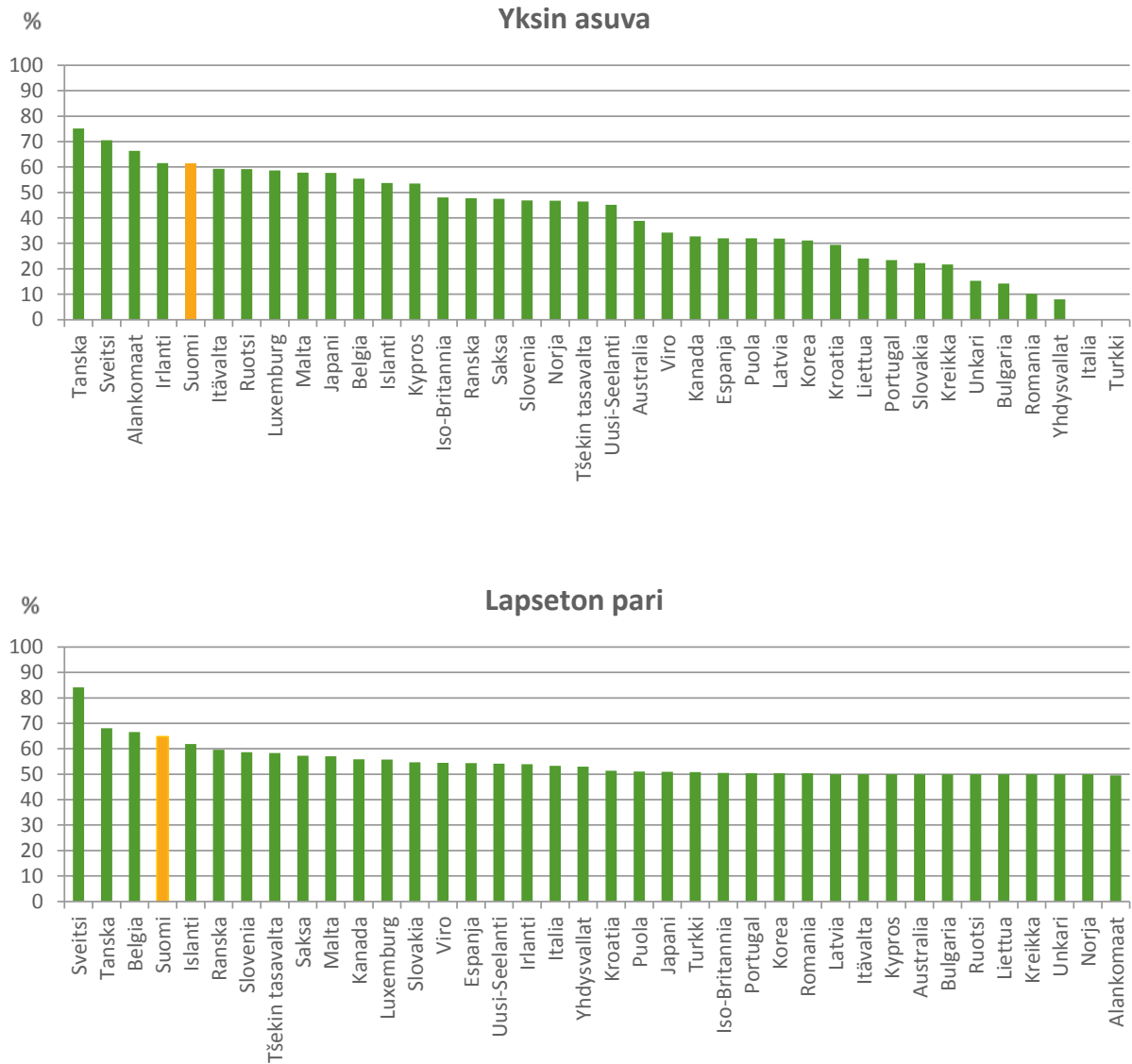
Suomen nettokorvausasteet ovat kaikissa perhetyypeissä korkeampia kuin useimmissa muissa OECD-maissa. Kahden lapsen yksinhuoltajien korvausasteet ovat tosin korkeita useissa muissakin maissa eikä Suomi sijoitu aivan vertailun kärkeen. Pohjoismaista Tanskassa nettokorvausasteet ovat huomattavan korkeita. Sen sijaan Ruotsissa ja Norjassa nettokorvausasteet ovat Suomea matalampia.

Monissa maissa pitkään työttömänä (60 kk) ollut työtön ei enää ole oikeutettu erilliseen työttömyysetuuteen varsinkin, jos puoliso laskelman oletusten mukaisesti on kohtuupalkkaisessa työssä. Tämä selittääkin sen, miksi lapsettoman parin nettokorvausaste on monissa maissa tasan 50 prosenttia.¹³

Etuuksien tason lisäksi nettokorvausaste havainnollistaa myös työllistymiseen liittyviä taloudellisia kannusteita. Mitä korkeampi nettokorvausaste, sitä heikommat taloudelliset kannustimet työttömällä on työllistyä. Aivan tarkalleen nettokorvausaste ei työllistymisen taloudellisia kannusteita kuvaa. Esimerkiksi osassa maita työllistyvä työtön voi jonkin aikaa säilyttää ainakin osan työttömyyden aikaisista etuuksistaan. Lisäksi usein työttömälle tarjolla olevat työpaikat eivät vastaa sitä palkkatasoa, josta työttömäksi on alun perin jääty.

¹² Tarkastelussa on noudatettu OECD:n perusoletusta, jossa työttömyyttä on oletettu edeltävän pitkä työhistoria. Tällä on eräissä maissa vaikutusta työttömyysturvan tasoon näinkin pitkän työttömyyden jälkeen.

¹³ Molempien ollessa töissä tulot $2 * 67\%$ keskipalkasta. Toisen jäädessä työttömäksi tulot pitkän työttömyyden jälkeen $1 * 67\%$ keskipalkasta, koska oikeutta työttömyysetuuteen ei ole. Lisäksi edellytetään, että verotus puhtaasti henkilökohtaista ja että kotitalous ei toisen puolison ollessa työtön ole oikeutettu muihin täydentäviin etuuksiin (asumistuki, toimeentulotuki).

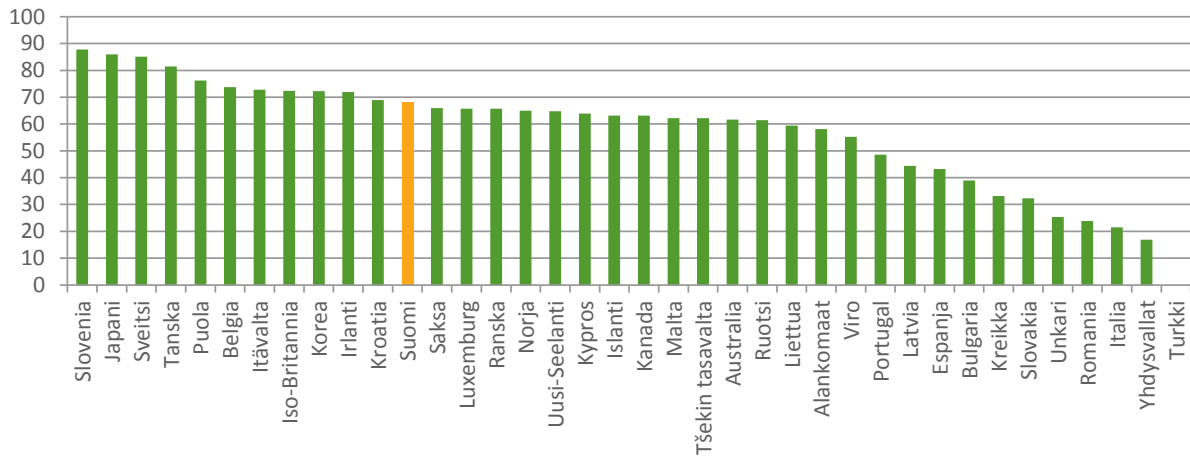

Kuvio 6.2.1. Pitkään työttömänä olleen henkilön lapsettoman kotitalouden nettokorvausaste eräissä OECD-maissa vuonna 2018, %

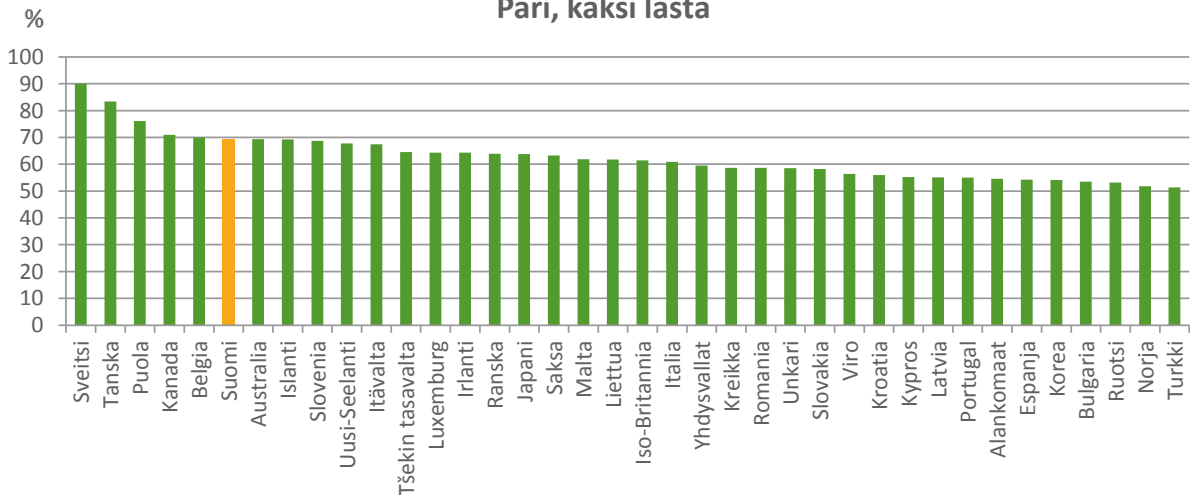
Lähde: Omat laskelmat käyttäen OECD:n vero-etuus –laskimen tuloksia. Tiedot ladattu 27.-31.12.2018

Laskelmassa kotitalouden oletetaan asuvan vuokralla ja vuokran oletetaan kaavamaisesti olevan 20 prosenttia kunkin maan keskipalkasta kaikissa perhetyypeissä. Työttömyyttä edeltävän palkan sekä mahdollisen puolison palkan oletetaan molempien olevan 67 prosenttia keskipalkasta. Ks. tarkemmin teksti.

Yksi huoltaja, kaksi lasta

Pari, kaksi lasta

Kuvio 6.2.1. Pitkään työttömänä olleen henkilön kaksilapsisen kotitalouden nettokorvausaste eri perhe-tyypeissä eräissä OECD-maissa vuonna 2018, %.

Lähde: Omat laskelmat käyttäen OECD:n vero-etuus –laskimen tuloksia. Tiedot ladattu 27.-31.12.2018
Laskelmassa kotitalouden oletetaan asuvan vuokralla ja vuokran oletetaan kaavamaisesti olevan 20 prosenttia kunkin maan keskipalkasta kaikissa perhetyyeissä. Työttömyyttä edeltävän palkan sekä mahdollisen puolison palkan oletetaan molempien olevan 67 prosenttia keskipalkasta. Ks. tarkemmin teksti.

7 Perusturvaa saavien kotitalouksien määrä ja asema tulonjaossa

7.1 Perusturvan jakautuminen sukupuolten näkökulmasta

Perusturvaetuuksien saajissa on selvästi enemmän naisia kuin miehiä. Saajien sukupuolijakaumat vaihtelevat kuitenkin etuuskittain. Taulukkoihin 7.1.1.a ja 7.1.1.b on eritelty etuuksien saajien määrät ja osuudet sukupuolittain vuoden 2017 tilanteen mukaan. Takuueläkkeen ja vanhuuseläkkeenä maksetun kansaneläkkeen saajissa selvä enemmistö on naisia (57 ja 68 %). Naisten osuuden suuruuteen vaikuttavat naisten heikompi työhistoria sekä se, että naisten keskimääräinen elinikä on korkeampi kuin miesten. Noin 10 000 vähimmäismääräisen vanhempainpäivärahan saajasta valtaosa on naisia. Myös vähimmäismääräisen (ja sitä pienemmän) sairauspäivärahan saajissa naiset on yliedustettuina (59 %). Sen sijaan työmarkkinatukea miehet saavat hieman useammin kuin naiset (52 %).

Perusturvaa täydentävän asumistuen saajissa naiset ovat lievästi yliedustettuina (53 %). Viimesijaisen perustoimeentulotuen saajissa miehet ovat vuorostaan yliedustettuina (52 %). Kotihoidon tuki kohdistuu lähes yksinomaan naisille (91 %), samoin kuin elatustuki (85 %).

Taulukko 7.1.1.a Vuoden 2017 aikana etuutta saaneiden lukumäärät yhteensä ja sukupuolittain sekä miesten ja naisten osuudet prosentteina, osa 1.

Etuus	Edun saajia vuonna 2017	Miehiä		Naisia	
		Lkm	%	Lkm	%
Vanhuuseläke	502 672	158 907	32	343 765	68
Työkyvyttömyyseläke	146 424	73 674	50	72 750	50
Takuueläke	107 642	46 196	43	61 446	57
Rintamalisä	17 191	9 541	55	7 650	45
Lapseneläke	19 378	9 616	50	9 762	50
Lapsikorotus (saajat)	14 468	7 529	52	6 939	48
Leskeneläke	7 638	1 951	26	5 687	74
Kansaneläkkeet yhteensä	685 015	250 481	37	434 534	63
Eläkkeensaajan asumistuki	230 996	89 159	39	141 837	61
Eläketuki	3 461	1 994	58	1 467	42
Eläke-etuudet yhteensä	720 058	262 683	36	457 375	64
Vanhempainraha - Suurempi kuin minimi	67 327	2 400	4	64 927	96
Äitiys- tai isyysraha - Suurempi kuin minimi	113 955	58 943	52	55 012	48
Vanhempainraha - Minimim suuruinen	10 579	339	3	10 240	97
Äitiys- tai isyysraha - Minimim suuruinen	9 988	1 699	17	8 289	83
Vanhempainpäivärahat yhteensä	149 092	60 995	41	88 097	59
SPR - Suurempi kuin minimi	268 652	108 348	40	160 304	60
SPR - Minimim suuruinen	11 833	5 521	47	6 312	53
SPR - Pienempi kuin minimi	14 399	5 450	38	8 949	62
YEL-sairauspäiväraha	14 780	8 579	58	6 201	42
Muu sv-päiväraha	19 256	4 993	26	14 263	74
Sairauspäivärahat yhteensä	290 986	117 678	40	173 308	60
Sairausvakuutuksen päivärahat yhteensä	425 405	175 254	41	250 151	59
Sotilasavustus	8 938	8 019	90	919	10

Lähde: Kela

Taulukko 7.1.1.b Vuoden 2017 aikana etuutta saaneiden lukumäärät yhteensä ja sukupuolittain sekä miesten ja naisten osuudet prosentteina, osa 2.

Etuus	Edun saajia vuonna 2017	Miehiä		Naisia	
		Lkm	%	Lkm	%
Yleinen asumistuki – (hakijat ja heidän mahd. puolisonsa)					
Yksin asuva	322 296	177 152	55	145 144	45
Yksinhuoltaja	78 004	6 161	8	71 843	92
Kahden huoltajan lapsiperhe	87 516	43 638	50	43 878	50
Lapseton pari	76 396	37 949	50	38 447	50
Muu ruokakunta	77 654	33 543	43	44 111	57
Yleinen asumistuki yhteensä	550 168	259 064	47	291 104	53
Perustoimeentulotuki – (hakijat ja heidän mahd. puolisonsa)					
Yksin asuva	168 944	102 157	60	66 787	40
Yksinhuoltaja	35 361	3 202	9	32 159	91
Kahden huoltajan lapsiperhe	43 099	21 537	50	21 562	50
Lapseton pari	34 382	17 111	50	17 271	50
Muu yhden hengen kotitalous	59 750	35 520	59	24 230	41
Perustoimeentulotuki yhteensä	302 844	158 934	52	143 910	48
Työmarkkinatuki	309 148	161 646	52	147 502	48
Peruspäiväraha	72 686	36 069	50	36 617	50
Työttömyyspäiväraha yhteensä	365 129	189 421	52	175 708	48
Opintoraha	309 095	139 288	45	169 807	55
Asumislisä	169 236	74 191	44	95 045	56
Opintolainavähennys	10 702	3 987	37	6 715	63
Opintolainahyvitys	1 180	306	26	874	74
Opintoetuudet yhteensä	316 658	141 950	45	174 708	55
Opintolainakanta					
Opintolainaa lyhentäneet	184 393	77 129	42	107 264	58
Opintolainaa nostaneet	176 044	79 209	45	96 835	55
Opintolainasaldo ei muuttunut	65 691	29 231	44	36 460	56
Opintovelallisten lkm	425 094	185 196	44	239 898	56
Lapsilisä - Kahden huoltajan perhe	482 017	22 434	5	459 583	95
Lapsilisä - Yksinhuoltaja	121 006	13 882	11	107 124	89
Lapsilisä yhteensä	579 004	34 603	6	544 401	94
Elatustuki	85 380	12 643	15	72 737	85
Elatusapu	13 145	659	5	12 486	95
Lasten elatus yhteensä	85 935	12 707	15	73 228	85
Lastenhoidon tuki - Hoitoraha	138 180	12 006	9	126 174	91
Lastenhoidon tuki - Hoitolisä	46 146	2 632	6	43 514	94
Lastenhoidon tuki - Kuntalisä	46 639	4 530	10	42 109	90
Lastenhoidon tuki yhteensä	138 602	12 077	9	126 525	91
Muut etuudet yhteensä	1 460 958	527 008	36	933 950	64
Kaikki etuudet yhteensä	2 319 807	886 234	38	1 433 573	62

Lähde: Kela

7.2 Perusturvan varassa olevien henkilöiden määrä ja tulonmuodostus

Tässä luvussa kuvataan perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asuvien henkilöiden määrän kehitystä sekä näiden asuntokuntien pääasiallisia tulonlähteitä. Lisäksi tarkastellaan eri etuuksien kohdentumista henkilöille eri tuloaluokissa. Tarkastelut perustuvat koko asuntoväestöä kuvaavaan Tulonjaon kokonaistilastoon (Tilastokeskus 2019b).

Kotitalouden tulkitaan elävän perusturvan varassa silloin, kun perusturvaetuudet, asumistuet ja toimeentulotuki muodostavat yli puolet kyseisen kotitalouden bruttotuloista¹⁴. Taulukossa 7.2.1 on esitetty perusturvan varassa olevissa kotitalouksissa asuvien henkilöiden määrä ja osuus asuntoväestöstä vuosina 2005–2017. Hieman alle kymmenellä prosentilla yli puolet asuntokunnan bruttotuloista koostui perusturvaetuuksista vuonna 2017. Kokonaan (yli 90 %) perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asui noin neljännesmiljoona henkilöä. Pitkittyneesti, vähintään neljää vuotta yhtäjaksoisesti kokonaan perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa asui 1,8 prosenttia asuntoväestöstä. Heidän osuutensa oli kasvanut 12 vuodessa 0,6 prosenttiyksikköä.

Taulukko 7.2.1. Perusturvan varassa elävien henkilöiden määrä ja osuus koko asuntoväestöstä vuosina 2005, 2010 ja 2013–2017 (henkilöiden lukumäärä, 1 000 henkilöä).

	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Koko asuntoväestö	5154	5265	5 308	5 332	5 351	5 364	5 377	5386
Perusturvan osuus yli puolet bruttotuloista	471	463	456	472	490	507	516	512
- % koko asuntoväestöstä	9,1	8,8	8,6	8,9	9,2	9,5	9,6	9,5
Perusturvan osuus yli 90 % bruttotuloista	182	195	203	217	231	243	250	250
- % koko asuntoväestöstä	3,5	3,7	3,8	4,1	4,3	4,5	4,7	4,6
Pitkittyneesti perusturvan osuus yli 90 %	62	61	74	79	84	90	96	97
- % koko asuntoväestöstä	1,2	1,2	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,8

Huom. pitkittyneesti perusturvan varassa tarkoittaa vähintään neljää vuotta yhtäjaksoisesti. Perusturva sisältää tässä myös ansiosidonnaiset sv-päivärahat¹¹.

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

Perusturvan varassa olevista henkilöistä puolet asuu kotitalouksissa, jonka pääasiallinen tulolähde on työttömyysetuus. Heidän osuutensa on kasvanut 7,5 prosenttiyksikköä vuodesta 2005 kuten taulukosta 7.2.2 nähdään. Vaikka perusturvan saajissa on enemmän naisia kuin miehiä (ks. luku 7.1), koko vuoden kokonaan perusturvan varassa olevien keskuudessa on enemmän miehiä kuin naisia. Miehiässä erityisesti (pitkäaikais)työttömät ovat yliedustettuina. Sekä perusturvan varassa elävien miesten että naisten keskuudessa työttömien osuus on kasvanut.

¹⁴ Perusturvaetuuksiin on luettu työttömyysturvan peruspäiväraha ja työmarkkinatuki, sairaus- ja vanhempainpäivärahat, kotihoidon tuki, elatustuki, lapsilisät, kansaneläkkeenä maksetut vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeet, takuueläkkeet, kuntoutusraha, vammaistuet, asumistuet, toimeentulotuki, opintoraha sekä eräitä muita sosiaaliavustuksia (mm. sotilasavustukset). Etuudet on määritelty tulonjakotilastojen tuloalokituksen pohjalta aineiston sallimalla tarkkuudella. Aineiston rajoitteista johtuen myös ansiosidonnaiset sairaus- ja vanhempainpäivärahat sisältyvät tässä perusturvaetuuksiin.

Taulukko 7.2.2. Kokonaan perusturvan varassa olevien henkilöiden jakautuminen kotitalouden pääasiallisen tulolähteen mukaan 2005–2017, %.

	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Molemmat sukupuolet							
Vanhuuseläke (kansaneläke)	5,8	4,1	4,6	4,4	4,1	4,2	4,2
Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki	42,5	37,8	44,3	45,7	48,2	49,0	50,0
Perhevustukset	22,1	23,0	20,6	20,0	18,9	18,3	18,1
Sairaus ja työkyvyttömyys	18,5	23,3	21,2	20,3	19,6	19,5	19,2
Muut tulonsiirrot	11,0	11,8	9,3	9,7	9,1	9,0	8,5
Tulonsiirrot yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Henkilöitä yhteensä (lkm)	181 860	194 932	216 890	230 649	243 232	250 395	249 817
Miehet							
Vanhuuseläke (kansaneläke)	2,7	2,0	2,6	2,5	2,5	2,6	2,7
Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki	48,6	42,3	48,4	49,8	52,0	52,8	54,2
Perhevustukset	17,5	17,6	15,4	14,9	14,1	13,6	13,5
Sairaus ja työkyvyttömyys	20,6	26,4	24,2	22,9	22,1	21,9	21,2
Muut tulonsiirrot	10,6	11,8	9,3	9,8	9,3	9,2	8,4
Tulonsiirrot yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Miehiä yhteensä (lkm)	90 302	102 372	116 355	123 672	130 820	135 284	134 749
Naiset							
Vanhuuseläke (kansaneläke)	9,0	6,5	7,0	6,5	6,1	6,1	6,0
Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki	36,5	32,8	39,6	41,0	43,9	44,5	45,0
Perhevustukset	26,5	29,0	26,5	25,9	24,6	23,8	23,5
Sairaus ja työkyvyttömyys	16,5	19,9	17,6	17,2	16,7	16,8	17,0
Muut tulonsiirrot	11,5	11,8	9,2	9,5	8,8	8,8	8,5
Tulonsiirrot yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Naisia yhteensä (lkm)	91 558	92 560	100 535	106 976	112 411	115 110	115 068

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

Perusturvan varassa olevien henkilöiden käytettävissä olevat rahatulot ovat hieman alle puolet koko väestön käytettävissä olevien rahatulojen mediaanista (taulukko 7.2.3). Kokonaan (bruttotuloista yli 90 %) perusturvan varassa olevien tulotaso on hieman puolet väestön mediaanista. Pitkittyneesti kokonaan perusturvan varassa olevien tulotaso sijoittuu edellä mainittujen välille. Tarkastelujaksolla ei ole tapahtunut suuria muutoksia.

Taulukko 7.2.3 Perusturvan varassa elävien käytettävissä olevien tulojen suhde väestön mediaanituloon, %.

	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Koko asuntoväestö, mediaanitulo, €/v	26 426	26 580	26 804	26 111	26 643	26 695	25 825
Kokonaan perusturvan varassa, %	48	47	46	46	46	47	47
Pitkittyneesti kokonaan perusturvan varassa, %	50	49	48	48	49	50	50
Perusturvan osuus yli puolet bruttotuloista, %	52	51	50	50	50	51	51

Perusturvan saajat keskittyvät etenkin kahteen alimpaan tulokymmenyksen. Kuten taulukosta 7.2.4 nähdään, kaikista etuuksista eniten pienituloisille kohdentuvat yleinen asumistuki ja toimeentulotuki. Ansiosidonnaiset etuudet, työeläke ja lapsilisät kohdentuvat tasaisemmin eri tulokymmenyksiin.

Taulukko 7.2.4 Etuuksien saajien jakautuminen tulokymmenyksittäin vuonna 2017. (%)

Osuus kaikista tulolajia saaneista asutokunnista, %	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Yhteensä
Kelan vanhuuseläkkeet	22,6	23,1	15,5	11,0	7,9	5,9	4,5	3,5	2,9	3,0	100,0
Kelan työkyvyttömyyseläkkeet	23,8	27,4	13,2	8,6	6,8	5,8	4,7	3,9	3,2	2,4	100,0
Kelan perhe-eläkkeet	17,0	11,9	11,7	10,8	9,6	9,5	8,7	8,3	7,0	5,5	100,0
Takuueläke	34,4	25,8	11,5	7,5	5,5	4,3	3,4	2,9	2,4	2,3	100,0
Työmarkkinatuki	34,0	21,2	13,1	9,2	6,7	5,1	4,0	3,1	2,1	1,4	100,0
Peruspäiväraha	20,4	18,7	16,5	12,3	9,4	7,5	5,8	4,5	3,1	1,9	100,0
Toimeentulotuki	39,7	27,1	14,1	7,7	4,3	2,8	1,8	1,2	0,7	0,4	100,0
Yleinen asumistuki	40,1	21,9	14,7	9,2	5,1	3,2	2,2	1,6	1,2	0,8	100,0
Eläkkeensaajien asumistuki	26,6	43,4	18,9	5,2	2,2	1,3	0,9	0,6	0,5	0,3	100,0
Opintotuet	29,6	13,1	11,2	9,3	8,0	7,1	6,5	5,9	5,2	4,2	100,0
Vanhempainpäiväraha	9,4	11,8	12,5	12,6	12,3	11,4	10,1	8,2	6,7	5,0	100,0
Kotihoidon tuet	9,9	13,0	12,8	12,5	12,0	11,1	9,7	7,8	6,3	4,8	100,0
Lapsilisä	7,0	9,5	10,6	11,1	11,2	11,4	11,2	10,4	9,2	8,4	100,0
Elatustuki	12,9	20,3	18,9	15,1	10,3	7,5	5,8	4,3	2,9	1,8	100,0
Sairauspäiväraha	11,0	10,0	10,0	10,1	10,2	10,2	10,1	10,3	9,7	8,2	100,0
Työeläkkeet	10,9	16,9	14,3	11,6	9,7	8,5	7,6	6,9	6,5	7,0	100,0
Ansiosidonnainen työttömyysturva	14,0	12,8	12,0	11,2	10,4	9,8	9,3	8,5	7,2	4,7	100,0

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

Kotitalouden katsotaan olevan pienituloisen kun sen ekvivalentit käytävissä olevat rahatulot ovat alle 60 prosenttia koko väestön ekvivalenttien rahatulosten mediaanista. Pienituloisuus on kuusi kertaa yleisempää perusturvan varassa olevissa kotitalouksissa elävillä kuin koko asuntoväestössä (taulukko 7.2.5).

Taulukko 7.2.5. Pienituloisuusaste koko väestössä, perusturvan varassa ja kokonaan perusturvan varassa olevilla. (%)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Perusturvan varassa	76	77,14	73,7	70,45	68,98	67,03	66,76	67,59
Kokonaan perusturvan varassa	86,87	87,48	83,83	80,4	78,69	76,89	77,29	77,88
Koko asuntoväestö	14,27	14,39	13,65	13,23	12,98	12,72	12,7	12,81

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

Perusturvan varassa olevista henkilöistä noin neljä viidestä (78 %) asui vuokra-asunnossa vuonna 2017. Kokonaan perusturvan varassa olevilla osuus oli korkeampi, 86 prosenttia. Osuus oli lähes sama myös pitkittyneesti kokonaan perusturvan varassa olleilla. Koko asuntoväestöstä vuokralla asui noin neljännes (26 %). (Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto)

7.3 Perusturvan varassa elävien koettu toimeentulo

Taulukkoon 7.3.1 on koottu tietoa perusturvan varassa elävien koetusta toimeentulosta suhteessa koko väestöön. Siitä nähdään, että perusturvan varassa elävien koettu toimeentulo on heikompi kuin väestössä keskimäärin. Osin sitä selittää asumiskustannusten suurempi osuus. Perusturvan varassa olevien asumiskustannusten tulo-osuus on yli puolet suurempi kuin väestön keskimääräinen (41,3 % vs. 15,9 %). Lähes joka viidennellä perusturvan varassa olevalla kotitaloudella oli vaikeuksia vuokran tai asuntolainan maksamisessa. Perusturvan varassa olevista henkilöistä noin neljä viidestä (78 %) asui vuokra-asunnossa. Koko asuntoväestöstä vuokralla asui noin neljännes (26 %).

Hieman yli puolet perusturvan varassa elävistä kokee vaikeuksia saada tulot riittämään tavanomaisiin menoihin. Kaksi viidestä perusturvan varassa elävästä kotitaloudesta on kokenut ongelmia laskujen maksamisessa eräpäivään mennessä. Kolme neljästä perusturvan varassa elävästä on kokenut vaikeuksia suoriutua yllättävistä menoista.

Taulukko 7.3.1 Kotitalouksien toimeentulo-ongelmat, perusturvan varassa olevat kotitaloudet eriteltyinä (% kotitalouksista).

	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017 ^b
Asumiskustannusten osuus käytettävissä olevista rahatuloista, mediaani (bruttokäsite)							
Kaikki kotitaloudet	14,6	15,4	15,8	15,8	15,7	15,9	
Perusturvan varassa ^a	35,8	38,8	40,4	41,7	41,6	41,3	
Vaikeuksia vuokran tai asuntolainan maksamisessa							
Kaikki kotitaloudet	.	4,7	4,7	4,6	4,9	4,6	4,4
Perusturvan varassa ^a	.	15,1	20,1	17,8	18,6	16,6	18,4
Vaikeuksia saada tulot riittämään tavanomaisiin menoihin							
Kaikki kotitaloudet	27,7	24,5	25,4	24,2	24,4	24,8	21,5
Perusturvan varassa ^a	59,9	55,9	53,9	52,0	57,2	53,8	55,6
Ongelmia laskujen ja maksujen maksamisessa määräpäivänä							
Kaikki kotitaloudet	16,0	15,2	15,0	14,7	15,4	15,5	14,8
Perusturvan varassa ^a	40,9	39,3	42,6	38,5	40,0	38,5	43,2
Jää rahaa säästöön							
Kaikki kotitaloudet	.	54,7	57,1	57,2	55,4	57,6	60,6
Perusturvan varassa ^a	.	19,6	23,3	24,7	20,5	20,9	23,3
Vaikeuksia suoriutua yllättävistä menoista							
Kaikki kotitaloudet	30,1	27,2	27,0	28,2	29,2	28,3	26,9
Perusturvan varassa ^a	71,6	69,0	72,4	70,0	73,3	78,0	75,6

^a Kotitalous on perusturvan varassa jos perusturva muodostaa yli puolet kotitalouden bruttotuloista vuoden aikana

^b Ennakkotieto

Lähde: Tulonjakotilasto, Tilastokeskus.

Useammassa kuin joka kahdeksannessa perusturvan varassa olevassa kotitaloudessa koetaan, ettei ole varaa kunnon ateriaan edes joka toinen päivä (taulukko 7.3.2). Kokemus on perusturvan varassa olevilla yli neljä kertaa yleisempi kuin väestössä keskimäärin. Myös muiden hyödykkeiden hankkimisen suhteen ero väestöön keskimäärin on noin nelinkertainen. Tietokoneiden saatavuus on parantunut merkittävästi perusturvan

varassa olevien keskuudessa viimeisen kymmenen vuoden aikana, mikä johtuu tietotekniikkatuotteiden hintojen laskusta.

Taulukko 7.3.2 Kotitalouksien koetut toimeentulo-ongelmat eri hyödykkeiden hankkimisen suhteen, perusturvan varassa olevat kotitaloudet eriteltyinä (% kotitalouksista).

	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017 ^b
Ei varaa kunnon ateriaan joka toinen päivä							
Kaikki kotitaloudet	2,6	3,2	2,7	2,9	3,3	2,6	3,2
Perusturvan varassa ^a	10,7	16,1	11,5	10,6	12,3	11,2	13,9
Ei varaa kotitietokoneeseen							
Kaikki kotitaloudet	5,5	2,4	1,7	1,5	1,5	1,5	1,5
Perusturvan varassa ^a	23,1	13,6	6,6	5,3	6,3	6,9	7,6
Ei varaa viettää joka vuosi viikon loma kodin ulkopuolella							
Kaikki kotitaloudet	18,6	14,8	13,5	13,2	14,2	15,4	13,3
Perusturvan varassa ^a	59,6	42,4	44,4	37,6	42,4	44,3	43,5
Ei varaa autoon							
Kaikki kotitaloudet	8,5	8,3	8,5	8,5	8,9	8,5	8,3
Perusturvan varassa ^a	37,4	38,6	40,0	39,1	37,8	35,4	39,3

^a Kotitalous on perusturvan varassa jos perusturva muodostaa yli puolet kotitalouden bruttotuloista vuoden aikana

^b Ennakkotieto

Lähde: Tulonjakotilasto, Tilastokeskus.

7.4 Väestön käsitykset perusturvaetuuksien riittävydestä

Väestön käsitysten ja mielipiteiden arviointi on keskeistä erityisesti yhteiskuntapolitiikan legitimitietin kannalta. Tässä luvussa tarkastellaan väestön näkemyksiä riittäväksi katsotusta toimeentulon tasosta sekä sitä, kuinka riittävinä eri toimeentuloturvaetuuksia pidetään.

Taulukossa 7.4.1 tarkastellaan väestön mielipidettä riittäväksi katsotusta vähimmäisturvan tasosta. Vastaajilta kysyttiin, paljonko heidän mielestään yhden aikuisen ruokakunta tarvitsee rahaa elääkseen kuukaudessa sen jälkeen, kun verot ja asumiskustannukset on maksettu. Taulukossa on raportoitu kultakin poikkeikkaushetkeltä sopivaksi katsotun vähimmäisturvan keskiarvo sekä 95 prosentin luottamusvälin ylä- ja alarajat. Vertailun vuoksi taulukossa on raportoitu myös toimeentulotuen perusosan nimellinen taso yksin asuvalle henkilölle.

Taulukko 7.4.1. Väestön näkemys riittäväksi katsotusta vähimmäisturvan tasosta yksinasuvalle vuosina 1995–2017, €/kk vuoden 2019 hintatasossa.

	1995	2000	2005	2010	2014	2017
Keskiarvo	628	592	675	756	748	738
95 % luottamusväli	611 – 646	583 – 604	662 – 689	742 – 770	716 – 780	708 – 768
Yksin asuvan toimeentulotuen perusosa	483	458	470	470	496	500
Toimeentulotuen perusosa suhteessa väestön näkemukseen, %	77	77	70	62	66	68

Vuosien 1995–2010 luvut perustuvat postikyselyihin, lähde: THL 2011. Vuosien 2014 ja 2017 tiedot perustuvat puhelinhaastatteluihin, lähde: Kela ja TNS Gallup 2014 ja 2017.

Taulukosta 7.4.1. nähdään, että keskimääräinen euromäärä, joka kansalaismielipiteen mukaan riittäisi elämiseen, on viimeisen 20 vuoden aikana kasvanut reaalisesti 630 eurosta 740 euroon. Kunakin ajankohtana väestön näkemys elämiseen tarvittavasta euromäärästä on korkeampi kuin mitä sen hetkinen yksinasuvan toimeentulotuen perusosan taso on. Vuosina 1995–2010 toimeentulotuen perusosan vaje suhteessa väestön riittäväksi katsoman vähimmäisturvan tasoon kasvoi 15 prosenttiyksiköllä. Vuodesta 2010 lähtien toimeentulotuen perusosan vaje riittäväksi katsottuun vähimmäisturvan tasoon on kaventunut hieman, n. 6 prosenttiyksikköä. Vuonna 2017 vaje on suunnilleen yhtä suuri kuin 12 vuotta sitten vuonna 2005.

Taulukossa 7.4.2 tarkastellaan riittäväksi katsotun vähimmäisturvan määrää suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin asumiskustannusten jälkeen. Tulotasot perustuvat luvun 4 esimerkkilaskelmiin. Tiedot koskevat ainoastaan yksinasuvan aikuisen kotitaloutta. Kaikissa perusturvaelämäntilanteissa tulot jäävät jonkin verran alle väestön näkemysten keskimääräisestä euromäärästä, jonka yhden aikuisen ruokakunta tarvitsee elääkseen kuukaudessa. Työmarkkinatukea, vähimmäismääräistä SV-päivärahaa sekä pientä ansiöpäivärahaa saavan kotitalouden tulot jäävät eniten väestön katsomasta riittävästä vähimmäisturvan tasosta. Sen sijaan opiskelijan ja takuueläkettä saavan tulot ovat hyvin lähellä väestön näkemystä. Vuosien 2014 ja 2017 välillä perusturvaetuuksien tason ja näkemysten välinen ero on pienentynyt.

Taulukko 7.4.2. Yksinasuvan aikuisen asumiskustannusten jälkeisten käytettävissä olevien tulojen suhde (%) väestön arvioimaan riittävään vähimmäisturvan tasoon 1995–2017.

	1995	2000	2005	2010	2014	2017
Työmarkkinatuki	77	73	65	62	66	68
Täysi kansaneläke / takuueläke	80	82	76	72	85	88
Opintotuki (ml. opintolaina)	82	76	65	62	66	103
Vähimm. SV-päiväraha	77	73	65	62	66	68
Keskipalkkainen	197	224	258	263	253	241 ^a
Pienipalkkainen	90	120	122	125	124	134 ^a
Ansiosidonnainen työttömyysturva, pienipalkkainen	77	87	80	75	80	77 ^a

Lähde: Vuosien 1995–2010 osalta THL 2011. Vuosien 2014 ja 2017 osalta Kela ja TNS Gallup 2014 ja 2017.

^a Vuonna 2017 palkkaoletukset ovat pienemmät kuin aiemmin, minkä vuoksi suhde alentuu vuonna 2017.

Väestöryhmien välillä on myös jonkin verran mielipide-eroja siinä, paljonko ihminen tarvitsee rahaa eläkkeeseen kuukaudessa verojen ja asumiskustannusten jälkeen (taulukko 7.4.3). Nuoremmat vastaajat arvioivat summan jonkin verran pienemmäksi kuin vanhemmat vastaajat. Sosioekonomista asemaa tarkasteltaessa tämä näkyy siinä, että opiskelijoille riittävä rahamäärä on selvästi väestön keskimääräistä arviota matalampi. Yrittäjät ja eläkeläiset puolestaan arvioivat summan korkeimmaksi. Myös tuloryhmien väliset mielipide-erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Niin mediaanilla kuin keskiarvolla mitattuna pienituloisimmat arvioivat summan kaikkein pienimmäksi ja suurituloisimmat korkeimmaksi. Sen sijaan sukupuolten ja maantieteellisten alueiden väliset mielipide-erot ovat varsin pieniä.

Lisäksi taulukossa raportoidaan toimeentulotuen, yleisen asumistuen, työttömyys-, perhe-, tai opintoetouden tai Kelan maksaman eläkkeen vuoksi Kelassa viimeisen vuoden aikana asioineiden näkemyksiä. Eri etuuksien vuoksi Kelassa asioineiden näkemykset eroavat tilastollisesti merkitsevästi muiden vastaajien näkemyksistä ainoastaan opintoetuuksien kohdalla. Kuten edellä havaittiin, opiskelijat arvioivat riittäväksi katsotun vähimmäisturvan tason pienemmäksi kuin muut.

Taulukko 7.4.3. Eri väestöryhmien riittäväksi katsoma vähimmäisturvan taso vuonna 2017.

	Painottamaton N	Mediaani	Keskiarvo	Keskiahajonta
Sukupuoli			n.s.	
Nainen	440	600	717	425
Mies	459	600	723	471
Ikä			***	
15–24	103	500	580	470
25–34	179	500	635	384
35–49	158	600	732	428
50–64	200	700	828	501
65–	259	700	751	408
Sosioekonominen asema			***	
Työntekijä	245	600	718	453
Alempi toimihenkilö	77	500	677	433
Ylempi toimihenkilö	112	600	702	428
Yrittäjä / maatalousyrittäjä	66	650	820	461
Opiskelija	86	500	530	367
Eläkeläinen	290	700	792	457
Muu	23	623	779	513
Talouden tulot			**	
– 20 000	173	500	602	391
20 001 – 35 000	182	600	735	440
35 001 – 50 000	182	603	750	423
50 001 – 85 000	209	600	776	461
85 001 –	91	685	748	442
Alue			n.s.	
Helsinki-Uusimaa	273	600	710	428
Etelä-Suomi	184	600	733	466
Länsi-Suomi	228	600	705	411
Pohjois- ja Itä-Suomi	214	600	738	498
Asioinut Kelassa				
Toimeentulotuki	22	602	604 n.s.	220
Yleinen asumistuki	60	600	682 n.s.	454
Työttömyysetuus	43	500	776 n.s.	575
Perhe-etuus	54	600	728 n.s.	429
Opintoetus	68	500	487***	232
Kelan maksama eläke	16	500	552 n.s.	325

Lähde: Kela ja TNS Gallup 2017. Kyselyssä kysytty näkemystä siitä, kuinka paljon yhden aikuisen ruokakunta tarvitsee rahaa eläkkeeseen kuukaudessa sen jälkeen, kun verot ja asumiskustannukset on maksettu.

n.s.= not significant, ei tilastollisesti merkitsevä

Kelan tutkimuksen TNS Gallupilla teettämässä väestöä edustavissa puhelinhaastatteluissa on lisäksi tutkittu kansalaisten mielipidettä eri etuuksien riittävydestä. Taulukko 7.4.4 osoittaa, että näkemyksissä on selviä eroja eri etuuksien välillä. Suomalaisten kriittisyys kohdentuu vuodesta riippumatta ennen muuta kansaneläkkeen, lasten kotihoidon tuen ja opintotuen tasoon. Tasoltaan täysin tai jokseenkin riittäviksi arvioidut etuudet ovat myös pysyneet melko samoina. Näitä ovat sairaanhoitokorvaukset, sairauspäiväraha, lapsilisä

ja asumistuki. Vuosina 2011, 2014 ja 2017 riittävimmit arvioitujen etuuksien kärkikolmikoon ovat muostaneet niin sanotut koko kansan etuudet eli sairauspäiväraha, sairaanhoitokorvaukset ja lapsilisä.

Vaikka eri etuuksien järjestys toisiinsa nähden on pysynyt melko muuttumattomana, etuuksien riittävyttä koskevilla mielipiteillä on tapahtunut myös tiettyä ajallista muutosta. Vuosien 2003–2011 välisiä muutoksia tarkasteltaessa huomataan, että kriittisyys etuuksien riittävyttä kohtaan yleisesti kasvoi. Muutos oli maltillista, mutta trendi on sängen selkeä. Sen sijaan vuosien 2011 ja 2017 välillä etuuksien tasoa riittäväni pitävien osuudet ovat kasvaneet arvioitavasta etuudesta riippumatta.

Taulukko 7.4.4. Väestön mielikuvat eri etuuksien ja korvausten riittävydestä vuosina 2000, 2002, 2003, 2008, 2011, 2014 ja 2017. Täysin tai jokseenkin riittäväni pitävien osuus (%).

	2000	2002	2003	2008	2011	2014	2017
Lapsilisä			42	37	40	57	63
Sairauspäiväraha (myös ansiosid.)			49	46	43	57	62
Sairanhoitokorvaukset			48	42	49	60	61
Asumistuki	55	54	45	38	39	54	56
Työmarkkinatuki ja peruspäiväraha			35	33	30	46	53
Vanhempainpäiväraha (myös ansiosid.)			35	30	32	45	53
Toimeentulotuki					23	44	47
Lasten kotihoidon tuki			27	22	21	36	45
Opintotuki	37	31	30	24	23	38	42
Kansaneläke	35	36	33	20	20	34	36

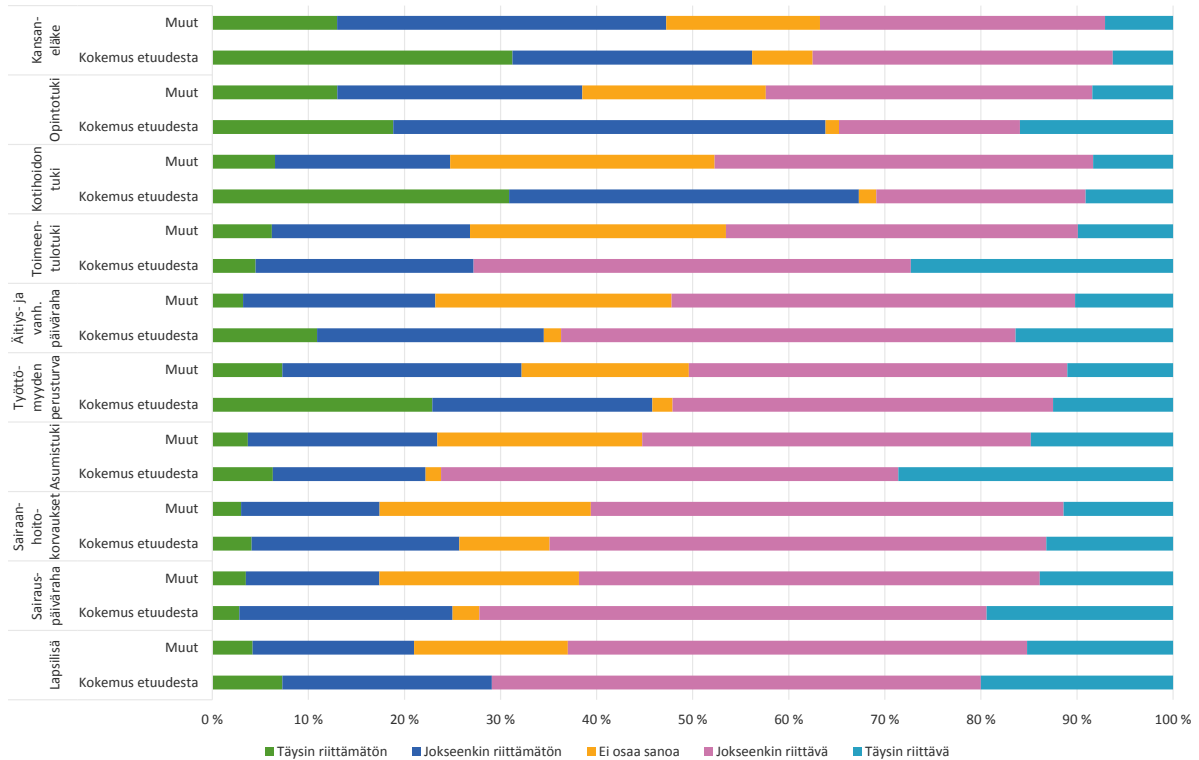
Lähde: Kela ja TNS Gallup 2000, 2002, 2003, 2008, 2011, 2014 ja 2017.

Tuloksia tulkittaessa on syytä muistaa, että mikäli vastaajalla ei ole henkilökohtaista kokemusta tai tietoa etuuden tasosta tai esimerkiksi korvausasteesta, kyse on tällöin pitkälti mielikuvista kyseisen etuuden kohderyhmistä (esim. eläkeläinen, työtön, kotiäiti, opiskelija) ja siitä, millä tavoin nämä väestöryhmät tulevat taloudellisesti toimeen.

Kuviossa 7.4.1 on katsottu sitä, millä tavoin kokemus etuudesta on yhteydessä etuuksien riittävyttä koskeviin mielipiteisiin. Kokemusta etuudesta on mitattu sen perusteella, millä tavoin vastaaja on raportoinut asioineensa Kelassa viimeisen vuoden aikana. Joidenkin etuuksien kohdalla muuttuja mittaa suoraan sitä, että vastaaja on saanut kyseistä etuutta: sairauspäivärahan, sairaanhoitokorvausten, asumistuen, opintotuen, toimeentulotuen sekä työmarkkinatuen ja työttömyyden peruspäivärahan kohdalla kokemus etuudesta viittaa siihen, että vastaaja on asioinut Kelassa kyseisten etuuksien tai korvausten vuoksi. Joidenkin kohdalla mittari on epätarkempi, mutta mittaa kuitenkin sitä, että vastaajalla on todennäköisesti kokemusta etuudesta tai ainakin jonkinlainen tieto etuuden tasosta: Lasten kotihoidon tuen, lapsilisän sekä äitiys- ja vanhempainpäivärahan osalta tutkitaan Kelassa jonkin perhe-etuuden vuoksi asioineiden näkemyksiä. Kansaneläkkeen osalta tarkastellaan Kelassa jonkin eläkeasian tai eläkkeensaajan asumistuen vuoksi asioineiden vastaajien mielipidettä.

Yleisesti ottaen ne, joilla on kokemusta etuudesta arvioivat etuuden tason riittävämmäksi kuin ne, jotka eivät ainakaan lähiaikoina ole asioineet Kelassa kyseisen etuuden vuoksi. Poikkeuksena on lasten kotihoidon tukea ja opintotukea koskevat mielipide-erot, jossa perhe-etuuksien vuoksi Kelassa asioineet arvioivat tuen tason täysin tai jokseenkin riittäväksi harvemmin kuin muut vastaajat. Tiettyjen etuuksien osalta, kuten opintotuen, kansaneläkkeen tai sairaanhoitokorvausten kohdalla, mielipide-erot ovat pieniä. Niin väestön kuin etuudensaajienkin mielipiteiden valossa riittämättömiin etuuksiin lukeutuvat kansaneläke, lasten kotihoidon tuki ja opintotuki.

Perustoimeentuloturvan osalta huomionarvoista on näkemykset toimeentulotuen ja asumistuen riittävydestä. Toimeentulotuen vuoksi Kelassa asioineista yli 70 prosenttia kokee tuen tason täysin tai jokseenkin riittäväksi. Lisäksi asumistuen vuoksi Kelassa asioineista 76 prosenttia arvioi yleisen asumistuen tason täysin tai jokseenkin riittäväksi.

Kuvio 7.4.1. Kokemus etuudesta ja mielikuvat eri etuuksien ja korvausten riittävydestä vuonna 2017 (%).
Lähde: Kela ja TNS Gallup 2017.

7.5 Vuosien 2015–2019 sosiaaliturvan ja verotuksen muutosten vaikutukset köyhyteen

Suraavassa arvioidaan vuosina 2015–2019 tehtyjen etuuksien ja verotuksen muutosten vaikutuksia köyhyysmittareihin. Vaikutukset on laskettu mikrosimulointimenetelmällä, jossa vuosien 2015–2019 verotus- ja etuuslainsäädäntöä simuloidaan vuoden 2016 väestöaineistolla. Näin saadaan eristettyä politiikkamuutosten suora tulonjakovaikutus muista tuloeroihin vaikuttaneista muutoksista, esimerkiksi väestörakenteesta.

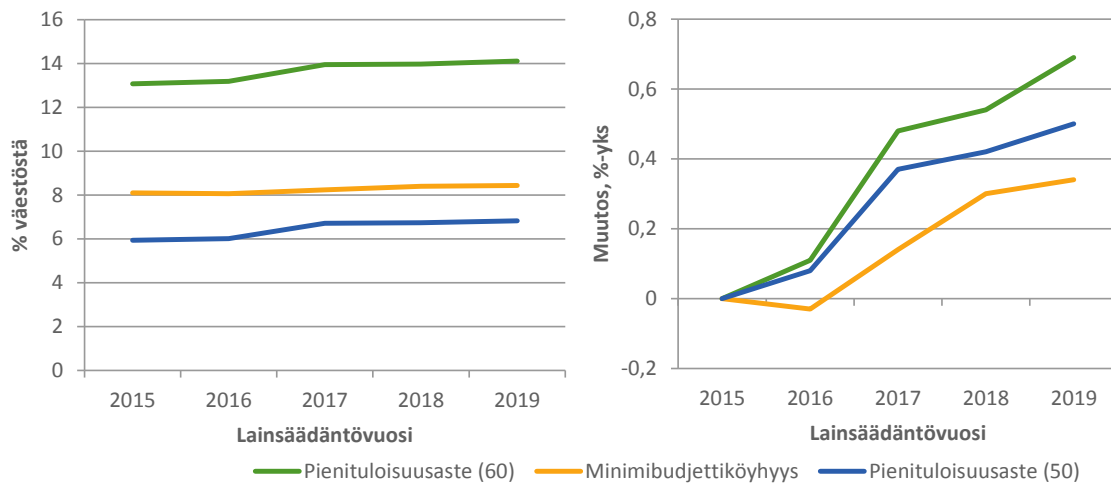
Lainsäädännön rahamääräiset parametrit on muutettu aineistovuoden hintatasoon kuluttajahintaindeksin avulla. Tällöin muutoksiksi tulkitaan varsinaisten lakimuutosten lisäksi sosiaalietuuksien ja verotuksen tason muutokset suhteessa yleiseen hintatasoon sekä kunnallisveroprosenttien muutokset. Menetelmä on samankaltainen kuin aikaisemmissa politiikkareformien tulonjakovaikutuksia arvioivissa tutkimuksissa (esim. Bargain & Callan 2010), joista löytyy tarkempaa tietoa estimointimenetelmästä.

Laskelmat ovat luonteeltaan staattisia, eli ne eivät huomioi lakimuutosten mahdollisia käyttäytymisvaikutuksia. Arvioidut työllisyysvaikutukset lieventäisivät jonkin verran tässä arvioituja vaikutuksia (ks. Kärkkäinen ja Tervola 2018).

Simulointilaskelmat eivät sisällä myöskään välillisen verotuksen, varhaiskasvatusmaksujen tai terveydenhuollon maksujen muutoksien vaikutuksia. Vuosina 2015–2019 varhaiskasvatusmaksuja on kevennetty ja sosiaaliterveydenhuollon asiakasmaksujen enimmäismääriä on korotettu. Ensiksi mainituilla on pienituloisuutta vähentävä vaikutus, kun jälkimmäisellä on ollut pienituloisuutta kasvattava vaikutus (Tervola ym. 2018). Myös lääkekorvauksiin on tehty muutoksia, jotka ovat hieman pienentäneet keskimääräisiä lääkekorvauksia erityisesti pienituloisilla kotitalouksilla (Aaltonen ym. 2017).

Köyhyysvaikutusta on mitattu sekä väestön mediaanituloihin sidotuilla pienituloisuusasteilla että viitebudjetteihin perustuvalla minimibudjettiköyhyysasteella. Pienituloisuusasteesta esitämme kaksi eri versiota: toisessa köyhyysrajana on 60 ja toisessa 50 prosenttia väestön mediaanitulosta.

Vuosien 2015–2019 lakimuutokset ovat kasvattaneet köyhyysasteita mittarista riippuen 0,3-0,7 prosenttiyksikköä. Kuvioista 7.5.1 nähdään, että eniten ovat kasvaneet mediaanituloihin sidotut pienituloisuusasteet. Tämä johtuu siitä, että mm. veronkevennykset ovat kasvattaneet mediaanituloa ja sitten nostaneet köyhyysrajaa. Minimibudjettiköyhyys on sidottu kiinteään euromääräiseen budjettiin, johon lakimuutokset eivät vaikuta laskelmassa.

Kuvio 7.5.1. Lakimuutosten välittömät vaikutukset pienituloisuusasteisiin ja minimibudjettiköyhyteen.

Lähde: SISU-malli / omat laskelmat.

Oletukset: Vuoden 2016 väestöpohja. Sosiaaliturvan ja verotuksen taso suhteutettu yleisen hintatason kehitykseen. Minimibudjettiköyhyys perustuu vuoden 2018 viitebudjetteihin¹⁵ ja vuoden 2016 keskimääräisiin ARA-vuokriin neljässä kuntaryhmässä.

¹⁵ Vuoden 2018 viitebudjeteissa kotitalouden jäsenten painot ovat hieman erit kuin aikaisemmassa vuoden 2013 viitebudjetissa (esim. Mäkinen 2017). Vuoden 2018 budjetin jäsenpainot ilman asumismenoja ovat: alle 65-vuotias viitehenkilö (1), yli 65-vuotias viitehenkilö (0,85), muu alle 65-vuotias aikuinen (0,85), muu yli 65-vuotias aikuinen (0,7), 13–17-vuotias (0,65), 7-12-vuotias (0,5), alle 7-vuotias (0,3).

8 Yhteenveto

Kansaneläkeindeksistä annetun lain mukaan perusturvan riittävyyden arviointi tulee toteuttaa joka neljäs vuosi. Nyt käsillä oleva raportti on sarjassaan kolmas (aiemmat raportit THL 2011; Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä 2015). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos asetti huhtikuussa 2018 arviointiryhmän toteuttamaan käsillä olevan järjestyksessään kolmannen perusturvan riittävyyden arvioinnin. Arvioinnissa tarkastellaan perusturvan riittävyyden kehitystä ja siihen vaikuttavia tekijöitä ajanjaksolla 2015–2019.

Raportti noudattaa pitkälti samaa rakennetta kuin aikaisemmat raportit. Kuten aiemmin, perusturvan riittävyyttä arvioidaan muun muassa suhteessa Kuluttajatutkimuskeskuksen muodostamien kohtuullisen minimikulutuksen viitebudjetteihin, jotka on rakennettu suurelta osin kuluttajien ja asiantuntijoiden haastattelujen perusteella. Viitebudjetit ovat yksi mittatikki riittävyyden arvioimiseen. Se, mikä lopulta katsotaan riittäväksi perusturvan tasoksi, on luonnollisesti poliittinen kysymys.

Perusturvaetuuksiksi katsotaan tässä vähimmäismääräiset työttömyysetuudet, vanhempainpäiväraha, sairauspäiväraha, eläkkeet, kotihoidon tuki, opintotuki sekä niitä täydentävät asumistuet. Toimeentulotukea ei katsota perusturvaksi, minkä vuoksi olemme tarkastelleet perusturvan riittävyyttä ilman toimeentulotukea ja sen kanssa, kun aiemmin riittävyydeltä tarkastelut sisälsivät myös toimeentulotuen.

Perusturvan varassa elävien määrä on kasvanut jonkin verran edellisen arviointiraportin julkaisun jälkeen. Vuosina 2013–2017 perusturvan varassa elävien osuus on noussut 8,9:stä 9,5 prosenttiin eli noin 40 000 henkilöllä. Lisäystä selittää ennen kaikkea työmarkkinatuen saajien määrän kasvu. Samaan aikaan kuitenkin työttömyysaste Suomessa on laskenut. Työttömyysturvan painopiste on siis siirtynyt entistä enemmän perusturvan suuntaan, kun ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saajien määrä on laskenut.

Aiempiin raportteihin nähden tässä raportissa on tehty selkeämpi käsitteellinen ero perusturvan ja viimesijaisen turvan eli toimeentulotuen välille. Kelan tilastojen perusteella valtaosa perusturvaetuuksien saajista ei saa samanaikaisesti toimeentulotukea. He eivät välttämättä ole oikeutettuja siihen oman varallisuuden tai puolison tulojen takia, tai he eivät ole syystä tai toisesta hakeneet sitä. Näille perusturvaetuuksien saajille perusturvaetuuksien viime vuosien leikkaukset eivät korvaudu toimeentulotuen määrän kasvuna kuten toimeentulotukea saavilla. Siksikin esimerkkilaskelmia tarkasteltaessa on hyvä tarkastella tuloksia sekä ilman toimeentulotukea että toimeentulotuki huomioon ottaen.

Perusturvan takaama tulotaso ei riitä monissa elämäntilanteissa kattamaan kohtuullista minimikulutusta vuonna 2019. Tältä osin tilanne ei ole muuttunut vuodesta 2015. Vajausta jää ennen kaikkea työttömän perusturvan sekä vähimmäismääräisten sairaus- ja vanhempainpäivärahojen kohdalla, mutta myös kotihoidon tuen ja opintorahan kanssa, jos opintolainaa ei huomioida. Vähimmäismääräiset eläkkeet sekä opintotuki yhdessä lainan kanssa riittävät sen sijaan kattamaan kohtuullisen minimikulutuksen.

EU-maiden vertailussa suomalaisen perusturvan varassa elävien tulotasoa (ml. toimeentulotuki) voidaan pitää melko hyvänä tai keskimääräisenä. Etuuksien ostovoimalla mitattuna työttömän perusturvan taso Suomessa vaihtelee EU:n kolmannen ja kahdeksanneksi korkeimman tason välillä riippuen työttömän perhemuodosta. Myös eläkeläisen perusturvan kohdalla Suomen sijoitus on kymmenen parhaan maan joukossa.

Yleisesti ottaen vuosina 2015–2019 tapahtuneet muutokset ovat joko heikentäneet perusturvan tasoa tai pitäneet sen samana elämäntilanteesta riippuen. Keskeisimmät lakimuutokset perusturvaan olivat indeksijäädätykset ja -leikkaukset. Näiden lisäksi vuonna 2018 voimaantullut niin sanottu aktiivimalli heikensi monien työttömien perusturvaa. Takuueläkkeen ja viimesijaisen toimeentulotuen tasot suhteessa hintatasoon ovat pysyneet samana, eli toimeentulotukeen oikeutettujen perusturvan saajien ostovoima ei ole juurikaan muuttunut.

Tehdyt lakimuutokset ovat pienentäneet erityisesti työttömän perusturvan tasoa. Hallituskauden alussa yksinasuvan työttömän perusturva kattoi 74 prosenttia kohtuullisesta minimikulutuksesta, kun vuonna 2019 se kattaa 62 prosenttia ja aktiivimallin alennusten kanssa 58 prosenttia (kuntaryhmässä 3, esimerkiksi Tampere). Mikäli tarkastelussa otetaan huomioon myös toimeentulotuki, perusturvan varassa elävien tulotaso on pysynyt lähes ennallaan. Hallituskauden alussa yksinasuvan työttömän toimeentulotuella täydennetty perusturva kattoi 78 prosenttia kohtuullisesta minimikulutuksesta, kun se vuonna 2019 kattaa 77 prosenttia. Aktiivimallin mukainen työttömyysetuuksien tason alennuskaan ei näy raportin tarkasteluissa tulojen supis-

tumisena, vaan toimeentulotuki korvaa työttömän perustuvaetuuden alennuksen. Toisin sanoen viimesijaisen toimeentulotuen rooli erityisesti työttömien tulojen paikkaajana on entisestään kasvanut.

Myös kotihoidon tuen saajan tulojen riittävyys (ilman toimeentulotukea) on heikentynyt indeksileikkauksen myötä. Opiskelijalla toimeentulo on siirtynyt selkeästi lainapainotteisemmaksi. Pelkän opintorahan ja asumistuen riittävyys on heikentynyt merkittävästi, mutta opintolainan valtiontakaus huomioiden opiskelijoiden tulojen riittävyys on vahvistunut.

Eläkeläisen perusturvan riittävyys on pysynyt samana hallituskauden aikana ja se kattaa 115 prosenttia yli 65-vuotiaiden kohtuullisesta minimikulutuksesta. Eläkeläisen osalta on syytä huomioida, että budjetti on muodostettu perusterveelle ja se sisältää vain vähän terveystuloja. Tässä raportissa ei ole huomioitu terveydenhuollon asiakasmaksujen tai lääkekorvausten muutosten vaikutusta toimeentuloon (ks. Aaltonen 2017; Tervola ym. 2018). Vähimmäismääräisten vanhempain- ja sairauspäivärahoihin tehtiin merkittävä korotus vuonna 2019. Tulojen riittävyys näissä elämäntilanteissa on kuitenkin pysynyt melko samana aikaisempien vuosien indeksileikkauksista johtuen.

Kotitalouden asumiskustannukset vaikuttavat vahvasti perusturvan riittävyyteen. Siksi perusturva riittää parhaiten pienissä kunnissa ja huonoiten pääkaupunkiseudulla, jossa vuokrat ovat korkeimmat. Asumismuodoista vuokra-asunnossa asuvien tilanne on heikempi kuin (velattomassa) omistusasunnossa elävien. Eri perhemuodoista perusturvan riittävyys on heikoin yksinasuvilla, sillä heillä on suhteessa suurimmat asumiskustannukset. Lakimuutokset 2015–2019 ovat suhteellisesti eniten heikentäneet yksinasuvien ja yksinhuoltajien tulotasoa.

Toimeentulotuen rooli osana Suomen sosiaaliturvaa on muutoksessa. Alun perin toimeentulotuki tarkoitettiin ja mitoitettiin viimesijaiseksi ja tilapäiseksi perusturvan ja asumistuen täydentäjäksi yllättävissä ja erityisissä tilanteissa. Osalle perusturvan saajista, erityisesti monille työttömille, siitä on tullut pysyvä osa toimeentuloa. Kelan tilastojen perusteella 37 prosenttia työmarkkinatuen saajista sai samanaikaisesti toimeentulotukea vuonna 2017. Keskeinen syy päällekkäisyydelle on asumiskustannukset: lähes puolet perustoimeentulotuesta kohdistuu laskennallisesti arvioituna asumisen kustannusten korvaamiseen. Myös toimeentulotuen siirto Kelan toimeenpantavaksi vakinaisti toimeentulotuen roolia monien kohdalla ja näyttää vähentäneen sen alikäyttöä. Kehitys näkyy myös esimerkkilaskelmissa: yksinasuvan työmarkkinatuen saajan laskennallinen oikeus toimeentulotukeen on noussut vuosien 2015–2019 lakimuutosten seurauksena 23 eurosta 96 euroon kuukaudessa tai 121 euroon, jos etuutta on alennettu aktiivimallin mukaisesti (kuntaryhmässä 3, esimerkiksi Tampere).

Toimeentulotuki on luonteeltaan edelleen hyvin erilainen tukimuoto kuin perusturvaetuudet roolin kasvamisesta huolimatta. Toimeentulotukea haettaessa vaaditaan enemmän selvityksiä ja byrokratia on yleisesti monin paikoin raskaampaa kuin perusturvan kohdalla. Toisin kuin perusturvassa toimeentulotuessa otetaan huomioon koko kotitalouden tulot ja myös varallisuus. Raportissa esitetyt laskelmat voivat toimia toimeentulotuen roolista käytävän yhteiskunnallisen keskustelun pohjana.

Lähteet

- Aaltonen, K., Heino P., Ahola E. ja Martikainen J.E. (2017). Estimating the economic effects of pharmaceutical reimbursement scheme reform by microsimulation. *Research on Finnish Society* 10: 23-33.
- Aatola, L. ja Viiniso, M. (1999). Mitä eläminen maksaa? Tarvebudjetti vähimmäisturvan arvioinnin tukena. Raportteja 237. Helsinki: Stakes.
- Bargain, O. ja Callan, T. (2010). Analysing the effects of tax-benefit reforms on income distribution: a decomposition approach. *The Journal of Economic Inequality* 8(1): 1-21.
- Borgeraas, E. ja Dahl, E. (2008). Low income and 'poverty lines' in Norway: a comparison of three concepts. *International Journal of Social Welfare* 19: 73-83.
- Fahey, T. (2007). The Case for an EU-wide Measure of Poverty. *European Sociological Review* 23 (1): 35-47.
- Fisher, G.M. (2007). An Overview of Recent Work on Standard Budgets in the United States and other Anglophone Countries. <https://aspe.hhs.gov/system/files/pdf/180341/report.pdf>
- Forma, P., Heikkilä, M. ja Keskitalo, E. (1999). Mikä on kohtuullinen minimi? Vähimmäisturvan taso konsensusmenetelmällä arvioituna. Raportteja 240. Helsinki: Stakes.
- Gasior, K. ja Recchia, P. (2018). The use of hypothetical household data for policy learning – EUROMOD HHoT baseline indicators (EUROMOD Working Paper Series No. EM6/18).
- Goedemé, T., Storms, B., Penne, T., Van den Bosch, K. (2015a). Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe. The development of a methodology for comparable reference budgets in Europe - Final report of the pilot project. European Commission.
- Goedemé, T., Storms, B., Stockman, S., Penne, T., Van den Bosch, K. (2015b). Towards Cross-Country Comparable Reference Budgets in Europe: First Results of a Concerted Effort. *European Journal of Social Security* 17(1):3-30.
- HE 108/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansaneläkeindeksistä annetun lain muuttamisesta.
- HE 16/2015. Hallituksen esitys eduskunnalle työeläkejärjestelmää koskevan lainsäädännön muuttamiseksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 124/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vuoden 2019 tuloveroasteikosta ja laeiksi tuloverolain sekä perintö- ja lahjaveroain 7 a §:n muuttamisesta.
- HE 160/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansaneläkkeen ja eräiden muiden etuuskien indeksitarkistuksista vuonna 2019 sekä kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:n ja toimeentulotuesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta.
- HE 171/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 184/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä laeiksi lääkelain 57 b ja 102 §:n ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 22 ja 23 §:n muuttamisesta.
- HE 204/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eläketukilain muuttamisesta HE 206/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta.
- HE 234/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain 17 ja 19 §:n muuttamisesta.
- Kela 2019. Kelan työttömyysturvaetuuskien saajat ja maksetut etuudet. Saatavilla: http://raportit.kela.fi/ibi_apps/WFServlet?IBIF_ex=NIT245AL (Viitattu 8.2.2019)
- Kela 2018a. Perustoimeentulotuen kuntatilastot. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/233611> (Viitattu 4.10.2018)
- Kela 2018b. Toimeentulotuki. Etuusohje. Päivitetty 11.9.2018. Saatavilla: <https://www.kela.fi/documents/10192/3464829/Toimeentulotuki.pdf> (Viitattu 4.10.2018)
- Koivula, A., Räsänen, P. Sarpila, O. (2015). Suomi 2014 – kulutus ja elämäntapa: Tutkimuslause ja aineistojen 1999–2014 vertailua. Turun yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.
- Korpela, T (2017). ”Tulottomien” kotitalouksien määrä kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Kelan tutkimusblogi 14.12.2017. Saatavilla: <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/4341> (Viitattu 29.1.2019.)
- Kosonen, T. (2014): To Work or Not to Work? The Effect of Child-care Subsidies on the Labour Supply of Parents. *The B.E. Journal of Economic Analysis & policy*, 14(3): 817-848.
- Kotamäki, M. (2016). Participation Tax Rates in Finland, Earned-income Tax Credit Investigated. Aboa Centre for Economics Discussion Paper No. 107.
- Kuntaliitto (2018), Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuen kuntalisät ja palveluseteli – raportti. Saatavilla <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/opetus-ja-kulttuuri/varhaiskasvatus/kotihoidontuki-yksityisen-hoidontuki-vai-palveluseteli/lasten-kotihoidon-ja-yksityisen-hoidon-tuen-kuntalisat-ja-palveluseteli> (Viitattu 13.2.2019.)
- Kyyrä, T., Matikka, T., Pesola H. (2018). Työttömyysturvan suojaosa ja työttömyyden aikainen työskentely. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2018.
- Kyyrä, T., Pesola, H. ja Rissanen, A. (2017). Unemployment Insurance in Finland: A Review of Recent Changes and Empirical Evidence on Behavioral Responses. VATT Research Reports 184.
- Kärkkäinen, O. ja Tervola, J. Talouspolitiikan vaikutukset tuloeroihin ja työllisyyteen 2015–2018. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 59. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2018.

- Lahtinen, J. ja Svartsjö, M. (2018). Kotihoidon tuen ja yksityisen hoidon tuen kuntalisät ja palveluseteli. Helsinki: Kuntaliitto.
- Lehtinen, A-R., Aalto, K. (2018). Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjettien päivitys vuodelle 2018. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 101, <http://hdl.handle.net/10138/261735>.
- Lehtinen, A-R., Aalto, K. (2014). Viitebudjettien päivitys vuodelle 2013. Mitä kohtuullinen eläminen maksaa? Kuluttajatutkimuskeskus, Tutkimuksia ja selvityksiä 3/2014.
- Lehtinen, A-R., Varjonen, J., Rajas, A., Aalto, K., Pakoma, R. (2010). Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjetit. Kuluttajatutkimuskeskus, Julkaisuja 4/2010.
- Marchal S., Siöland L. & Goedemé T. (2018) Methodological working paper: Using HHoT to generate institutional minimum income protection indicators. CSB Working Paper No. 18.20. Antwerp: Herman Deleeck Centre for Social Policy, University of Antwerp.
- Matikka, T., Harju, J. ja Kosonen, T. (2016): Tuloverotuksen vaikutus työn tarjontaan. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 5/2016.
- Mäkinen, L. (2017): Viitebudjetit köyhyyden mittarina–muuttuuko köyhyyden kuva? Yhteiskuntapolitiikka 82(2): pp. 153-164.
- Perusturvan II arviointiryhmä (2015). Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011–2015. Työpäpaperi 1/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pesola, H. ja Kyyrä, T. (2017): Säästöt ansioturvan lyhentämisestä hupenevat huonompien työsuhteiden takia. VATT Policy Brief 2-2017. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Saunders, P. (1998). Using Budget Standards to Assess the Well-being of Families. University of New South Wales, SPRC Discussion Paper No. 93.
- Sosiaalihuoltolakiyöryhmä 1983. Ehdotus valtioneuvoston päätökseksi toimeentulotuen yleisistä perusteista. Sosiaalihuoltolakiyöryhmän I osamuistio. Sosiaali- ja terveysministeriö, Työryhmämuistio 1983:6.
- STM (2009). Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotus sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:10.
- StVM 29/2010 vp. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kansaneläkeindeksistä annetun lain muuttamisesta.
- Sutherland, H. (2018). Quality Evaluation of Microsimulation Models: The Case of EUROMOD. International Journal of Microsimulation, 11(1), 198-223.
- SK 704/1975. Laki lapsen eläuksesta.
- SK 796/1992. Lapsilisälaki.
- SK 65/1994. Opintotukilaki.
- SK 1128/1996. Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta.
- SK 1412/1997. Laki toimeentulotuesta.
- SK 1290/2002. Työttömyysturvalaki.
- SK 644/2003 Laki valtion varoista suoritettavasta eläkkeen korvaamisesta alle kolmivuotiaan lapsen hoidon tai opiskelun ajalta.
- SK 1224/2004. Sairausvakuutuslaki.
- SK 1218/2005 Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta.
- SK 395/2006. Työntekijän eläkelaki.
- SK 568/2007. Kansaneläkelaki.
- SK 571/2007. Laki eläkkeensaajan asumistuesta
- SK 580/2008. Elatustukilaki.
- SK 703/2010. Laki takueläkkeestä.
- SK 938/2014 Laki yleisestä asumistuesta.
- SK 252/2015 Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta
- SK 815/2015. Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta.
- SK 816/2015. Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta
- SK 1350/2015 Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta
- SK 1402/2015 Laki opintotukilain muuttamisesta
- SK 1451/2015 Laki takueläkkeestä annetun lain 8 §:n muuttamisesta
- SK 1452/2015 Laki vammaisetuksista annetun lain muuttamisesta
- SK 1517/2015 Laki toimeentulotuesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta
- SK 1546/2015 Laki tuloverolain muuttamisesta
- SK 1661/2015 Laki lapsilisälain muuttamisesta
- SK 1655/2015 Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta
- SK 1656/2015 Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta annetun lain muuttamisesta
- SK 1658/2015 Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta
- SK 1064/2010. Laki kansaneläkeindeksistä annetun lain muuttamisesta.
- SK 1672/2015 Lakiyleisestä asumistuesta annetun lain 16 ja 51 §:n muuttamisesta.
- SK 1673/2015 Laki eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 54 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.
- SK 925/2016. Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta.
- SK 1082/2016. Laki kansaneläkkeen ja eräiden muiden etuuksien vuoden 2017 indeksitarkistuksista.
- SK 1083/2016. Laki kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:n muuttamisesta.
- SK 1084/2016. Laki toimeentulotuesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta.
- SK 1086/2016. Laki lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta.
- SK 1107/2016. Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta.
- SK 1111/2016. Laki lastensuojelulain 25 §:n muuttamisesta.
- SK 1344/2016. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta.
- SK 1510/2016. Laki tuloverolain muuttamisesta.
- SK 1528/2016. Laki perustul.okokeilusta.
- SK 1531/2016. Eläketukilaki.
- SK 4/2017. Laki opintotukilain muuttamisesta.
- SK 69/2016. Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta.
- SK 106/2016. Laki työajasta kotimaanliikenteen aluksissa annetun lain 6 a §:n muuttamisesta
- SK 1081/2016. Laki työttömyysturvalain muuttamisesta.

- SK 1149/2016. Valtioneuvoston asetus lääketieteellisin perustein vaikeiksi ja pitkäaikaisiksi arvioitavista sairauksista, joiden lääkehoidon kustannuksista sairausvakuutuslain 5 luvun 5 §:n 2 momentin perusteella korvataan 65 tai 100 prosenttia, annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta.
- SK 1103/2016. Laki eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 54 §:n muuttamisesta.
- SK 1343/2016. Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta.
- SK 1533/2016. Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta.
- SK 4/2017. Laki opintotukilain muuttamisesta.
- SK 6/2017. Laki sairausvakuutuslain 1 ja 9 luvun muuttamisesta.
- SK 10/2017. Laki kansaneläkelain 5 §:n muuttamisesta.
- SK 481/2017. Laki opintotukilain muuttamisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta.
- SK 479/2017. Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta.
- SK 480/2017. Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta annetun lain 29 ja 41 §:n muuttamisesta.
- SK 773/2017. Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta.
- SK 960/2017. Laki opintotukilain muuttamisesta.
- SK 981/2017. Laki kansaneläkkeen ja eräiden muiden etuuksien vuoden 2018 indeksitarkistuksista.
- SK 982/2017. Laki kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:n muuttamisesta.
- SK 983/2017. Laki toimeentulotuesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta.
- SK 988/2017. Laki takuueläkkeestä annetun lain 8 §:n muuttamisesta.
- SK 989/2017. Laki vammaisetuksista annetun lain 9 §:n muuttamisesta.
- SK 990/2017. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 35 ja 70 §:n muuttamisesta.
- SK 1135/2017. Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta.
- SK 1142/2017. Laki lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta.
- SK 1143/2017. Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta.
- SK 1155/2017. Valtioneuvoston asetus äitiysavustuksesta ja adoptiosta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n muuttamisesta.
- SK 876/2017. Laki tuloverolain muuttamisesta.
- SK 1135/2017. Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta.
- SK 1138/2017. Laki työttömyysturvalain muuttamisesta.
- SK 1144/2017. Laki sairausvakuutuslain 4 luvun väliaikaisesta muuttamisesta.
- SK 275/2018. Valtioneuvoston asetus sairausvakuutuksesta korvattavan taksimatkan enimmäishinnasta.
- Tervola, J., Mikkilä, S., Ilmarinen, K. ja Kapiainen, S. (2018). The distributional effects of out-of-pocket health payments in Finland 2010–2018. THL Discussion Paper 35. Helsinki: THL.
- The second expert group for evaluation of the adequacy of basic social security (2015). Adequacy of basic social security in Finland 2011–2015. Working papers 80. Helsinki: Kela.
- THL (2011). Perusturvan riittävyyden arviointiraportti (työryhmäraportti). Avauksia 4/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tilastokeskus (2019a). Asunto-osakeyhtiöiden talous. [viitattu: 25.1.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/asyta/2017/asyta_2017_2018-09-11_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus (2019b). Tulonjaon kokonaistilasto. [viitattu: 6.2.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tjkt/2017/01/tjkt_2017_01_2018-12-18_kat_003_fi.html
- Tilastokeskus (2018). SISU-malli. Saatavilla: <http://www.stat.fi/tup/mikrosimulointi/index.html>.
- Tilastokeskus, Asuntojen vuokrat [viitattu: 15.1.2019]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/asvu/index.html>, (15.1.2019)
- Tuori, K. (2004) Sosiaalioikeus. Helsinki: WSOY Lakitieto.
- Eläketurvakeskus (2018). Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2017. Eläketurvakeskuksen tilastoja 10/2018.
- Viitamäki, H. (2015): Työnteon kannustimet – mitä jää käteen?, VATT Muistio 50, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- VM (2018). Taloudellinen katsaus. Talvi 2018. Valtionvarainministeriön julkaisu 33a/2018.
- Warnaar, M., Luten, A. (2009). Handbook of Reference Budgets. On the design, construction and application of reference budgets. European Consumer Debt Network ECDN.

Liitteet

Liite 1. Esimerkkilaskelmissa käytetyt vuokrat

Liitetaulukko 1.1. Esimerkkilaskelmien vuokrien kehitys 2015–2019.

	2015	2016	2017	2018	2019	muutos% 2015-2019
Pieni kunta						
Yksinasuva	393	399	404	409	415	5,6
1 huoltaja, 1 lapsi	596	604	609	613	618	3,8
Pari	501	508	512	516	520	3,8
2 huoltajaa, 2 lasta	716	727	728	730	731	2,2
Keskisuuri kaupunki						
Yksinasuva	451	459	474	489	506	12,1
1 huoltaja, 1 lapsi	657	667	681	695	710	8,0
Pari	553	561	573	585	597	8,0
2 huoltajaa, 2 lasta	773	787	796	804	813	5,2
PK-seutu						
Yksinasuva	541	554	571	588	605	11,9
1 huoltaja, 1 lapsi	796	809	821	833	846	6,2
Pari	670	681	691	701	711	6,2
2 huoltajaa, 2 lasta	922	940	954	967	980	6,3
Omistusasunto						
Yksinasuva	139	140	142	144	146	5,0
1 huoltaja, 1 lapsi	225	226	229	233	236	5,0
Pari	189	190	193	196	199	5,0
2 huoltajaa, 2 lasta	282	284	288	292	296	5,0

Liite 2. EUROMOD-esimerkkikotitalouslaskelmien oletukset

Seuraavat maakohtaiset oletukset ovat käytössä. Esimerkkiperheiden oletetaan asuvan Ile de Franceda Ranskassa, Centralnyssa Puolassa, itäisessä Englannissa Iso-Britanniassa, Madridissa Espanjassa, Riikassa Latviassa ja Wienissä Itävallassa. Espanjassa, Kreikassa, Kroatiassa, Latviassa, Liettuassa ja Romaniassa kotitalouden on oletettu asuvan tiheästi asutulla seudulla. Vuokra-asunnon suuruus on 70,8 m² Virossa, 90 m² Kreikassa ja 65 m² Puolassa.

Italia ei ole mukana työttömien osalta esimerkkikotitalouslaskelmissa, sillä Italiassa vähimmäisturva on organisoitu alueellisesti eikä EUROMOD-mikrosimulointimallissa ole mahdollista Italian osalta simuloida alueiden omia vähimmäisturvaetuksia. Ruotsi ei ole mukana eläkeläisten osalta esimerkkikotitalouslaskelmissa, koska heidän tulonsa tulisivat aliarvioitua (ks. Marchal ym. 2018).

Laskelmissa kotitalouksien oletetaan hakevan ja saavan kaikkia etuuksia, joihin se on oikeutettu. Kaikkien maiden osalta mukana laskelmissa ei kuitenkaan ole välttämättä mukana kaikkia mahdollisia etuuksia, mihin kotitalous on oikeutettu, siitä syystä, ettei niitä ole mahdollista simuloida (ks. lisätietoja Marchal ym. 2018).

Belgian, Espanjan, Puolan ja Ranskan osalta on simuloitu vähimmäiseläkkeitä tai etuuksia, mitä eläkeläisille ei simuloida automaattisesti aineistopohjaisessa (EU-SILC) simuloinnissa EUROMOD:lla tai simuloidaan vain osittain. Belgian, Espanjan, Irlannin ja Puolan osalta on simuloitu työikäisille työttömyys- tai vähimmäisturvaetuksia, joita ei automaattisesti simuloida – tai simuloidaan vain osittain – EUROMOD:ssa.

Tieto keskimääräisestä bruttopalkasta on EUROMOD-mikrosimulointimallin esimerkkikotitalouslaskelmatyökalusta. Keskimääräinen palkkataso on alun perin laskettu EU-SILC aineiston avulla. Bruttopalkkaa koskevissa laskelmissa on käytetty aineistossa olevia tietoja täyttää työviikkoa tekevien työntekijöiden palkoista. Tiedot palkoista ovat vuodelta 2015 ja ne on EUROMOD:ssa korotettu vuoden 2017 tasoon maakohtaisia korotuskertoimia käyttäen.

Liite 3. Maksettujen etuuksien euromäärät vuonna 2017

Liitetaulukko 3.1. Maksettujen etuuksien euromäärien jakautuminen miesten ja naisten kesken vuonna 2017.

Etuus	Milj. euroa vuonna 2017	Miehet		Naiset	
		Milj. euroa	%	Milj. euroa	%
Vanhuuseläke	1 457.2	439.4	30	1 017.8	70
Tk-eläke	670.5	360.1	54	310.4	46
Takuueläke	193.4	81.8	42	111.6	58
Rintamalisä	15.5	8.0	52	7.5	48
Lapseneläke	15.7	7.9	50	7.9	50
Lapsikorotus (saajat)	4.9	2.7	54	2.3	46
Perhe-eläke	10.6	2.7	25	7.9	75
Kansaneläkkeet yhteensä	2 367.9	902.5	38	1 465.3	62
Eläkkeensaajan asumistuki	585.0	225.6	39	359.4	61
Eläketuki	17.2	9.9	58	7.2	42
Eläke-etuudet yhteensä	2 970.0	1 138.1	38	1 831.9	62
Vanhempainraha - Suurempi kuin minimi	451.3	10.5	2	440.8	98
Äitiys- tai isyyusraha - Suurempi kuin minimi	447.0	107.4	24	339.6	76
Vanhempainraha - Minimim suuruinen	21.1	0.5	2	20.6	98
Äitiys- tai isyyusraha - Minimim suuruinen	15.0	0.8	6	14.1	94
Vanhempainpäivärahat yhteensä	934.4	119.2	13	815.2	87
SPR - Suurempi kuin minimi	749.9	344.3	46	405.6	54
SPR - Minimim suuruinen	24.1	11.4	47	12.6	53
SPR - Pienempi kuin minimi	4.6	1.9	40	2.7	60
YEL-sairauspäiväraha	5.0	3.0	60	2.0	40
Muu sv-päiväraha	38.8	10.3	26	28.5	74
Sairauspäivärahat yhteensä	822.4	370.8	45	451.5	55
Sairausvakuutuksen päivärahat yhteensä	1 756.8	490.0	28	1 266.8	72
Sotilasavustus	16.6	14.1	85	2.5	15
Yleinen asumistuki - hakijat ja puoliset					
Yksin asuva	668.2	392.8	59	275.5	41
Yksinhuoltaja	331.9	21.2	6	310.7	94
Kahden huoltajan lapsiperhe	171.8	85.7	50	86.0	50
Lapseton pari	65.7	32.6	50	33.1	50
Muu ruokakunta	23.2	6.3	27	16.9	73
Yleinen asumistuki yhteensä	1 260.8	538.6	43	722.2	57
Perustoimeentulotuki - hakijat ja puoliset					
Yksin asuva	404.9	258.3	64	146.7	36
Yksinhuoltaja	103.0	9.2	9	93.8	91
Kahden huoltajan lapsiperhe	83.1	41.4	50	41.7	50
Lapseton pari	37.5	18.6	50	18.9	50
Muu yhden hengen kotitalous	93.6	56.6	61	36.9	39
Perustoimeentulotuki yhteensä	722.1	384.1	53	338.0	47
Työmarkkinatuki	1 839.1	964.0	52	875.1	48
Peruspäiväraha	284.3	144.2	51	140.1	49
Työttömyyspäiväraha yhteensä	2 123.4	1 108.2	52	1 015.2	48
Opintoraha	461.0	197.8	43	263.1	57
Asumislisä	145.6	61.9	42	83.7	58
Opintolainavähennys	24.6	9.8	40	14.9	60
Opintolainahyvitys	3.0	0.9	28	2.2	72

Opintoetuudet yhteensä	634.3	270.3	43	363.9	57
Opintolainakanta					
Opintolainaa lyhentäneet	-166.5	-70.6	42	-95.8	58
Opintolainaa nostaneet	610.6	273.4	45	337.2	55
Opintolainasaldo ei muuttunut	0.0	0.0		0.0	
Opintolainasaldon muutos	444.1	202.8	46	241.4	54
Lapsilisä - Kahden huoltajan perhe	1 065.7	38.9	4	1 026.8	96
Lapsilisä - Yksinhuoltaja	300.5	28.6	10	271.9	90
Lapsilisä yhteensä	1 366.2	67.5	5	1 298.7	95
Elatustuki	204.9	27.8	14	177.1	86
Elatusapu	9.7	0.3	3	9.4	97
Lasten elatus yhteensä	214.6	28.1	13	186.5	87
Lastenhoidon tuki - Hoitoraha	288.1	18.2	6	269.9	94
Lastenhoidon tuki - Hoitolisä	39.8	1.6	4	38.2	96
Lastenhoidon tuki - Kuntalisä	89.9	9.2	10	80.8	90
Lastenhoidon tuki yhteensä	417.9	29.0	7	388.9	93
Muut etuudet yhteensä	7 200.0	2 642.7	37	4 557.4	63
Kaikki etuudet yhteensä	11 926.8	4 270.8	36	7 656.0	64

Lähde: Kela

Liite 4. Etuuksien jakautuminen tulokymmenyksiin

Liitetaulukko 4.1. Etuutta saavien asuntokuntien osuus tulokymmenyksen asuntokunnista vuonna 2017, %.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Yhteensä
Kelan vanhuuseläkkeet	26,1	30,2	23,1	17,8	13,3	10,1	7,9	6,2	5,2	5,2	15,7
Kelan työkyvyttömyyseläkkeet	8,1	10,6	5,8	4,1	3,4	2,9	2,4	2,1	1,7	1,2	4,6
Kelan perhe-eläkkeet	0,8	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	0,4	0,6
Takuueläke	7,9	6,7	3,4	2,4	1,8	1,5	1,2	1,0	0,9	0,8	3,1
Työmarkkinatuki	26,1	18,5	13,0	9,9	7,5	5,9	4,7	3,6	2,5	1,7	10,5
Peruspäiväraha	3,9	4,1	4,1	3,3	2,6	2,2	1,7	1,3	0,9	0,6	2,6
Toimeentulotuki	27,6	21,4	12,6	7,5	4,4	2,9	2,0	1,3	0,8	0,4	9,5
Yleinen asumistuki	49,5	30,6	23,5	15,9	9,1	5,8	4,1	3,0	2,2	1,5	16,8
Eläkkeensaajien asumistuki	12,8	23,7	11,8	3,5	1,5	1,0	0,7	0,5	0,3	0,2	6,6
Opintotuki	25,1	12,6	12,3	11,1	9,9	9,0	8,4	7,7	6,8	5,4	11,6
Vanhempainpäiväraha	2,6	3,7	4,4	4,9	4,9	4,7	4,2	3,5	2,8	2,1	3,7
Kotihoidon tuki	3,3	5,0	5,6	5,9	5,9	5,6	5,0	4,1	3,3	2,5	4,6
Lapsilisä	10,9	16,7	21,4	24,1	25,3	26,5	26,7	24,8	21,8	19,9	21,2
Elatustuki	2,8	5,0	5,3	4,6	3,3	2,5	1,9	1,4	1,0	0,6	3,0
Sairauspäiväraha	4,6	4,8	5,4	6,0	6,2	6,4	6,5	6,6	6,2	5,2	5,7
Työeläkkeet	31,4	55,3	53,3	46,7	40,7	36,7	33,6	30,7	28,6	30,5	39,2
Ansiosidonnainen työttömyysturva	15,2	15,9	16,8	17,1	16,5	16,0	15,5	14,3	12,1	7,8	14,9

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

Liitetaulukko 4.2. Etuuden osuus etuutta saavien asuntokuntien bruttotuloista tulokymmenyksittäin vuonna 2017, %.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Yhteensä
Kelan vanhuuseläkkeet	32,2	20,6	12,5	9,1	7,5	6,3	5,3	4,5	3,7	2,1	10,9
Kelan työkyvyttömyyseläkkeet	48,4	30,6	18,2	13,8	11,1	9,6	8,2	6,9	5,6	3,3	16,9
Kelan perhe-eläkkeet	7,6	5,7	4,4	3,3	2,8	2,6	2,4	2,1	1,7	1,1	2,8
Takuueläke	14,2	10,5	6,4	4,7	3,9	3,3	2,7	2,2	1,7	0,9	6,0
Työmarkkinatuki	41,2	26,0	16,2	11,7	9,0	7,2	5,7	4,6	3,8	2,4	16,1
Peruspäiväraha	28,7	16,0	10,6	7,9	6,1	5,0	4,0	3,2	2,6	1,6	8,8
Toimeentulotuki	19,9	14,3	10,4	7,7	6,1	4,7	3,7	3,0	2,3	1,5	11,6
Yleinen asumistuki	19,2	14,2	9,5	6,7	4,8	3,4	2,6	2,1	1,6	0,9	9,8
Eläkkeensaajien asumistuki	18,6	17,5	12,2	9,2	7,7	6,6	5,8	4,6	3,5	2,0	14,0
Opintotuki	19,2	8,3	5,4	3,8	2,8	2,1	1,6	1,2	0,9	0,7	4,1
Vanhempainpäiväraha	17,8	14,6	13,7	13,2	12,3	11,7	10,8	10,1	9,0	5,5	11,1
Kotihoidon tuki	13,5	9,3	6,4	4,8	3,7	3,0	2,5	2,1	1,7	1,0	3,9
Lapsilisä	11,0	8,2	6,1	4,7	3,7	3,0	2,5	2,1	1,7	0,9	3,0
Elatustuki	9,9	8,5	6,8	5,4	4,2	3,4	2,8	2,4	1,9	1,1	5,0
Sairauspäiväraha	14,5	10,9	8,9	7,3	6,1	5,5	4,8	4,3	3,6	2,4	5,3
Työeläkkeet	57,6	70,2	75,9	74,4	70,2	64,3	58,3	52,8	47,5	32,8	56,1
Ansiosidonnainen työttömyysturva	20,4	20,2	17,9	15,1	13,1	11,5	10,1	8,6	7,1	5,0	11,6

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.